

ΔΑΜ

Θ. Παπαγιάννης

Β. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ

ΤΩΝ ΑΚΑΔΗΜΕΙΚΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΩΝ

ΤΟΥ Κ. Γ. Ν. ΧΑΤΖΗΔΑΚΙ

Σλαβο-Φραγκική και Τουρκο-Έλληνική Περίοδος.

— :: —

ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΙ

ΤΥΠΟΙΣ „ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΥ“ Γ. ΤΗΝΙΟΥ

1905

Αρ. Εισ. 80865

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

GRYER-00733

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας



ΜΙΧΑΗΛ Ν. ΜΙΧΑΗΛ

ΣΕΡΡΑΙΩ,

ΑΝΔΡΙ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΔΙ ΚΑΙ ΦΙΛΟΜΟΥΣΩ,

ΑΚΡΑΙΦΝΟΥΣ ΦΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΥΠΟΛΗΨΕΩΣ

ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ

ΑΓΟΡΑΣΜΕΝΟ

Ὁ Γράψας.



ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ
Αριθμός εισαγωγής 80865 ΠΛ
Ημερομηνία εισαγωγής 13-10-97
Ταξινομικός αριθμός 480

Γνωσθαι ΣΒ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σλαβο-Ἀλβανικὴ καὶ Φραγκο-Ἑνετικὴ Περίοδος.

Αἱ μέχρι τοῦδε ἐκτεθεῖσαι μεταβολαὶ δὲν εἶναι αἱ μόναι, τὰς ὁποίας ἔπαθον κατὰ τοὺς δώδεκα πρώτους μ. Χ. αἰῶνας, τὰ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν μορφωθέντα Ἑλληνικὰ ἰδιώματα.

Οἱ ταῦτα λαλοῦντες λαοὶ, Ἑλληνές τε καὶ μὴ, ἦλθον εἰς τὸ διάστημα τοῦτο εἰς σχέσεις, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦτον στενάς μετ' ἀδιάφορα βάρβαρα ἔθνη: τοὺς Ρωμαίους, τοὺς Σλαῦους, τοὺς Ἀλβανούς, τοὺς Βλάχους καὶ τὰ διάφορα γένη τῶν Φράγκων, καὶ ἡ Γλῶσσα αὐτῶν, τόσον ἡ λαλουμένη ὥς καὶ ἡ γραφομένη, ἐκτὸς τῶν πολλῶν βαρβαρικῶν λέξεων καὶ φράσεων, τὰς ὁποίας εἰς τὴν περίστασιν ταύτην κατ' ἀνάγκην προσέλαβε, ἔπαθε καὶ ἡ ἰδία εἰς τὴν κατασκευὴν της, καὶ ἐπὶ τέλους διηρέθη εἰς τόσα ἰδιώματα, ὅσα ἦσαν καὶ τὰ ἔθνη, τὰ ὅποια ἐπ' αὐτῆς ἐνήργησαν. Καὶ τὰς μεταβολὰς ταύτας εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν μελέτην τῆς σήμερον λαλουμένης καὶ γραφομένης.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν Ἑθνῶν, τὰ ὅποια κατὰ τὴν πρώτην μ. Χ. χιλιετηρίδα ἐπεκράτησαν εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον, μόνοι οἱ Ρωμαῖοι κατέγιναν συστηματικῶς νὰ ἐκρωμαΐσουν τοὺς λαοὺς, τοὺς ὁποίους ἡ τύχη τῶν ὅπλων ἔφερεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των. Ὅσάκις ἐκυρίευσεν χώραν τινα, πρώτη αὐτῶν φροντίς ἦτον, νὰ ἐντοπίσωσιν εἰς τὰς κυριωτέρας αὐτῆς πόλεις, τάγματα τινα ἀποστράτων Ρωμαίων, προωρισμένων νὰ χρησιμεύσωσι μᾶλλον ὥς Γλωσσοδι-

δάσκαλοι παρὰ ὡς φύλακες τῶν ὑποδούλων. Εἶτα ἐπέβαλλον εἰς αὐτοὺς τὴν Λατινικὴν, ὡς μόνην ἐπίσημον Γλῶσσαν τοῦ κράτους, καὶ νόμος αὐστηρὸς ὑπεχρέωνε τοὺς μέλλοντας νὰ κυβερνήσωσιν εἰς τὴν χώραν ταύτην, κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τῆς ὑπηρεσίας των, οὔτε οἱ ἴδιοι νὰ μεταχειρίζονται ἄλλην παρὰ τὴν Λατινικὴν Διάλεκτον, οὔτε εἰς ἄλλους νὰ ἐπιτρέπουσι τὸ τοιοῦτο. Οἱ νόμοι τοῦ κράτους λοιπὸν, καὶ τὰ βασιλικά διατάγματα, ὅλαι αἱ Κυβερνητικαὶ καὶ Δικαστικαὶ ἀποφάσεις, ὅλα τὰ εἰς τὰς Ἀρχὰς ἀπευθυνόμενα ἔγγραφα ὡς καὶ ὅλα τὰ ἰδιωτικὰ συμβόλαια καὶ αἱ Διαθῆκαι, διὰ νὰ ἔχωσιν ἰσχὺν ἐνώπιον τοῦ νόμου, ἔπρεπε νὰ ᾖναι γραμμένα εἰς τὴν Λατινικὴν, ἐκ δὲ τῶν ὑπηκόων μόνον ὅσοι ἐγνώριζον τὴν Γλῶσσαν ταύτην ἠδύναντο νὰ ἐλπίζουν θέσιν τινα εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ προαγωγὴν εἰς τὴν Πολιτείαν. Καὶ μὲ τοιαῦτα μέσα δὲν ἦτο δύσκολον εἰς τοὺς Ρωμαίους νὰ ἐπιτύχουν, ὥστε τὰ ὑπ' αὐτοὺς βάρβαρα ἔθνη νὰ οἰκιοποιηθῶσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν Γλῶσσαν τῶν κρατούντων καὶ νὰ λησμονήσουν τὴν ἰδικήν των.

Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν ἤκμαζε τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ μαζὺ μ' αὐτὸ συνήκμαζε καὶ ἡ Λατινικὴ Γλῶσσα, οἱ καθ' ἑκάστην ἀπὸ τὴν Ρώμην εἰς τὰς ἀποικίας στελλόμενοι ὑπάλληλοι, ἔφθανον νὰ διατηρήσουν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καθαράν, τὴν ἐκεῖ λαοινομένην Λατινικὴν. Ὅταν ὁμως τὸ κράτος τοῦτο ἄρχισε νὰ ἐκπίπτῃ καὶ μαζὺ μ' αὐτὸ νὰ ἐλαττοῦται ἡ ἐπὶ τῶν ἀποικιῶν ἐπίδρασις τοῦ κεντρικοῦ Σχολείου· ἰδίως δὲ ὅταν οἱ ἕως τότε εἰς τοὺς Ρωμαίους ὑπῆκοντες λαοὶ κατώρθωσαν νὰ κηρυχθοῦν ἀνεξάρτητοι καὶ νὰ σχηματίσωσιν ἕκαστος ἴδιον ἔθνος, ἀνέπτυξαν τότε ἕκαστος τόσον ἰδιορρύθμῳ τὴν Γλῶσσάν του καὶ τὸν ἐθνισμόν του, ὥστε εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Μεσαιῶνος, διάφορα προέκυψαν εἰς τὴν Εὐρώπῃν νέα ἔθνη: οἱ Φράγκοι, οἱ Ἰταλοὶ, οἱ Ἰσπανοὶ κλπ. καὶ ἄλλαι τόσαι νέαι Γλῶσσαι, αἱ ὁποῖαι, μολονότι ὅλαι των εἶχον βάσιν τὴν Λατινικὴν, διέφεραν ὅμως κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν μορφήν τόσον, ὥστε ἦτον δύσκολον νὰ πιστεύσῃ τις ἐκ πρώτης ὄψεως, ὅτι ὅλαι των ἦσαν τῆς αὐτῆς μητρὸς ἑτεροθαλῆ τέκνα. Καὶ αἱ Γλῶσσαι αὗται, τὰς ὁποίας σήμερον Ρωμουνικὰς ὀνομάζομεν, ἐπέζησαν μὲ τὰ μορφώσαντα αὐτὰς ἔθνη, καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ζῶσι καὶ νὰ τελειοποιοῦνται, ἐνῷ ἡ ἀρχικὴ αὐτῶν Γλῶσσα, ἡ Λατινικὴ, πρὸ πολλοῦ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς ἐξέλειπε.

Ὅλως διάφορον δρόμον ἔλαβον εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὰ πράγματα.

Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι ἔγιναν κύριοι τῆς χώρας ταύτης, ὅχι μόνον ἐγνώριζαν ἀρκετὰ καλὰ τὴν Ἑλληνικὴν, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμίαν εἶχον νὰ μάθωσιν αὐτὴν, κατὰ τὴν εἰς τὴν Ἀνατολὴν διαμονὴν των, καλῆτερα. Ὡς ἐκ τούτου παντοῦ ὅπου ἐπῆγαν ἐσεβάσθησαν τὴν Γλῶσσαν ταύτην, καὶ ὅτι ἠμπόρεσαν ἑκαμὴν διὰ νὰ τὴν ἀναπτύξουν καλῆτερα.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον μάλιστα ὅχι μόνον ἀνεγνώρισαν τὴν Ἑλληνικὴν ὡς τὴν μόνην ἐπίσημον Γλῶσσαν τοῦ κράτους, ὅχι μόνον εἰς αὐτὴν συνέτασσον τοὺς νόμους αὐτῶν καὶ τὰς διατάξεις, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τῶν νεωστὶ ἀπὸ τὴν Ρώμην ἐρχομένων ὑπαλλήλων, κατὰ τύχην, δὲν ἐγνώριζον τὴν Γλῶσσαν ταύτην, τούτους τοὺς ὑπεχρέωναν νὰ μάθωσιν αὐτὴν ὅπως ὅπως, πρὶν ἢ ἀναλάβωσι τὴν ὑπηρεσίαν. Ἐν σελ. 55 ἐγνωρίσαμεν τὸ σημειωματᾶριον τοῦ Ρωμαίου Ἀξιωματικοῦ, ὁ ὁποῖος ἐσημείωνε, διὰ λατινικῶν γραμμάτων, τὰς ἀναγκαιοτέρας εἰς αὐτὸν λέξεις τῆς εἰς τὸν τόπον λαλουμένης Γλώσσης. Τόσον δὲ γενικὰ ἦσαν τὰ μέτρα ταῦτα, ὥστε σήμερον μεταξὺ χιλίων Παπύρων τῶν χρόνων ἐκείνων, μόλις ἓνα ἢ δύο εὐρίσκομεν Λατινικοὺς, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι Ἑλληνικὰ γραμμένοι.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἐφηρομόσθη τὸ σύστημα τοῦτο ἀλλ' ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου εἶχε γίνεи χρῆσις εἰς τὴν Δύσιν: Αἱ πλείοτεραι δηλ. τῶν πόλεων τῆς Πελοποννήσου κατελήφθησαν ἀπὸ ἀποστράτους Ρωμαῖους, καὶ ἡ Λατινικὴ ἐπεβλήθη ὡς ἐπίσημος Γλῶσσα τοῦ κράτους. Εἶναι ὅμως ἐπίσης βέβαιον, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο δὲν εἶχεν ἐνταῦθα τὰς σινεπείας, τὰς ὁποίας ἐσημειώσαμεν εἰς τὴν Εὐρώπην: Τὸν ἐντελῆ, δηλονότι Ἑκρωμαῖσμον τοῦ ὑποδούλου ἔθνους. Καὶ τοῦτο διὰ πολλοὺς λόγους.

Ὅπως οἱ Ρωμαῖοι τῶν χρόνων ἐκείνων ἐγνώριζον τὰ Ἑλληνικὰ, ἐγνώριζον καὶ οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὰ Λατινικὰ, ὥστε ἡ ὑποδούλωσις τοῦ ἑνὸς ἔθνους εἰς τὸ ἄλλο, ἀντὶ νὰ ἀναγκάσῃ αὐτὸ νὰ λησιμονήσῃ τὴν μητρικὴν τοῦ Γλῶσσαν, ἐβοιήθησαν ἀμφοτέρω νὰ τελειοποιηθῶσι τὸ ἓν εἰς τὴν Γλῶσσαν τοῦ ἄλλου, καὶ οὕτως δὲν παρήλθον πολλὰ ἔτη, καὶ ἀντὶ μιᾶς, δύο ἀνεφάνησαν κοινὰ Γλῶσσαι εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος: ἡ Λατινικὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ, καὶ ταύτας ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ τὰς γνωρίζουν ὅλοι οἱ Κυβερνητικαί

ὑπάλληλοι. Τὸ «*utramquam linguam scire*» = εἰδέναι ἀμφοτέρως τὰς Γλώσσας, ἦτον ἐν τῶν σπουδαιότερων προσόντων, τὰ ὅποια ὤφειλον νὰ ἔχωσιν οἱ εἰς τὴν Ἀνατολὴν στελλόμενοι ὑπάλληλοι, καὶ διὰ τὸ ὅποιον καὶ αὐτοὶ οἱ Αὐτοκράτορες ἐσεμνύνοντο, Ὑπογράφων τὸ ὑπὲρ τῶν Σιδωνίων διάταγμά του ὁ Καῖσαρ, «*βούλομαι*, εἶπεν, ἑλληνιστὶ καὶ ρωμαῖστὶ ἐν δέλτῳ χαλκῇ τοῦτο ἀνατεθῆναι». Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἔπραξεν εἰς ὁμοίαν περίστασιν καὶ ὁ Ἀντώνιος. Ὁ δὲ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἐνῶ ἐξ ἐνὸς ἐκάρυττε τὴν ἔναρξιν τῆς Α'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου Λατινιστὶ, ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰς συζητήσεις λαλῶν ὡς οἱ ἄλλοι Ἑλληνιστί.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἕως ὅτου Θεοδόσιος ὁ Μέγας ἀποθνήσκων, διήρесе τὸ Ρωμαϊκὸν βασίλειον εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν κράτος, καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισεν εἰς μὲν τὴν Ἀνατολὴν νὰ ἐκπίπτῃ ἡ χρῆσις τῆς Λατινικῆς καὶ νὰ ἐπικρατῇ ἡ Ἑλληνικὴ, εἰς δὲ τὴν Δύσιν νὰ συμβαίνει τὸ ἐναντίον. Τόσον δὲ ταχέως ἔγινεν ἡ ἀντικατάστασις αὕτη, ὥστε ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἐδέχετο νὰ μεταφρασθῶσιν ὅλοι οἱ Ρωμαῖκοι Νόμοι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ Γλῶσσα αὕτη, ὡς ἡ μόνη ἐπίσημος Γλῶσσα τοῦ κράτους. «*Οὐ τῇ*» πατρίᾳ φωνῇ τὸν νόμον συνεγράψαμεν, ἀλλὰ ταύτῃ διὰ τῇ κοινῇ τε καὶ Ἑλλάδι, ὥστε ἅπασιν αὐτὸν εἶναι γνώριμον».

Ὁ ἴδιος λόγος ὑπεχρέωσεν ὀλίγον ἀργότερα τὸν Τιβέριον νὰ γράψῃ εἰς τὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ νομίσματα τὸ ὄνομά του μὲ Ἑλληνικὰ γράμματα, καὶ ἓνα τῶν διαδεχθέντων αὐτὸν Αὐτοκρατόρων, τὸν Ἡράκλειον, νὰ χαράξῃ ἐπὶ τῶν ἐδικῶν του, ὁμοῦ μὲ τὸ Λάβαρον, τὴν ρήτηραν: ἐν τούτῳ νίκη. Γνωρίζομεν δὲ ἀπὸ τὸν Πορφυρογέννητον, ὅτι οἱ μετὰ τὸν Ἡράκλειον ἐλθόντες Αὐτοκράτορες εἶχον παύσει καθ' ὁλοκληρίαν τὴν χρῆσιν τῆς Λατινικῆς εἰς τὴν Κυβέρνησίν των, καὶ τότε, λέγει ὁ ἱστοριογράφος οὗτος, οἱ πρὶν «*λογγῆνοι*» λεγόμενοι ὠνομάσθησαν: **χιλίαρχοι**, οἱ «*κεντορίωνες*» **ἐκατόνταρχοι**, οἱ «*κόμητες*» **στρατηγοί**, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ θέματος Ἑλληνικὸν ἐστὶ καὶ οὐ Ρωμαϊκόν, ἀπὸ τῆς θέσεως ὀνομαζόμενον». Ἀπὸ τότε δὲ ἀρχίζουν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς Συγγραφεῖς νὰ γίνωνται αἱ Λατινικαὶ λέξεις σπανιώταται καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα, **Ρωμαῖος**, **Ρωμαϊκὸν κράτος**, ὡς καὶ τὸ ρῆμα **ἐκρωμαῖζω**, νὰ ἐκλείπωσιν ἀντ' αὐτῶν δὲ ἀναφαίνονται τὰ **Γραικός**, **Γραικικὸν κράτος** καὶ,

τὸ ῥῆμα **γραικώνω**. Τὸ ὄνομα **Ἑλλην** ἐδίδετο τότε εἰς μόνους τοὺς εἰδωλολάτραις.

Ὅταν ὅμως κατὰ τὸν δέκατον μ. Χ. αἰῶνα, οἱ Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ ἀνακτήσουν τὴν ἐπὶ τῆς Ἱταλίας κυριαρχίαν των, ἤρχισαν πάλιν νὰ μεταχειρίζονται τὴν Λατινικὴν Γλῶσσαν, ἀλλ' εἰς τρόπον αὐτὸ τοῦτο γελοῖον. Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέν. μᾶς διέσωσεν εἰς τὰ συγγράμματά του πολλὰς λατινικὰς προσφωνήσεις τῶν Βασιλέων ἐν χρήσει τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ὅταν οἱ Βασιλεῖς ἐκάθηντο εἰς τὴν τράπεζαν, πέντε ψάλλται ἔψαλλον : « **κονσέρβατ Δέους Ἱμπερίουμ βέστρουμ** ». Ὅταν ἔπινον : « **Βίβιτε ἱμπερατόρες ἰν μούλτος ἀννος** ». Ὅταν ἐπρόσθετον νερὸν εἰς τὸ κρασί των : « **ἰν γαούδιο πρεντέτε Δόμινι** » κ.λ. ἤθελον νὰ δείξουν εἰς τοὺς εἰς τὴν τράπεζαν των παρακαθημένους ξένους, ὅτι ἡ Λατινικὴ ἠξηκολούθει νὰ ᾔηται Γλῶσσα τῆς Αὐλῆς, ἐνῶ εἰς αὐτὴν δὲν εὐρίσκετο ἕνας ἱκανὸς νὰ γράψῃ ἢ ν' ἀναγνώσῃ τὰς προσφωνήσεις ταύτας μὲ λατινικὰ γράμματα.

Λίαν ἐμφαντικὸν τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ἐπίσης ἡ ἐπιμονὴ τῶν Αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου νὰ ὀνομάζωνται **Ρωμαῖοι**. Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς διεμαρτυρήθη μάλιστα ἐναντίον τοῦ Πάπα, διότι εἰς μίαν ἐγκύκλιόν του τὸν ὀνόμασεν Αὐτοκράτορα τῶν Γραικῶν καὶ ὅχι τῶν Ρωμαίων. Καὶ ἡ ὀνομασία αὕτη ἠξηκολούθησε νὰ ᾔηται ἕκτοτε εἰς χρῆσιν διὰ τε τοὺς Βασιλεῖς καὶ τοὺς Ὑπηκόους των, μέχρι τῆς ἀλώσεως, μολονότι αὐτοὶ πρὸ πολλοῦ εἶχον λησμονήσει καὶ Γλῶσσαν καὶ θρησκείαν καὶ ὅλας τὰς συνηθείας τῶν Ρωμαίων.

Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχῃ τὰ πρᾶγμα, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ XI αἰῶνος, ἡ Λατινικὴ Γλῶσσα εἶχε τόσον ἐκλείπει εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ὥστε Πέτρος, ὁ τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος, δὲν εὗρεν εἰς ὅλην του τὴν ἐπαρχίαν ἄνθρωπον ἱκανὸν ὅχι νὰ μεταφράσῃ, ἀλλ' οὐδὲ ν' ἀντιγράψῃ μίαν λατινικὴν ἐγκύκλιον τοῦ Πάπα, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὥφειλε ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Κατέφυγε λοιπὸν εἰς ἕνα Σταυροφόρον εἰδήμονα τῶν Λατινικῶν γραμμάτων, καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ ἅπλουν ἀντίγραφον ἔστειλεν αὐτὸ εἰς τὸν τότε Πατριαρχεῦοντα Κυρουλάριον συνοδευμένον μὲ τὸ ἑξῆς γραμματίον : « Ἀπέστείλά σοι τὸ ἴσον τῆς πρὸς ἐμὲ σταλείσης γραφῆς τοῦ Μακαρίτου (sic) Πάπα, Ρωμαῖκοῖς ἐνσεσημασμένον γράμμασι. Οὐ γὰρ

» ἡδυνήθημεν εὐρεῖν δυνάμενον πρὸς ἀκρίβειαν εἰς τὴν Ἑλλάδα
 » ταύτην μεταμεῖψαι φωνήν. Καὶ διὰ ταῦτα τὸν ταύτην διακομίσοντα
 » Φράγκον, ἔμπειρον ὄντα γραμμάτων Ρωμαϊκῶν, ἔπεισα ταύτην
 » μεταγράψαι ».

Ἄν ὅμως οἱ Ρωμαῖοι δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐντοπίσουν εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὴν γλῶσσάν των, αἱ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ καθ' ἑξῆς γεγόμεναι ἀθλιέσταται τῶν Ρωμαϊκῶν Νόμων μεταφράσεις, αἱ ὁποῖαι ὡς γνωστὸν, ἐξηκολούθησαν νὰ ἦνε εἰς χρῆσιν καὶ μετὰ τὴν ἐντελῇ ἐκκένωσιν τῆς χώρας ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, ἐφόρτωσαν τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, τόσον τὴν ὁμιλουμένην ὥς καὶ τὴν γραφομένην, μὲ σωρὸν λέξεων, φράσεων καὶ τύπων Λατινικῶν, τῶν ὁποίων πολλὰ μέχρι σήμερον διατηροῦνται.

Τοιαῦται εἶναι :

Τὸ κάστρον, τὸ κελλί, ὁ κόμης, ὁ κώδιξ, ὁ κωδίκελλος, ὁ λίβελος, ὁ μάστορας, τὸ μουλάρι, τὸ σπῆτι, τὸ παλάτι, ἡ πόρτα, ἡ σκάλα, ἡ φαμίλια κ.λ. Τὰ ἐν χρήσει ὀνόματα τῶν μηνῶν Ἰανουάριος, Φεβρουάριος, Μάρτιος κ.λ. Τὰ ἐκκλησιαστικά, ὁφίκιον, μανίκιον, ὑπομάνικον, ἀντιμίνσιον, μανουάλιον, κουβούκλιον κ.λ. Τὰ τῆς ἀξίας : δομέστικος, νοτάριος, πριμικόριος, ρεφενδάριος κ.λ.

Πολλαὶ λέξεις Ἑλληνικαὶ μὲ τύπους Λατινικοῦς.

Τὰ εἰς—αριος : ἀρχάριος, ἀποθηκάριος, καγγελάριος, πρωτοβρεστιάριος.

Τὰ εἰς—ποῦλος : ἀρχοντόπουλος, αὐθεντόπουλος.

Τὰ εἰς—ἄτος : γεμᾶτος, πογωνᾶτος, ἀμυγδαλᾶτος, Μοσχάτος : καὶ κατ' ἀναλογίαν, τὸ Πριγκηπάτο, τὸ Δραγουμανάτο κ.λ.

Τὰ εἰς—ατωρ : Βιγλάτωρ, δικτάτωρ, Αὐτοκράτωρ κ.λ.

Τὰ εἰς—ίκιον : ἀπολυτίκιον, μανίκιον κ.λ.

Τὰ εἰς—ις—α—ι συντετμημένα : ὁ κύρις, ἡ κυρὰ, τὸ παιδί ἀντὶ ὁ κύριος, ἡ κυρία, τὸ παιδίον καὶ πολλὰ ἄλλα, τῶν ὁποίων ἡ σπουδὴ εἶναι ἔργον τοῦ λεξικογράφου καὶ οὐχὶ τοῦ ἱστοριογράφου.

Οἱ Σλαῦοι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Περὶ τὰ μέσα ὅμως τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Σλαῦοι, καὶ εὐθὺς μετ' αὐτοὺς οἱ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Βλάχοι, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα νέα προσέλαβε ξενικὰ στοιχεῖα.

Αἱ πρῶται τῶν Σλαύων εἰσβολαὶ ἀνέρχονται μέχρι τοῦ τρίτου μ. Χ. αἰῶνος. Ὅμως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστιανοῦ, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ κράτους τῶν Ὀστρογότθων, τὰ πέραν τοῦ Δουνάβεως διαμένοντα Σλαυικὰ ἔθνη ἤρχισαν νὰ κατέρχονται ἀκράτιστα πρὸς μεσημβρίαν, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος, ὅλον τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων ὡς Σλαυικὴ χώρα. Πολὺ ὅμως σημαντικότερα ἦτο ἡ Σλαυικὴ εἰσβολὴ ἡ γενομένη περὶ τὰ μέσα τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος, ὅταν ὁ τὴν Ἑλλάδα ὅλην κατηρημώσας λοιμικὸς θάνατος εἶχεν ἀφήσει τὰς πλουσίας πεδιάδας τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Πελοποννήσου ἔρημαιον ἀπροστάτευτον εἰς τοὺς ἐπερχομένους. Ἐσθλα-
» βώθη δὲ πᾶσα ἡ χώρα καὶ γέγονε βάρβαρος, ὅτε ὁ λοιμικὸς
» θάνατος ἐβόσκετο τὴν Οἰκουμένην, ὁπνίκα Κωνσταντῖνος ὁ τῆς
» κοπρίας ἐπ'ἀνυμος τὰ σκήπτρα τῆς τῶν Ρωμαίων διήπεν ἀρχῆς». λέγει ὁ Κ. Πορφυρογέννητος: καὶ ἂν πρέπη νὰ πιστεύσωμεν τὸν ὀλίγον ἀργότερα τὴν ἐπιτομὴν τοῦ Στράβωνος γράφοντα Βυζαντινὸν Συγγραφέα, ὅλαι σχεδὸν αἱ ἀρχαῖαι τῆς χώρας τοπωνυμίαι εἶχον τότε ἀντικατασταθῇ ἀπὸ Σλαυικὰς, καὶ ἡ Σλαυικὴ γλῶσσα ἀντῇχει ἀπὸ τὴν μίαν ἄκραν τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν ἄλλην. «Νῦν δὲ οὐδὲ
» τὸ ὄνομα ἔστι τῶν Πισατῶν καὶ τῶν Κανκόνων καὶ Πυλίων
» ἅπαντα ταῦτα Σκῦθαι νέμονται». Τότε βεβαίως ὁ Πάριος τῆς Λακωνίας μετωνομάσθη Μαλᾶτος, ὁ Ἑλικὸν τῆς Θεσσαλίας Ζαγορὰ ἡ Κωπαῖς Τοπόλια, αἱ Μηκῆναι Χαρβάτι κ.λ. τότε ὁ Κάστωρ μετωνομάσθη Βίδρα, ἡ Χαμακταία, Βοῦζι, τὸ μορμολύκιον βουρκόλακας ἡ δοκὸς γρεντιό, τὸ παληκάρι Λεβέντης, τὸ ἔλος βάλτος, τὸ δάσος λόγγος κ.λ. Τότε εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Γλῶσσαν μας τὰ εἰς—ίτσας καὶ—ίτσα ὑποκοριστικά: Ἑλενίτσα, Μαριγίτσα. Μαννίτζα, νυφίτσα κ.λ. τότε τὸ ἐξώφλιον ἔγινε τσιόφλι, τὸ τηγανίζω τσιγαρίζω, καὶ τὸ κισρὸς τζίρρος.

Ἄλλος ὅμως Βυζαντινὸς συγγραφεὺς, Λέων ὁ Σοφὸς, μᾶς μανθάνει, ὅτι ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ὅλοι αὐτοὶ οἱ Σλαυικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Ἑλλάδος ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμόν, καὶ μαζὺ μ' αὐτόν, καὶ τὴν τότε ὑπὸ τῶν Γραικῶν λαλομένην Γλῶσσαν, καὶ συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς ἐντοπίους εἰς βαθμὸν, ὥστε ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἀπετέλεσαν ἔθνος καὶ πλεον ἢ ἅπαξ συνεπολέμησαν

μετ' αὐτῶν τοὺς πρόφην ἀδελφοὺς των, τοὺς πέραν τοῦ Δουνάβεως μέινοντας Σλαῦους. «Τότε οὖν ὁ ἡμέτερος πατήρ καὶ Ρωμαίων Αὐτοκράτωρ Βασίλειος τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν ἔπεισεν (αὐτοὺς) μεταστῆναι καὶ Γραικώσας, καὶ ἄρχονσι κατὰ τὸν Ρωμαϊκὸν τρόπον ὑποτάξας καὶ βαπτίσματι θείῳ τιμήσας, τῆς δουλείας ἡλευθέρωσε τῆς ἐαυτῶν ἀρχόντων, καὶ στρατιώτας κατὰ τῶν τοῖς Ρωμαίοις πολεμούντων ἐθνῶν ἐξεπαίδευσεν, οὕτως ἐπιμελῶς περὶ τὰ τοιαῦτα διακείμενος».

Δὲν εἶναι λοιπὸν διόλου παράδοξον, ἂν ἐκ τῆς παρατεταμένης ταύτης κατοχῆς τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Σλαύων, ἐκτὸς τῶν βαρβαρικῶν ὀνομάτων τῶν οἰκογενειῶν των καὶ τῶν χωρίων των, οὐδὲν σχεδὸν Σλαυικὸν παρέμεινεν εἰς τὴν Ἑλλ. Γλῶσσαν. Οἱ ἐν Ἑλλάδι Σλαῦοι, ὡς κάλλιστα τὸ εἶπε Λέων ὁ Σοφός, βαπτισθέντες ἐντελῶς **ἐγραικώθησαν**, ἥτοι ἄλλαξαν τὴν μητρικὴν των τὴν Γλῶσσαν μὲ τὴν Γλῶσσαν τῶν ἐντοπίων, χωρὶς νὰ κρατήσουν τίποτε ἀπὸ τὴν ἰδικήν των. Καὶ διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην τὸ Γραικικὸν στοιχεῖον ὄχι μόνον νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν τόπον, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπερέχῃ ἂν ὄχι ἀριθμητικῶς τοῦλάχιστον διανοητικῶς τοὺς ξένους. Καὶ ἐπειδὴ ὅλαι αἱ μέχρι τοῦδε ἐν Ἑλλάδι διατηρηθεῖσαι Σλαυικαὶ τοπωνυμῖαι ἀναφέρονται εἰς κωμοπόλεις, εἰς πεδιάδας καὶ λόφους, ἐνῷ ὅλαι αἱ μεγαλοπόλεις τῆς Πελοποννήσου διετήρησαν τὰ παλαιὰ των ὀνόματα, δικαιοῦταί τις, νομίζομεν, νὰ συμπεράνῃ, ὅτι κατ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα, ὁ μὲν Σλαυικὸς πληθυσμὸς κατάρκει τὴν ὑπαιθρον χώραν, ἐνῷ ὁ Ἑλληνικὸς παρέμεινεν εἰς τὰς πόλεις, καὶ ἐκεῖθεν μετέδιδε τὸν πολιτισμὸν του καὶ τὴν Γλῶσσάν του εἰς τοὺς ἄλλους.

Εἶχε λοιπὸν πολὺ ἄδικον ὁ Φάλμεραϊερ ὅταν ὑπεστήριζεν, ὅτι εἰς τὸν Μεσαιῶνα, εἶχεν ἐκλείψει τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, καὶ ὅτι οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῆς Χερσονήσου ταύτης δὲν εἶναι παρὰ ἐξελληνισμένοι Σλαῦοι. Ἐὰν τοιοῦτό τι συνέβαινε, δὲν θὰ ἦτον ἡ Ἑλληνικὴ ἀλλ' ἡ Σλαυικὴ Γλῶσσα ἣτις ἔπρεπε νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν χώραν, πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνέβη.

Ἄλλο λάθος, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπέπεσεν ὁ Φαλμεραϊερ, εἶναι ἡ δοξασία, τὴν ὁποίαν διέδωσεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι δηθὲν, ἡ σημερινὴ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα χρεωστεῖ εἰς τοὺς τότε Βουλγάρους τὴν χρῆσιν τοῦ ἀναλελυμένου ἀπαρεμφάτου· διότι, λέγει, μόνον εἰς αὐτὴν τὴν Γλῶσσαν ἀπαντᾷται τὸ τοιοῦτο.

Δὲν γνωρίζομεν τί συμβαίνει εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Γλῶσσαν, ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον ἠμποροῦμεν νὰ βεβαιώσωμεν εἶναι, ὅτι οἱ ἀναγελυμένοι ἀπαρεμφατικοὶ τύποι, τῶν ὁποίων κάμνει χρῆσιν ἡ Νεοελληνικὴ Γλῶσσα, ἀπαντῶνται, ἐκ παραλλήλου μὲ τοὺς μὴ ἀναγελυμένους, εἰς τὸν Ὅμηρον· εἰς ἐποχὴν δηλονότι, εἰς τὴν ὁποίαν οὔτε τὸ ὄνομα τῶν Σλαύων καὶ τῶν Βουλγάρων ἦτο γνωστὸν εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ἑβδομήκοντα μετὰφρασιν τῆς Παλ. Διαθήκης, καὶ οἱ ἀναγελυμένοι τύποι ἐξηκολούθησαν ὁλονὲν ἀπλοποιούμενοι εἰς τὴν λαλουμένην, δικαιούμεθα, νομίζομεν, νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι οἱ τύποι οὗτοι ἦσαν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἰδιάζοντες εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένην, ἐνῶ οἱ μὴ ἀναγελυμένοι ἦσαν Ἰωνικοί, ἥτοι τῆς Λογίας Γλώσσης, καὶ ἔμεινεν παντοτινὸν αὐτῆς κτῆμα. Μόνη ἡ μετατροπὴ τοῦ ἔνα εἰς νὰ εἶναι νεωτερισμὸς μεσαιωνικός· ἀλλ' ὥς μετ' ὀλίγον θὰ ἴδωμεν οὐδ' αὐτὸς δὲν προῆλθεν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἀλλ' ἀπὸ τοὺς Φράγκους.

Δὲν εἶχον ἀκόμη ἐξελληνισθῇ οἱ Σλαῦοι, ὅταν δύο νέα ἔθνη μετώκησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα: οἱ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Βλάχοι.

Ἀπόγονοι τῶν Ἰλλυριῶν, τῶν ὁποίων διετήρησαν τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα καὶ τὴν Γλῶσσαν, οἱ Ἀλβανοὶ ἀναφαίνονται περὶ τὸν ἔννατον μ. Χ. αἰῶνα ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Ἠπειρον, ὅθεν μετώκησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ δὲ ἀσπασθέντες μαζῇ μὲ τοὺς Σλαῦους τὸν Χριστιανισμόν καὶ τὴν εἰς τὸν τόπον λαλουμένην Γλῶσσαν, συνεχωρεύθησαν μετ' αὐτῶν καὶ τῶν ἐντοπίων εἰς ἓν μόνον ἔθνος, διὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς συνεννοούμενον Γλώσσης, ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν θεὸν λατρεῦον, εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν αὐθέντην ὑπῆκον, τὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου.

Ἀλλ' ἐνῶ οἱ Σλαῦοι, ὥς λαὸς γεωργικὸς κατεῖχε τὰς πεδιάδας, καὶ οἱ Ἕλληνες τὰς μεγάλαι πόλεις, οἱ Ἀλβανοὶ, ὥς λαὸς πολεμικὸς κατέλαβον τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων, ὅθεν δὲν ἄργησαν νὰ κατασταθοῦν οἱ πραγματικοὶ Κύριοι καὶ αὐθένται τῆς χώρας, καὶ νὰ ἐπιβάλουν εἰς τοὺς ἄλλους τὰ ἔθιμα, τὰ ἥθη, τὴν ἐνδυμασίαν τῶν, καὶ τὸ δι' ἡμᾶς σπουδαιότερον, τὴν εἰς αὐτοὺς ἰδιάζουσαν προφορὰν καὶ ἔκφρασιν.

Ἐὰν ὅμως λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου Βασίλειος ὁ II κατώρθωσε νὰ κατατροπώσῃ τοὺς Βουλγάρους, καὶ νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ἐν Ἑλλάδι ἐγκαταστημένους

καὶ κάθε στιγμήν ἐπαναστατοῦντας Σλαῖους, συνέκειτο ἐξ Ἀλβανῶν στρατολογηθέντων εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Χιμάραν, δικαιούμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ ὀπλαρχηγοὶ, τοὺς ὁποίους ἀπαντῶμεν εἰς τὴν μετὰ ταῦτα ἱστορίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, δὲν ἦλθον ἐκεῖ ὡς ἀπλοὶ μέτοικοι, ἀλλ' ὡς στρατιωτικοὶ ὑπάλληλοι τῶν Βυζαντινῶν Αυτοκρατόρων, ἀποσταλμένοι διὰ νὰ κρατῶσιν εἰς ὑποταγὴν τοὺς ἐκεῖ εὗρισκομένους Σλαῖους.

Ὅπως δὴποτε ὅμως καὶ ἂν ἔχη τὸ προᾶγμα, τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι πρῶτοι οἱ Ἀλβανοὶ οὗτοι ὀπλαρχηγοὶ ἐπολέμησαν καρτερικῶς τοὺς Φράγκους. Αὐτοὶ ὑπεχρέωσαν αὐτοὺς νὰ ὑποσχεθῶσι μεθ' ὅρκου, ὅτι θὰ σεβασθῶσι τὸ θρησκευμα, τὸν ἐθνισμόν καὶ τὴν Γλῶσσαν τῶν ἐντοπίων. Αὐτοὶ ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας συνεκράτουν τοὺς Τούρκους εἰς τὰ καθήκοντά των καὶ ἐμετρίαζον τὰς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς βιαιοπραγίας των.

Ἀγάδες κάθεστε καλὰ
γιατὶ σᾶς καῖμε τὰ χωρῖα.

Αὐτοὶ τέλος ὑπῆρξαν οἱ κυριώτεροι μοχλοὶ, διὰ τῶν ὁποίων οἱ πατέρες μας κατώρθωσαν νὰ φέρουν εἰς αἴσιον πέρας τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα. Οἱ Βρανάδες, οἱ Βοτσαραῖοι, οἱ Σοφιανοὶ καὶ οἱ Νοταράδες, ἀναφέρονται εἰς τὸ περίφημον Χρονικὸν τοῦ Μωρέως, ὡς ὑπάρξαντες πρὶν τῆς ἐμφανίσεως τῶν Φράγκων εἰς τὴν Πελοπόννησον· καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι οἱ ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας τὰ ὀνόματα ταῦτα φέροντες ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἑλλάδος, ἦσαν ἀπόγονοι ἐκείνων.

Ἐχουσι λοιπὸν πολὺ δίκαιον οἱ Ἕλληνες νὰ θεωρῶσι τοὺς σήμερον ἐν Ἑλλάδι ζῶντας Ἀλβανούς ὡς γνησίους αὐτῶν ἀδελφούς καὶ συμπολίτας, καὶ νὰ συμμερίζωνται μετ' αὐτῶν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτοδιοικήσεως, χωρὶς ποσῶς νὰ προσέχουν ἂν οὗτοι εἰς τὸν οἰκογενειακόν των βίον διατηροῦν ἀκόμη τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῆς πρώτης αὐτῶν πατρίδος, ἂν ἀναμεταξύ των συνεννοοῦνται διὰ τῆς Ἀλβανικῆς καὶ οὐχὶ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης. Αὐτὸ τοῦτο πράττουσι καὶ οἱ Γάλλοι πρὸς τοὺς μεσημβρινούς συμπατριώτας των, χωρὶς ποσῶς νὰ ταράττωνται ἂν οὗτοι διατηροῦσι τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν ἰδικῶν των καὶ ἂν ἀντὶ τῆς Γαλλικῆς ὁμιλοῦν τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, τὸ Patois.

Μία ὅμως τόσον παρατεταμένη ἄλβανικὴ ἐπικράτησις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴν ἐπιδράσῃ ἀπουδαίως ἐπὶ τῆς γλώσσης τοῦ τόπου καὶ νὰ μὴν ἐπιφέρῃ εἰς αὐτὴν μεταβολὰς ἰδιαζούσας. Ἐν τούτοις, εἴτε διὰ τὸ μέγα σέβας, τὸ ὁποῖον τὸ ἔθνος τοῦτο εἶχε πάντοτε πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς Αὐτοκράτορας, διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν θέσιν, τὴν ὁποῖαν οὗτοι ἐδημιούργησαν ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα· εἴτε διότι ἐγκαίρως ἐννόησαν τὸ μέγα συμφέρον τὸ ὁποῖον εἶχον, νὰ διακρίνωσιν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ζῶντας, καὶ ἰδίως τοὺς τὸν Μωαμεθανισμὸν ἀσπασθέντας ὁμοεθνεῖς των, οἱ ἐν Ἑλλάδι Ἄλβανοι ἀπέφρυνον συστηματικῶς, ὁμιλοῦντες πρὸς Ἕλληνας, νὰ κάμνουσι χρῆσιν τῆς μητρικῆς των Γλώσσης, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐλάχιστα ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς Ἑλλ. Γλώσσης διὰ τοῦ Λεξικοῦ των. Ὑλίσταται εἶναι τῶ ὄντι αἱ ἄλβανικαὶ λέξεις αἱ ὁποῖαι παρεισέφρυσαν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένην : ἡ **πλάτσικχ**, τὸ **Βηλαέτι**, ἡ **Φλοκάττ**, ἡ **φουστανέλα**, τὸ **λιμέρι**, τὰ **τσιαπράζια**, ὁ **ταμπουρᾶς**, τὸ **γελέκι** κ.λ. καὶ αὐταὶ ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐξαλείφονται μὲ τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ἐσήμεαινον.

Τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδισε τοὺς Ἄλβανούς, νὰ ἐπιδράσων ἐπὶ τῆς φρασεολογίας τῆς Ἑλλ. γλώσσης καὶ νὰ δώσουν εἰς αὐτὴν τὸν ἰδιαιτέρον ἐκεῖνον χαρακτῆρα, ὅστις διακρίνει τὴν Γλῶσσαν τῶν **Κλεφτικῶν μας ἁσμάτων**.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὰ ἅσματα ταῦτα εἶναι γραμμένα εἰς τοῦ λαοῦ τὴν Γλῶσσαν, καθαρὰν μάλιστα ἀπὸ τοὺς ξενισμούς καὶ βαρβαρισμούς τῆς Γλώσσης τοῦ Μεσαιῶνος. Ὁ ἀναγινώσκων ὅμως αὐτὰ αἰσθάνεται ἀπὸ τὸν πρῶτον στίχον, ὅτι οἱ γράψαντες ἦσαν ἄνδρες πολεμικοὶ ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὴν ἀγρίαν φύσιν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἔζων καὶ ἠγωνίζοντο, ἀπὸ τὰ εἰς αὐτὴν φαινόμενα καὶ πραττόμενα· καὶ ὡς ἐκ τούτου, ἐξέθετον τὰς ἐντυπώσεις των μὲ ὅλως δι' ὅλου ἄτεχνον ἀπλότητα, ὅπως ἡ κάθε μία παρουσιάζετο εἰς τὴν ἀντίληψίν των, ὅπως ἦρχετο εἰς τὴν γλῶσσάν των.

Τρία πουλάκια κάθονται στὴ ράχη στὸ λημέρι,
τόνα τηρεῖ τὸν Ἀρμυρὸ τᾶλλο κκτὰ τὸ Βάλτο,
τὸ τρίτο τὸ μικρότερο μοιρολογεῖ καὶ λέγει :
ἄραγε τί νὰ γίνηκεν ὁ Χρῆστος ὁ Μηλιόνης ;
μὴδὲ στὸ Βάλτο φάνηκε μὴδὲ στήν Κρυαθρύσι,
μᾶς εἶπαν πέρα πέρασε καὶ μπῆκε μὲς στήν Ἄρτζ
καὶ πῆρε σκλάβο τὸν Κατὴ πῆρε καὶ τοὺς Ἀγάδες κ.λ.

Τέχουν τῆς Γούρας τὰ βουνά καὶ στέκουν μακχμένα !
 μὴνα χαλάζι τὰ χτυπᾷ μὴνα βάρυς χειμῶνας ;
 κιουδὲ χαλάζι τὰ χτυπᾷ κιουδὲ βάρυς χειμῶνας
 ὁ Κοντογιάννης πολεμᾷ χειμῶνα καλοκαίρι κλ.

Τοῦ Κίτο' ἡ μάνα κάθουνταν στὴν ἄκρ' ἀπ' τὸ ποτάμι
 μὲ τὸ ποτάμι μάλωνε καὶ τὸ πετροβολοῦσε·
 Ποτάμι μου λιγότεφε, ποτάμι στρέψε πίσω
 γιὰ νὰ περάσω ἀντίπερα, πέρα στὰ Κλεφτοχώρια,
 πῶχουν οἱ Κλέφτες σύνοδο ὁπώχουν τὰ λημέρια κλ.

Καὶ ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκφράσεως εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον
 χαρακτηρίζει καὶ τὸ ἡπειρωτικὸν ἰδίωμα, τὸ περισσότερον ὅλων τῶν
 ἄλλων παθὸν τῶν Ἀλβανῶν τὴν ἐπίδρασιν.

Ὅσα εἶπομεν περὶ Ἀλβανῶν ἠμποροῦμεν νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ
 περὶ τῶν Βλάχων.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι οἱ πλείότεροι τούτων ἦλθον ὡς ἄπλοῖ
 μέτοικοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνάμικτοι ἴσως μὲ τοὺς Σλαυοβουλ-
 γάρους. Γνωρίζομεν ὅμως ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, ὅτι εἰς
 τοὺς κατὰ τῶν Κομάνων καὶ τῶν Βουλγάρων πολέμους των οἱ
 Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐστρατολόγουν, πολὺ συχνὰ, ὁμοῦ μὲ
 τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ Βλάχους στρατιώτας, καὶ ὅτι τόσον ἔμειναν
 ἀπ' αὐτοὺς εὐχαριστημένοι, ὥστε μετὰ ταῦτα, γραιοκώσαντες αὐτοὺς καὶ
 καὶ θείῳ βαπτίσματι τιμῆσαντες, ἔστειλαν ὡς **Σπαθαρίους** καὶ **Πρω-
 τοσπαθαρίους**, ἥτοι ὡς Στρατιωτικὸς Διοικητὰς εἰς τὴν Θεσσαλίαν,
 ὅπου δὲν ἤργησαν νὰ συγχωνευθῶσι μὲ τοὺς ἐντοπίους καὶ ν' ἀποτε-
 λέσωσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος, τοὺς **Μεγαλοβραχίτας**.

Οἱ αὐτοὶ ὅμως λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἠμπόδισαν τοὺς Ἀλβανοὺς,
 ἠμπόδισαν καὶ τοὺς Βλάχους νὰ ἐπιδράσουν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς
 Γλώσσης διὰ τοῦ Λεξικοῦ των. Πολὺ ὀλίγαι εἶναι αἱ Βλαχικαὶ
 λέξεις, αἱ ὁποῖαι εἰς τὸ διάστημα τοῦτο εἰσέφρυσαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν
 καὶ αὐταὶ ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐξαλείφονται. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου
 ὄχι ὀλίγοι ὑπάρχουν ἐξελληνισμένοι Βλάχοι, πρέπει νὰ ὑπάγῃ τις εἰς
 τὴν κατωτάτην τῆς κοινωνίας τάξιν διὰ ν' ἀκούσῃ σήμερον τὰς λέξεις :
κάππα, σιγοῦνι, τσέργα, μπομπότα, μαμαλίγκα κ.λ. Δὲν δυνά-

μεθα ὅμως νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἡ ἰδιάζουσα εἰς τοὺς Θεσσαλοὺς προφορὰ πολλῶν Ἑλληνικῶν λέξεων λ. γ. **του νερό, του φουμί, ου θιός, ου Γιόργις, ου Δημήτρις** κ.λ. εἶναι λείψανα τῆς Βλαχικῆς ἐπιδράσεως. Ἄλλος Βλαχισμὸς εἶνε τὰ εἰς—**οὐλ** καὶ—**ου** ἕναριθρα σήμερον δὲ χαϊδευτικά ὀνόματα λ. γ. Γιανούλης, Μαρούλης, Γιωργούλης, ἡ Γιάνου, ἡ Μάρου, ἡ Στάμου κ.λ. τὰ ὅποια τόσον συχνὰ ἀκούονται εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην.

Ὁ σπονδαιότερος ὅμως Βλαχισμὸς, ὁ ὁποῖος εἰσέδυσεν εἰς τὴν Γλῶσσαν, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἀποτελέσματα ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπικρατοῦν καὶ νὰ πολλαπλασιάζονται, εἶναι αἰτελικαὶ τῶν λέξεων αὐξήσεις.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἀρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι, συνηθίζον ν' αὐξάνουν τὰς λέξεις των εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ὄχι εἰς τὸ τέλος : γράφω, ἔγραφον, ἔγραφα. Τρώγω ἔτρωγα, ἔφαγα, σπάραγος, ἀσπάραγος, σπαράγκι ἀσπαράγκι, βδέλλα ἀβδέλα κ.λ. Τὸ σύστημα ὅμως τοῦτο, κοινὸν εἰς ὅλας τὰς Ἰνδογερμανικὰς καὶ τὰς Τουρανικὰς Γλώσσας, δὲν ἀπαντᾷται εἰς τὰς Ἰβηρικὰς ἢ τὰς Ἀλοροδικὰς, ὡς ὀνομάζει αὐτὰς ὁ Ἡρόδοτος, ἤτοι : τὴν Ἰβηρικὴν, τὴν ἀρχαίαν Κρητικὴν καὶ Ἑτεοκριτικὴν, τὴν Γραικικὴν, τὴν Μυσικὴν καὶ τὴν Δακικὴν, ἀπὸ τὰς ἀρχαίας, τὴν Γεωργιανὴν καὶ τὴν σήμερον Ἰβηρικὴν (Basque) ἀπὸ τὰς ζώσας. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔθνη ἐσυνήθιζον καὶ συνηθίζον ν' αὐξάνουν τὴς λέξεις των εἰς τὸ τέλος, καὶ νὰ τοποθετῶσι τὰ ἄρθρα των εἰς τὸν λόγον οὐχὶ πρὸ τῶν ὀνομάτων, τὰ ὅποια ταῦτα προσδιορίζουσιν, ἀλλὰ μετ' αὐτά. Δὲν εἶναι λοιπὸν καθόλου παράξενον ἂν οἱ Βλάχοι, οἱ ὅποιοι, ὡς γνωστὸν, εἶναι ἀπόγονοι τῶν παρὰ τὸν Ἰστρον Δακῶν καὶ Μυσῶν, ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ παραδεχθέντες τὴν Γλῶσσαν τοῦ τόπου, μετεχειρίσθησαν αὐτὴν ὥπως ἦσαν συνηθισμένοι νὰ μεταχειρίζονται τὴν ἰδικὴν των. Ἐλεγον λοιπὸν : γράφανε, γράψανε, τρώγανε, φάγανε ἐκεῖ ὅπου οἱ Ἕλληνες ἔλεγον : ἔγραψα, ἔφαγα κ.λ. Ἄλλοτε δὲ προσθέτοντες εἰς τὸ τέλος τῶν λέξεων—**α** ἐσχημάτιζον ἐμένα, ἐσένα, αὐτόνα, ἐκείνονα καὶ ὅλον ἐπεκτείνοντες τὰς αὐξήσεις των ταύτας ἐσχημάτισαν τὰ ἐμένανε, ἐσένανε, ἐκείνονε, αὐτωνῶν, αὐτονῶνε, τὰ στολιζούντανε, χτυπιούντανε, ἀγαπιούντανε, πετσοκοπιούντανε καὶ ἄλλα τόσα παρόμοια μορφολογήματα, τὰ ὅποια οἱ Δημοτικισταί μας, ἀντὶ νὰ διαγράψουν ἀπὸ τὸ λεξικόν των ὡς ξένα καὶ βάρβαρα, υἱοθέτησαν αὐτὰ, διὰ μόνον τὸν λόγον, διότι ἡ μεγάλη

αὐτῶν ποικιλία εὐκολύνει αὐτοὺς ὑπερβολικὰ εἰς τὴν σειχουργίαν. Ἡ σήμερον λαλουμένη ἐπιτρέπει κάλλιστα τὰ : λέγουσι, λέγουν, λέν, πηγαίνουν, πύγουν καὶ πῦν, ἀπαράλλακτα ὅπως ἡ Ἑπική ἐπέτρεπε τὰ : ἔδασαν, ἔδαν, βάν, ἔφασαν, ἔφαν, φάν. Ὅχι ὁμως καὶ τὰ : τρώγανε, λέγανε κ.λ. καὶ ἔτι ὀλιγώτερον τὰ : ἐλέγανε, ἐτρώγανε, ἐχορεύανε.

Τὰς μεγαλειτέρας ὁμως μεταβολὰς ἔπαθεν ἡ Ἑλλ. Γλῶσσα ἐπὶ τῆς **Φράγκοκρατίας**.

Ὡς γνωστὸν, **Φράγκους** ὠνόμαζον οἱ Βυζαντινοὶ ὅλα τὰ τότε εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ἐκλατινιασθέντα Ἰνδογερμανικὰ Ἑθνη, καὶ **Φράγκικα** τὰς Ρωμουνικὰς Γλῶσσας τὰς ὁποίας ἐλάλουν καὶ τῶν ὁποίων αἱ κυριώτεραι ἦσαν ἡ Γαλλικὴ καὶ Ἱταλική.

Ἐλθόντες ὑπὸ τὸ πρόσχημα σεβασμαῦ πρὸς τοὺς ἁγίους τόπους καὶ μὲ σκοπὸν νὰ ἐλευθερώσωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς, τὰ ἔθνη ταῦτα δὲν ἄργησαν νὰ κερδίσωσιν τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἐντοπίων, καὶ νὰ ἔλθωσιν εἰς στενωτάτας μετ' αὐτῶν σχέσεις. Ἄννα ἡ Κομνηνὴ καὶ Νικήτας ὁ Χωνιάτης, καίτοι ἐχθροὶ ἄσπρονδοι τῶν ξένων, δὲν εὐρίσκουσι λέξεις νὰ ἐπαινέσωσιν ἐπαξίως τὸ ἀξιοπρεπὲς τῶν ξένων τούτων παράστημα, τὴν ἀνδρείαν των, τοὺς εὐγενεῖς αὐτῶν τρόπους καὶ τὰ τόσα ἄλλα των προτερήματα. Ἐμμανουὴλ δὲ ὁ Κομνηνός, ὁ τότε βασιλεύων εἰς τὸ Βυζάντιον, ἦτον ἑξαλλος ἐκ τῆς χαρᾶς του τὴν ἡμέραν καθ' ἣν κατώρθωσε νὰ ὑπανδρεύσῃ τὴν θυγατέρα του μὲ ἓνα Μομφερᾶτον, ν' ἀρραβωνίσῃ τὸν υἱὸν του μὲ τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, καὶ ὁ ἴδιος νὰ νυμφευθῇ εἰς δεύτερον ἢ τρίτον γάμον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Αυτοκράτορος τῆς Γερμανίας Κονράδου. Καὶ ἐπειδὴ τὰ συνοικέσια αὐτοῦ τοῦ εἵδους δὲν ἐπεριορίζοντο μόνον εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν, ἀλλὰ πολὺ συχνότερα ἐπανελαμβάνοντα εἰς τὸ πολὺ δημόσιον, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν ξένων τούτων εἶχον εἰσχωρήσει παλὺ γρήγορα εἰς τὸν τόπον, καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένη καὶ γραφομένη Γλῶσσα εἶχε φορτωθῇ τοὺς χειροτέρους βαρβαρισμοὺς, πολὺ πρὶν οἱ Φράγκοι γίνωσι κύριοι τῆς χώρας.

Ἀρκεῖ νὰ ρίψῃ τις ἐν μόνον βλέμμα ἐπὶ τῶν γραπτῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα μᾶς ἔμειναν ἀπὸ τοὺς χρόνους ἐκείνους, διὰ νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι

οἱ ταῦτα γράψαντες δὲν ἐλάμβανον πλέον τὰς ἐμπνεύσεις τῶν ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον, ἀλλ' ἀπὸ τὸν σύγχρονον κόσμον, τὸν κόσμον τῶν Σταυροφόρων. Ἀπὸ αὐτοὺς ἐδανείζοντο τὰς ὑποθέσεις τῶν ποιημάτων των, ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἥρωάς των· αὐτῶν τὰ ἀνδραγαθήματα ἐξυμνοῦσαν· καὶ εἰς μίαν Γλῶσσαν ἢ ὁποία περιέχει περισσότερα Φράγμικα παρὰ Ἑλληνικά.

Τὸ παλαιότερον τῶν ποιημάτων τούτων εἶναι: Ἡ ἐξιστόρησις τῶν παθημάτων τοῦ Βελθράνδρου καὶ τῆς Χρυσάντζας.

Ἴδου πῶς ἐπιγράφει αὐτὸ ὁ ἀνώνυμος ποιητὴς του :

Δι' ἡγήτης ἐξαίρετος Βελθράνδρου τοῦ Ρωμαίου,
ὅς διὰ θλίψιν ἦν εἶχεν ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ
ἀπεξενώθη, ἐφυγεν ἐκ τῆς γονικῆς του χώρας
καὶ πάλιν ἐπανεστρέψεν, ἔλαβε τὴν Χρυσάντζαν
τὴν θυγατέρα τοῦ Ρηγὸς τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας,
πάλιν κρυφίως τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς αὐτῆς.

Ἀρχόμενος δὲ τοῦ λόγου λέγει :

Δεῦτε προσκατερήσατε μικρὸν ὥραῖοι πάντες
θέλω σᾶς ἀφηγήσασθαι λόγους ὡραιστατούς,
ὑπόθεσιν παράξενην, πολλὰ παραλλαχμένην
δοτις γὰρ θέλει ἐξ αὐτῆς θλιθεῖν τε καὶ χαρῆναι
καὶ νὰ θαυμάσῃ ὑπόθεσιν τῆς τόλμης καὶ ἀνδρείας.

Κατὰ τὸν μακαρίτην Κοραῖν τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι πολὺ ἀρχαιότερον τοῦ Γεωργιᾶ (1475) καὶ ἴσως ὄχι πολὺ νεώτερον τοῦ Πτωχο-προδρόμου (1200). Πιθανολογεῖται τοῦτο, λέγει ὁ μακαρίτης, τὸ μὲν ἀπὸ τὴν ἀνομοιοκατάληκτον κατάληξιν τῶν στίχων, τὸ δὲ ἀπὸ τὰ πρόσωπα τοῦ ποιήματος, φανερὰ ἐλασμένα ἀπὸ τὰς Σταυροφορικὰς ἐκστρατείας τῶν Λυτικῶν Ἡγεμόνων, οἵτινες ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Ἀντιόχειαν. Ὁ Βελθράνδρος ἀναμφιβόλως εἶνε ὄνομα θυτικόν, Bertrand, καὶ ὁ πατὴρ του ὠνομάζετο Ῥοδόφιλος, ὄνομα εὐτυχῶς πλασμένον ἀπὸ τὸ Rodolphe. Τὴν αὐτὴν εὐτυχίαν δείχνει καὶ εἰς ἄλλα τινὰ μέρη τῆς μυθιστορίας του ὁ ποιητὴς, ἀλλ' ἢ ἀιάντως του

εἶναι ἀηδὴς διὰ τὴν μῆξιν καὶ γεινῖασιν πολλῶν ἀρχαίων λέξεων καὶ φράσεων Ἑλληνικῶν μὲ πολλὰς λέξεις καὶ φράσεις τῆς ἐσχάτης χιδαϊότητος, εἰς ἓνα λόγον, διὰ τὸν ἀηδέστατον μακαρονισμόν του. (Κορ. Ἀτακτ. τόμ. II. Προλεγόμενα).

Τὸ δεύτερον ἀπὸ τοὺς χρόνους τούτους περισωθὲν ποίημα εἶναι:

• Οἱ Ἑρωτες τοῦ Λιβύστρου καὶ τῆς Ροδάμνης »

Ὁ ἐπίσης ἀνώνυμος αὐτοῦ ποιητὴς ἐκλέγει καὶ αὐτὸς τὰ πρόσωπά του καὶ τὴν ὑπόθεσιν του ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν Σταυροφόρων, φαίνεται ὅμως, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶχε σπουδιάσει εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα καὶ ὅτι ἦτο μεμνημένος τὴν ἀρχαίαν ποίησιν. Ἀναγινώσκων τις τὸ ποίημά του αἰσθάνεται, ὅτι ὁ γράψας αὐτὸ εὗρίσκεται ὑπὸ τὸ κράτος τῶν κλασικῶν ἀναμνήσεων καὶ ἀγωνίζεται νὰ μὴν ἀπομακρυνθῇ ἀπ' αὐτῶν πολὺ ἢ Γλωσσά του ὅμως εἶναι ὡς ἡ τοῦ Βελθράνδρου ἀηδὴς καὶ μίξοβάρβαρος.

Πρὸς περιέργειαν ἰδοὺ δύο περικοπαὶ τοῦ ἐν λόγῳ ποιήματος:

Δατῖνος ἦτον εὐγενὴς δακτύλιος ἀπὸ χώραν,
ἄγουρος, ἐπιτήδειος, εὐμορφος εἰς τὴν πλάσιν,
νέος, πολλὰ καλλόκοπος εἰς θέσιν καὶ εἰς σχῆμα,
ξανθός, μικρός, ἀγένειος, τριγύρω κουρεμένος,
φάριν' ἐκαβαλίκευεν ἐκράτει καὶ ἱεράκιν,
καὶ ὀπίσω ἤκολούθει τὸν σκυλὶν μὲ τὸ λυτάριν κ.λ.

Ἴδου κ' ἓνα τοῦ Μονολόγι:

Ἄνθη τοῦ πόθου, τὸ κλαδὶν, καὶ τὸ ξένερὸν τοῦ πόνου!
Τρυγῶ ἐκ τοῦ πόνου τὸν καρπὸν, ὀπωρικὰ καρδίαν.
Γλυκὰ ναι ὁ πόθος ὀλίγον, πικραίνει ὁ πόνος πλέον,
καὶ πόθος ὀλιγούντιςινος, πλέον εἰσίγει πόνον
καὶ ἐνι τοῦ πόθου τὸ ξένερὸν, νὰ τὸ ἐξανασπάσω,
ἐκεῖνο δὲ ἐρίζω μετ' τὴν ἐμὴν καρδίαν
πέρνει τὴν καρδίαν μου καὶ εὐγαίνει μετ' ἐκείνην.
Πόθος καὶ πόνος . . . καὶ τὸ πονῶ ποθῶ το
καὶ πλήρωσέ το, τὸ ποθῶ, μὴ τυραννισθῇ ἀδίκως.

Πολὺ χειροτέρα ἦτον ἡ Γλῶσσα, τὴν ὁποίαν τοὺς χρόνους ἐκείνους ἔγραφον εἰς τὴν Ἑλλάδα. «Τὸ Χρονικὸν τῶν ἐν Ῥωμανίᾳ καὶ μάλιστα ἐν τῷ Μωρέᾳ πολέμων τῶν Φράγκων», εἶναι ἡ καλιτέρα τούτου ἀπόδειξις.

Παρελθόντων γὰρ ἑκατὸν τῶν χρόνων πληρωμένων,
 ἂψ' οὗτος γὰρ ἐγένετο ἐκεῖνο τὸ πασάτζιο,
 (τὸ ἔτος τότε ἔτρεχεν ἀπὸ κτίσεως κόσμου
 ἑξήχιλιάδες, λέγω σε, καὶ ἑπτὰ ἑκατοντάδες
 καὶ ἑκατὸν ἑνιαντούς, τόσον καὶ ὄχι πλέον)
 οἱ Κόντοι ἐκεῖνοι ἐνώθησαν, οὕπερ ἐδῶ νομάζω
 καὶ ἄλλοι μεγάλοι ἄνθρωποι, οἵ ποτε ἦσαν εἰς τὴν Δύσιν,
 ὅρκον ὁμόσασιν ὁμοῦ καὶ τὸν Σταυρὸν ἐπῆραν,
 ὅπως ὁμοῦ περάσουσιν εἰς τῆς Συρ'ας τὰ μέρη,
 ἐκεῖ δ' τὰ Ἱεροσόλυμα εἰς τοῦ Κυρίου τὸν τάφον.
 Πρῶτος ἦταν ὁ Παντονῆς, ὁ Κόντες τῆς Φιλάνδρας,
 τὸν δευτερον ἐλέγχει τὸν Κόντον τῆς Τζιαμπάνιας,
 τὸν τρίτον γὰρ ὠνόμαζαν τὸν Κόντον τῆς Τολούζας. κ.λ. »

Μεταξὺ τῶν ἄλλων Γαλλισμῶν, οἱ ὅποιοι εἶναι ἀνάμικτοι μὲ τοὺς Λατινισμοὺς, ἀρκούμεθα νὰ σημειώσωμεν τὰς διαφόρους μορφὰς τῆς λέξεως rex. Ρέ, Ρήξ, Ροέ, Ρώας, Ρήγας· τὰ θηλυκὰ Ρήγαινα, Ρεγήνα, Ρήνα· τὰς λέξεις πασάτζιο, κογγέστα, κουγ-γεστεύω, κουρτεζία. Τὰ κύρια ὀνόματα Παντονῆς (Baudoin) Φιλάνδρια (Flandres) Τζιαμπάνια (Champagne) κτλ.

Καὶ εἶναι αὕτη ἡ Γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὁ μακαρίτης Κ. Παπάρρη-γόπουλος ἐθεώρησεν ὡς ἀφετηρίαν τῆς σημερινῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους Γλώσσης!

Πολὺ ὅμως καὶ ταύτης χειροτέρα ἦτον ἡ Γλῶσσα, τῆς ὁποίας ἐπὶ τῶν Σταυροφορῶν ἐγένετο χρῆσις εἰς τὴν Κύπρον. Ἴδου τι περὶ αὐτῆς λέγει ὁ Χρονογράφος:

«Καὶ διατὶ δύο φυσικοὶ ἀφέντες εἶναι εἰς τὸν κόσμον, ἓνας
 » κοσμικὸς καὶ ὁ ἄλλος πνευματικὸς, τοὺς εἶχε τὸ νησάκιν τοῦτο, τὸν
 » Βασιλέαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸν Πατριάρχην τῆς μεγάλης
 » Ἀντιοχείας, πρὶν τὸ πάρουν οἱ Λατῖνοι, διότι ἦτον χρήσιμον

» νὰ ξεύρωμεν ρωμαϊκά καθολικά, διὰ νὰ πέσουν γραφὲς τοῦ
» Βασιλέως, καὶ συριάνικα σωστὰ, καὶ οὕτως ἐμαθήτευσαν τὰ παιδιὰ
» μας ὡς ποῦ καὶ ἐπῆραν τὸν τόπον οἱ Λαζάνιδες, καὶ ἀπὸ τότε
» ἀρκέψαν νὰ μανθάνουν Φράγκικα, καὶ βαρβάρισαν τὰ ρωμαϊκά· ὅτι
» εἰς τὸν κόσμον δὲν ἤξεύρουں ἴντα συντυχαίνομεν· καὶ εἶχε πολὺ
δίκαιον ὁ Χρονογράφος.

Ἴδου δύο ἀποσπάσματα συγγραμμάτων γραμμένων τὴν ἐποχὴν
ἐκείνην εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην.

« Ἐάν γένηται ἐτι κανεῖς Μπορούνης ἢ κανεῖς γαβαλλάρης, ἢ βουργέζης,
» ἢ ὅποιος καὶ ἂν ἔνη, ἐτι ἔχασε τὸ γερᾶκιν του, ἢ τὸ φαρκόνιν του, ἢ τὸ σᾶκρη
» του ἢ τὸ ξυπτέρν του, ἢ κανέναν ὄρνεον ἐδικόν του, τοιοῦτον ὡς γιὲν νὰ ἔνη, καὶ
» γίνεται οὕτως ὡς γιὲν τὸ ἔλυσε εἰς κανέναν κυνήγιν, καὶ ἐφαλίξασεν, ἢ ἀστόχησεν,
» καὶ φεύγει ἐνεῖνον τὸ ὄρνεον καὶ ὁ αὐθύντης του χάνει το· λ. γλ. (Ἀσίζαι τῆς
» Κύπρου)».

« Καὶ ὅταν ἐξιᾶβαν ὁ Μίσερ Οὐγγω τὴν Ἀρμελίαν τὸ χαρτὶν καὶ ἀπελογήθη
» ὁ Ρήγας ἐμπροσθεν τοῦς αὐθέντας καὶ τοῦ πόνπουλον, τότεν ἐξέβησαν ἀπὸ τὸ
» καλλὶν τοῦ Ρηγῶς εἰς τοὺς ἡλιακοὺς καὶ ἔκατσαν εἰς τὸ παλάτιν τοῦ Ρηγῶς
» καὶ ὁ κύρης τῆς Τύρου καὶ ὁ Μίσερ Ἐμπελιάν τὴν Ἀρμελίαν, ὁ πρίντζης τῆς
» Γαλιλαίας, ἐκάτξαν εἰς τὴν αὐτὴν αὐλήν, εἰς τὴν μεγάλην Λότζιαν τῆς·
(Βοστρώνιος).

Καὶ δὲν ἦσαν μόνον οἱ ξένοι, οἱ ὅποιοι ἔγραφον τὴν Γλῶσσαν
τοιουτοτρόπως· αὐτὸ τοῦτο συνέβαινεν καὶ εἰς τοὺς ἐδικούς μας. Τὸ
σύγγραμμα τοῦ Μαχαιρᾶ εἶναι ὡς εἶδομεν, γραμμένον ὁλόκληρον κατὰ
τὸν ἴδιον τρόπον.

Εἰς τὴν γενικὴν ταύτην τοῦ ἐθνισμοῦ μας καὶ τῆς μητρικῆς μας
Γλώσσης κατάπτωσιν οὐδεμία ἢ σχεδὸν οὐδεμία, ἀντετάχθη ἐκ μέρους
τῶν λογίων ἢ ἐκ μέρους τῶν ἰσχυόντων ἀντίπραξις. Ὁ τότε τὸν κόσμον
τῶν Γραμμάτων ἀντιπροσωπεύων Τζέτζης, τὸ μόνον τὸ ὅποιον ἠῦρεν
ἄξιον νὰ θρηνήσῃ, ἦτον ἡ κατάργησις τοῦ ἀρχαίου μετρικοῦ συστή-
ματος καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτοῦ διὰ τοῦ πολιτικοῦ λεγομένου στίχου.

Πολὺ καλῆτερον τούτου ἐσκέφθη ὁ τότε εἰς τὸ Βυζάντιον βασι-
λεύων Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός. Ἐπιχειρισθεὶς νὰ γράψῃ σύνταγμα τ

ναυθετικὸν διὰ τὸν νεαρὸν ἀνεψιὸν του, τὸν ἐπικαλούμενον « Σπανέαν » ἔλαβεν ὡς ὑπόδειγμα οὐχὶ Φράγκον τινὰ συγγραφέα, ἀλλὰ τὸν Ἰσοκράτην καὶ ἰδίως, τὴν πρὸς Δημόνικον αὐτοῦ Παραίνεσιν. Ἀτυχῶς ὁμοῦ καὶ ὁ βασιλεὺς οὗτος τόσον ἦτον βουτηγμένος εἰς τὴν φραγκικὴν κοινωνίαν, τόσον εἶχε ποτισθῇ τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Λατίνων, ὥστε δὲν ἠμπόρεσε νὰ μὴν ἐκφραγκίσῃ τὸν Ἰσοκράτην. Καὶ πράγματι τόσους μετεχειρίσθη φραγκισμοὺς εἰς τὴν μετάρρασίν του, ὥστε πολὺν κόπον κατέβαλεν ὁ μακαρίτης Μαυροφρύδης διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Σπανέας τοῦ Κομνηνοῦ εἶχε ὡς βάσιν τὴν πρὸς Δημόνικον παραίνεσιν τοῦ Ἰσοκράτους.

Ἴδου μικρὸν ἀπόσπασμα τοῦ ποιήματος τούτου :

Παιδὶν μου πρῶτονότατον παιδὶν μου ἀγαπημένον,
ὅστρον ἐκ τῶν ὁπτέων μου καὶ σάρξ ἐκ τῆς σκληρᾶς μου!
τὴν φρόνησιν ἐπιμελοῦ, παιδὶν μου παρὰ πάντα
ὁ νοῦς γὰρ μέγας θησαυρὸς ἐπέκεινα τῶν ὅλων,
κ' εἰς τόπον ὀλιγοῦτζικον ἐνὶ προχωρημένους.
Γιέ μου ἦδη ἂν ἐπαγες ξένον τι ποτε πράγμα
καὶ πῆρες καὶ κατέλυες κατὰ κἀπάνηρές τοι
μὴ κρίψῃς τοῦτο, μ' ἀρνηθῇς μὴ τὸ ἀλλολογήσῃς,
διὰ τὸ οὐκ εἶχε μάρτυρας σημάδιον ἀνεχείρου.

Μὲ τὰς λέξεις : τὴν φρόνησιν, ἐπιμελοῦ, ὁ νοῦς, γὰρ, μέγας, ἡ Γλῶσσα τοῦ ποιήματος τούτου πλησιάζει τὴν τοῦ Πτωχοπροδρομοῦ. Μὲ τὰς λέξεις : παιδὶν ὀλιγοῦτζικον, πλησιάζει ἐκείνην, ἥτις τότε ἐλαλεῖτο εἰς τὴν Κύπρον· ἐνῶ αἱ λέξεις : ἐπέκεινα τῶν ὅλων, ἐνὶ προχωρημένους ὡς καὶ ὁ τύπος βασιλεᾶ, τὰ ὁποῖα παρέμειναν εἰς τὴν δημώδη, ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τοὺς Ἑλληνας ἕως τότε, καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι εἶναι ἄθλιοι νεωτερισμοὶ ἑξελληνισμένων Φράγκων.

Ἔτι καλῆτερον τοῦ Κομνηνοῦ ἐσκέφθη ὁ τότε Δεσπότης τῆς Ἡπείρου Ἰωάννης ὁ Β'. Βλέπων οὗτος τοὺς ὑπηκόους του νὰ χάνωνται ἀναγινώσκοντες τὰ ἄθλια τῶν Φράγκων Μυθιστορήματα καὶ λαμβάνοντας τὰ εἰς αὐτὰ ἐξυμνόμενα τῶν Ἱπποτῶν καμώματα ὡς τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τῆς διαγωγῆς των, συνέλαβε τὴν λαμπρὰν ἰδέαν, ν' ἀντι-

καταστήσῃ αὐτὰ μὲ τὰ ἐπικά ποιήματα τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων, καὶ νὰ παρέξῃ εἰς τοὺς ὑπηκόους του ἀναγνώσματα εἰς τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν ἐπιτυχῇ ἔκφρασιν ἑνὸς τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, **τὰ πάντα τὴν ἀρετὴν ἐξυμνοῦσι, τὰ πάντα εἰς αὐτὴν φέρουσι.** Μὴ ὦν ὅμως ὁ ἴδιος εἰς κατάστασιν νὰ μεταφράσῃ τὸν Ὅμηρον, ἐπεφόρτισεν ἓνα τῶν τότε λογίων νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον καὶ νὰ ἐκδώσῃ αὐτὸ πρὸς κοινὴν ὠφελείαν.

Δυστυχῶς ὁ ἀνθρώπος οὗτος ἔτυχε νὰ ἦναι ἓνας ἀπὸ τοὺς Λογιωτάτους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους εἶχε διαπεράσει ὁ Φραγκισμὸς μέχρις ὁστέων, καὶ ὡς ἐκ τούτου, ἐπροσπάθησε νὰ δώσῃ εἰς τὰ Ὀμηρικὰ πρόσωπα ὅσον τὸ δυνατόν ρομαντικώτερον χαρακτῆρα καὶ νὰ φορτώσῃ τὴν Γλῶσσαν μὲ τὰς ἀηδεστέρας ἐκφράσεις.

Ἴδου πῶς ἐπιγράφει τὸ ἔργον του :

✱ Μετάφρασις Ἱστορίας τινος ἀρμόδιας πρὸ Ὀμήρου· σὺν αὐτοῖς
 » γὰρ ἀκολούθως ἔχων τοὺς πολέμους τῆς Τροίας ἀπαραλλάκτως
 » καθὼς ὁ Ὅμηρος διηγεῖται καὶ ἕτερος ποιητὴς τοὺς πολέμους καὶ
 » τὴν τοῦ Δουρίου ἵππον κατασκευὴν, καὶ τὴν ἀνάλωσιν τῆς αὐτῆς
 » Τροίας, τὰ μετ' Ὅμηρον, τὰ μὴ γραφέντα ἐν τῷ τοῦ Ὀμήρου βιβλίῳ,
 » τὸ καλούμενον Ἰλιάδα ».

Ἴδου καὶ ὁ πρόλογός του :

Κατ' ἀξίωσιν Δεσπότης Κομνηνοῦ Ἀγγελοδοῦκα
 Ἰωάννου τοῦ Ἡρώου τοῦ τὴν Δύσιν δεσποτεύων,
 ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ Κυρίου σὺν τῇ συλλεκτούσῃ (νόμῳ)
 τὴν εἰς ἄκρον σωφρονοῦσαν ἐν τῷ νῷ κ' ἐν τῇ δυνάμει
 ὑπὲρ πάντας τὰς γυναῖκας τὰς τε νῦν εὐρισκομένας
 καὶ τὰς πρῶην ὑμνουμένας, τῆς ὥραίας καὶ παγκάλου
 Ἀννης γούν τῆς βασιλίσσης, τῆς καλῆς μὲν τῆς Κυρίας,
 τῶν καλῶν αὐτῶν τῶν δύο καὶ ὥραίων δεσποτῶν μου,
 τῶν φιλολογικῶτάτων· ὁ συγγράψας δὲ ὑπάρχει
 Κωνσταντῖνος δοῦλος τούτων Ἑρμονιακός· τὴν κλῆσιν.

Διὰ νὰ καταδειχθῇ δὲ πόση ἦτον ἡ παχυλὴ ἀμάθεια τοῦ ἀνθρώπου τούτου καὶ τῶν χρόνων εἰς τοὺς ὁποίους ὡς λόγιος διέπρεπεν ἀρκοῦν νομίζω, τὰ ἑξῆς ἐκ τῆς μεταφράσεώς του ἀποσπάσματα.

Ἐπειδὴ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἡ Θεσσαλία ἐνοχλεῖτο, ὥς σήμερον ἡ Μακεδονία, ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, ἐνόμισεν ὁ Γεννάδας ὅτι ὁ λαὸς οὗτος ἦτον ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων κάτοικος τῆς χώρας ταύτης. Ὡς ἐκ τούτου ὅταν ὁ λόγος περὶ Ἀχιλλέως καὶ τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον οὗτος ἔφερε μαζί του εἰς τὴν Τρωάδα, ὁ Ἑρμονιακὸς δὲν συστέλλεται νὰ εἴπῃ :

« Φέρνει στρίτευμα Βουλγάρων
Οὐγγρων τε καὶ Μυρμιδόνων. »

Εἰς ἄλλο μέρος λαλῶν περὶ τοῦ Διομήδους λέγει :

« Τούτου τοῦ ἀνδρὸς ὁ λούρηξ
ἐν ὑπέρτοις ἐξευρέθη
λάρνακος τινὸς ἀπίσω
ἐν τῇ χώρᾳ Λογγιβάρδων,
ἦτον τὸ ξαθὸν τοῦ πάχους
ὥς χοντροῦ πετροκαλάμου,
τῇ τῆς Ἀθηνᾶς ναφῇ γάρ
ἐκρεμάσασιν ὡς θαῦμα
πρὸς ἐμφάνειαν ἐκείνου
τῆς καλῆς τοῦ τῆς ἀνδρείας,
ἔστεινε λίτρας ὡς λέγουν
τριακοσεξήντα πέντε.

Ὁ περιεργότερος ὅμως τῶν ἀναχρονισμῶν τοῦ Ἑρμονιακοῦ εἶναι ἡ διήγησις περὶ τῆς Πρεσβείας, τὴν ὁποίαν ἔστειλαν διῆθεν οἱ Τρῶες πρὸς τὸν Προφητάνακτα Δαβὶδ, διὰ νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν συμμαχίαν του.

Ἐκαθίσασιν οἱ Τρῶες
καὶ βουλευθόνται καὶ πέμπουν
εἰς Προφήτην τὸν Δαβὶδ γάρ
περὶ συμμαχίας λέγω,
ἀποστέλλουσιν ἀγγέλους,
μετὰ δώρων πολυτίμων

ἓνα συμμαχίαν στείλῃ
εἰς ἐσθήθειν τῷ Τρώων.
Ὁ Δαΐδ οὐκ ἐβουλήθη
συμμαχίαν ἀποστεῖλαι
ὑπὸ δύο γὰρ αἰτίων.
Μίαν δὲ καὶ πρώτην ταύτην,
μυσαχτόμενος τοῖς Τρώας
ὥς γὰρ λατρευτὴς εἰδώλων,
καὶ δευτέραν πάλιν ἄλλην
τοῖς Ἑβραίοις ἐφοβεῖτο
μὴ ζηλεύσουσιν τοὺς εἰδώλους
καὶ λατρεύουσιν ἐκεῖνα.

Δὲν γνωρίζομεν κατὰ πόσον τὸ τρομερὸν τοῦτο ποιητικὸν ἐξάμβλωμα εὐχαρίστησε τὸν παραγγεῖλαντα αὐτὸ Δεσπότην τῆς Ἡπείρου βέβαιοι εἶναι ὅμως ὅτι ὑπερήρεσεν εἰς τοὺς Φράγκους καὶ ἐχρησίμευσεν εἰς ἓνα τῶν Ραψωδῶν των (Trobadour), τὸν Benoit de Sainte More, νὰ συνθέσῃ τὸν περίφημον « **Πόλεμον τῆς Τρωάδος** », ὅστις ἐπὶ πολλοὺς χρόνους ἀνεπλήρωσε τὸν Ὅμηρον εἰς τὴν Δύσιν. Εἰς τὸ ποίημα τοῦτο ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ ὀνόματα εἶναι γελοιωδέστατα ἐκφραγισμένα. Ὁ Ἡρακλῆς ἀναγράφεται « Ἐρκουλες », ὁ Ἰάσων « Ἰασοῦς », ὁ Νέστωρ « Νεστόρ », ὁ Ἀντίνωρ « Ἀντινὸρ », ἡ Ἀνδρομέδα « Ἀνδρομεθὼ » κ.λ. καὶ ἡ Ἱστορία τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου διακόπτεται κάθε στιγμὴν ἀπὸ τοὺς Ἑρωτας τοῦ Ἰάσονος καὶ τῆς Μηδείας.

Ἔτι σημαντικότερον ὅμως δι' ἡμᾶς εἶναι, ὅτι τὸ ἄνω τοῦ Ἑρμηνιακοῦ ἀλλόκοτον ποίημα, ἐξεδόθη τῷ 1526 εἰς δευτέραν καὶ εἰς τρίτην ἔκδοσιν ὑπὸ τὸν τίτλον, ὅστις μόνος ἀποτελεῖ μνημεῖον γλωσσολογικὸν τῶν χρόνων ἐκείνων.

« Ὅμηρον Ἰλιάς, μεταβληθεῖσα πάλαι μὲν εἰς τὴν κοινὴν Γλῶσσαν, νῦν δὲ διορθωθεῖσα καὶ διατυπωθεῖσα συντόμως καὶ κατὰ βιβλία, καθὼς ἔχει ἡ τοῦ Ὅμηρου βίβλος, παρὰ Νικολάου Λουκάνου. » Καὶ ἐπειδὴ εἰσὶν ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ πολλαὶ λέξεις δειναὶ, ἤγουν ὁμηρικαὶ, ἐγένετο καὶ πῖναξ, ἐν ᾧ πίνακι εὐρήσεις ταύτας τὰς Ὅμηρικὰς λέξεις ἀπλῶς (δηλ. εἰς τὸ ἀπλοῦν) ἐξηγημένας !! »

Καὶ διὰ τὰ μὴν ἀφήσωμέν τι ἐκ τῶν ἀναφερομένων, εἰς τὸ περι-
φημον τοῦτο τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ γραφικὸν μνημεῖον, λέ-
γομεν ὅτι ἡ δευτέρα αὐτοῦ ἔκδοσις ἦτον στολισμένη καὶ μὲ ξυλογρα-
φίας, τῶν ὁποίων πολλαὶ ἐπαναλαμβάνονται πρὸς παράστασιν
σκηνῶν καὶ προσώπων διαφορωτάτων, καὶ ἄλλαι παριστῶσαι ἀναχρο-
νισμοὺς γελοίους· λ.χ. τὸν Ἱερέα Χρύσην, ὑπὸ τὸ σχῆμα δυτικοῦ Ἱερέως·
τὸν Ἀχιλλέα ὠπλισμένον ὡς Ἱππότην τοῦ Μεσαιῶνος κ. λ. Ἐν τέλει
δὲ προσήρτηται καὶ ἡ Ἑπαρσις τῆς Τροίας στιχοῦργημα τοῦ
αὐτοῦ Λουκάνου.

Εἰς τὰ 1310 οἱ Φράγκοι ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσουν τὰς
εἰς τὴν Ἀνατολὴν κτήσεις των εἰς τοὺς Καταλάνους καὶ τοὺς Ἀκαϊ-
όλους. Μολονότι δὲ ἔμειναν δύο περίπου αἰῶνας εἰς τὸν τόπον, ἡ
Γλῶσσά των τόσον ὀλίγας ρίζας ἔρριψαν εἰς τὴν Γλῶσσαν ὥστε μόλις
παρῆλθε μία γενεὰ ἀνθρώπων καὶ ἐξέλειπον ἀπ' αὐτῆς ὅλα σχεδόν
τὰ παρεισφύσαντα Φράγκικα στοιχεῖα. Τὰ ντζοῦστρα καὶ τὰ τορ-
νέμεν (les joutes et les tournois) τὰ ἀδοκάτος φορπαρλιέρης ἢ
ἀδανπαρλιέρης, τὰ πελεγγρῖνος, τὰ τζιάμπρε, καὶ Τζιαμελότα,
τὸ γορζάριο, τὸ κουδερτοῦρον κ.λ. τὰ τόσον συχνὰ εἰς τὴν Γλῶσσαν
τῶν Ἀσιζῶν καὶ τοῦ Βουστρωνίου, δὲν ἀπαντῶνται πλέον εἰς τοὺς
ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Ἱταλῶν συγγράψαντας Ἑλληνας ἢ Ἑλληνό-
φωνας, καὶ ἔτι ὀλιγώτερον σήμερον εἰς τὴν Κύπρον, ἥτις, ὡς εἶδομεν
κατοικήθη πολὺ περισσότερον τῶν ἄλλων μερῶν ἀπὸ τοὺς Φράγ-
κους. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον μᾶς ἔμεινεν ἀπὸ τὴν Φραγκοκρατίαν εἰς τὴν
Γλῶσσαν εἶναι οἱ μέχρι σήμερον εἰς τοὺς Γάλλους ἰδιάζοντες ὀξυτο-
νισμοὶ λέξεων παροξυτόνων καὶ αἱ περὶ τὴν προφορὰν ἀλλοιώσεις, τὰς
ὁποίας οἱ παρατονισμοὶ οὗτοι κατ' ἀνάγκην ἐπέφερον.

Συνηθισμένοι νὰ τονίζουσι τὰς λέξεις των εἰς τὴν λήγουσαν οἱ
Φράγκοι ἔλεγον, ἐνόσω ἔμεινον εἰς τὴν Ἑλλάδα, βασιλεᾶ, ἀντὶ
βασιλέα, νεὸς ἀντὶ νέος, νεᾶ ἀντὶ νέα, γραιᾶ ἀντὶ γραῖα κ. λ. καὶ
αἱ οὕτω παρατονισθεῖσαι λέξεις δὲν ἄργησαν νὰ μεταβληθῶσιν εἰς
τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τὸ στόμα, εἰς βασιλιά, νιὸς, νιᾶ, γρηᾶ, κ. λ.
Ἀκολουθοῦντες τοὺς κανόνας τῆς μητρικῆς των Γλώσσης οἱ Φράγκοι
ἔλεγον, ἀντὶ Ὁρφεὺς—Ὁρφές, ἀντὶ Μορφεὺς Μορφές, ἀντὶ βασιλεὺς
βασιλές, ἀντὶ Ἀχιλλεὺς Ἀχιλλές κ. λ. καὶ οἱ σχηματισμοὶ οὗτοι διατη-
ροῦνται ἕως σήμερον εἰς τὴν ἄνω Σῦρον ἢ ὁποία, ὡς γνωστὸν, κατέχεται

ἐκπαλαί ἀπὸ τοὺς Φράγκους. Ἐκεῖ ἀκούει τις ἀκόμη: **στήν ἔμπα τοῦ μηνός, τὸ πέρνω ἄνω μου, ἐσώσαμεν ἔς τὴν Σύρα** κ.λ. φραγκισμοὺς πολὺ συχνὰ ἀπαντωμένους εἰς τὸ χρονικὸν τοῦ Μωρέως.

Πολὺν περισσότερον ὅμως ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης καὶ τῆς Φιλολογίας οἱ Ἱταλοὶ, καὶ τοῦτο διὰ πολλοὺς λόγους.

Πρῶτον πάντων οἱ Ἱταλοὶ δὲν ἦσαν ὡς οἱ προκατόχοί των τυχοδιῶνται, ἀποβλέποντες εἰς μόνην τὴν περιουσίαν καὶ τὴν χώραν τῶν ἀδυνάτων· ἦσαν ἄνθρωποι ζητοῦντες νὰ πλουτίσωσιν ἀνταλλάσσοντες τὰ ἐμπορεύματα τῆς πατρίδος των μ' ἐκεῖνα τῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους ἐσύχναζον· καὶ ἡ εἰρηνικὴ αὕτη ἀνταλλαγὴ τῶν ἐμπορευμάτων συνεπιφέρει τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων ὡς καὶ τῶν Γλωσσικῶν Στοιχείων, πολὺ εὐκολώτερον καὶ στερεώτερον παρὰ αἱ συνήθειαι πρόσκαιροὶ τῶν ἱπποτῶν κατακτήσεις. Καὶ ἐπειδὴ τὸ Ἑνετικὸν ἐμποριον ἐξηκολούθησε νὰ γίνηται εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπαράλλακτα καὶ ἐπὶ τῶν Τούρκων, ἡ Ἱταλικὴ Γλῶσσα ἔγινε κατ' ἀνάγκην ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐμπορικὴ τῆς Ἀνατολῆς Γλῶσσα, καὶ οἱ περισσότεροι τῶν ὄρων αὐτῆς οἱ ὁποῖοι ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν «μπόρσα, πιάτσα, πόστα, κάμβιο, ἄζιο, πένα, σούμα, βαπόρι, βάρκα, μασούνα, τιμόνι κ.λ. παραμένουσιν ἄθικτοι ἕως σήμερον εἰς τοῦ λαοῦ τὸ στόμα.

Ἐπειτα, τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν διεδέχθησαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν τοὺς Φράγκους, οἱ Ἱταλοὶ ἦσαν ὄχι μόνον πολὺ καλλίτερον γραμματικῶς μορφωμένοι, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἠμπόρεσαν ἔπραξαν διὰ νὰ συγχωρεύσουν τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν τῆς πατρίδος των μὲ τὸν τότε ἐπικρατοῦντα Ρωμαντισμὸν, νὰ δώσουν εἰς τὴν Γλῶσσάν των τὴν καλλονὴν τῆς Λατινικῆς, εἰς τὰς Γοθικὰς αὐτῶν Οἰκοδομὰς τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον ρυθμὸν, ὁ ὁποῖος διακρίνει τὰ μεσαιωνικὰ κτίρια τῆς Ἱταλίας. Ὁ Δάντης, ὁ Πετράρχης καὶ ὁ Βοκκάκιος, οἱ πρῶτοι κλασικοὶ συγγραφεῖς τῆς Ἱταλίας, εἶναι καὶ οἱ μάλιστα ἐργασθέντες ὑπὲρ τῆς ἀναμορφώσεως ταύτης τῆς πατρίδος των, καὶ τὰ συγγράμματα αὐτῶν μόλις γνωσθέντα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐχρησίμευσαν ὡς τὰ πρότυπα, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ νέοι Ἕλληνες ἐμόρφωσαν τὴν Γλῶσσάν των, τὴν ποιήσιν των τὴν ζωὴν των.

Τοὺς Ἱταλοὺς μιμούμενοι οἱ καθ' ἡμᾶς Ἕλληνες, ἄρχισαν νὰ λαμβάνουν τὰς ὑποθέσεις τῶν ποιημάτων των, ὅτε μὲν ἀπὸ τῶν

ἀρχαῖον ὅτε δὲ ἀπὸ τὸν σύγχρονον Ἑλληνικὸν κόσμον. Τούτους ἀκολουθοῦντες ἄρχισαν νὰ διαιροῦν τὰ ποιήματά των εἰς στροφάς, νὰ κάμνουν τοὺς στίχους των ὁμοιοκαταλήκτους. Τούτους παραδειγματιζόμενοι ἄρχισαν νὰ γράφωσι τὰ ποιήματά των εἰς τὴν τότε ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένην καὶ ὄχι εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Δογίων γραφομένην Γλῶσσαν. Τὰ ἀρχαιότερα εἰς τὴν Νεοελληνικὴν γραμμένα ὁμοιοκατάληκτα στιχοιργήματα, τὰ ὅποια γνωρίζομεν μέχρι σήμερον: τοῦ Γεωργιᾶ οἱ Θρηνοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ρόδου, ὁ Ταγαπιέρας τοῦ Τριβώλη, αἱ θρηνηφῆλαι τοῦ Σαχλίκη, ἀνέρχονται ὅλα εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ἑνετικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῶν νήσων Ρόδου, Κρήτης καὶ Ἑπτανήσου.

Ἴδου περιεργείας χάριν ἀποσπάσματα τινὰ τῶν ποιημάτων τούτων.

Ἐκ τοῦ θανατικοῦ τῆς Ρόδου:

Αἱ πικραμός! Αἱ συμφορὰ! πόσους τὸ κακὸ μου!
ἀφῆκε με τὸν Γεωργιᾶν καὶ Γεώργη τὸν υἱόν μου
κ' ἐπικ, πίνω καὶ νὰ πιῶ ὅλον ὡν τῆς πικράδης!
καὶ δύο τρεῖς ὄργανά ἀπὸ κύριν καὶ μανάδες,
παιδιά ἀπὸ τὰ μέλη μου κ' ἄ-ὁ ταῖς ἀδελφάδες.

Ἐκ τοῦ Τηγαπιέρη τοῦ Τριβώλη:

Δὲν ψηφάει ταῖς σκίτες σὺν ὁ φοῦρναρης ταῖς πῆτταις,
ἀλλὰ οὐδὲ τὰ σκουντάρια Μουσουλμάνων τὰ κοντάρια.
Καὶ ὅπου θελήσῃ νὰ ἰδῇ πικρὸς εἶναι ὁ γρχπέας
Τριβώλης ὁ Ἰάκωβος, ὁ υἱὸς τῆς Καλογραῖα,
εἰς τοὺς χίλιους πεντακόμους κ' ἀρχὴ με τὰ σκράντα
Στὴ Βενετιά τὴν φορμιστὴ ὅπου νὰ στίκῃ πᾶντα.

Πολὺ πλέον ἀκανόνιστος καὶ χυδαῖζουσα εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ Κρητικοῦ ποιητοῦ Σαχλίκη.

Πολλὰ ἐκόπιασα εὐκαιρα πολλὰς φορὰς διὰ 'σένα
νὰ σὲ διδάξω Φραντζεσκή νὰ λείπῃς ἀπ' τὰ ξένα
Θωρεῖς υἱέ μου Φραντζεσκή, τί κάμουν ἡ ποτάνες
τί κάμουν ἡ πολιτικὰς με τῆς πικρὸς των μάννες;
πῶς ζεῖχνοῦσι πῶς ἀγαποῦν σὺν ἐνὶ μαθημένες
καὶ πῶς ἐπιβουλεύονται διατὶ εἶν' ἐντροπισμένες.

Τὰ πράγματα ὁμως δὲν ἔμειναν πολὺν καιρὸν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν. Εὐθὺς μὲ τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων κατοχὴν τῶν μεγάλων νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἐσυστήθη εἰς τὴν Ρώμην τὸ **Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον**, προωρισμένον νὰ διδάξῃ τὴν Νεοελληνικὴν Γλῶσσαν εἰς τοὺς νέους Ἰησουίτας, οἱ ὅποιοι ἔμελλον νὰ προσηλυτίσουν τοὺς εἰς τὰς Φραγκικὰς χώρας κατοικοῦντας Σχισματικούς, καὶ τὸ ὅποιον δὲν ἄργησε ν' ἀνοίξῃ τὰς θύρας του καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἐκ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Ρώμην χάριν σπουδῆς ἐρχομένους. Ἄλλο Γυμνάσιον τοῦ αὐτοῦ εἶδους ἐσυστήθη σχεδὸν ταυτοχρόνως εἰς τὴν Ἑνετίαν, καὶ τρίτον εἰς Παταύιον, καὶ ἄνθρωποι ἔτρεχον εἰς αὐτὰ οἱ σπουδασταὶ ἔξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἰδίως δὲ ἀπὸ τὴν Κρήτην, τὴν Ρόδον, τὴν Χίον καὶ τὴν Ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.

Κατ' αἴτησιν τοῦ καρδινάλιου Ἰωάννου, τοῦ καὶ πρίγκηπος τῆς Λοραίνης, εἰς τοῦ Γυμνασίου τῆς Ρώμης ἀπόφοιτος Κερκυραῖος, ὁ Νικόλαος Σοφιανὸς, ἔγραψε, καὶ περὶ τὰ 1530, καὶ ἐξέδωκε τὴν πρώτην Νεοελληνικὴν Γραμματικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπροσπάθησε νὰ κανονίσῃ, ὅσον ἦτο τότε δυνατόν, τὴν γλῶσσαν ταύτην καὶ νὰ καταστήσῃ εὐκόλον τὴν ἐκμάθησίν της. Συγχρόνως δὲ ἐξέδωκεν ὁ ἴδιος καὶ μετάφρασιν τοῦ περὶ Παίδων ἀγωγῆς τοῦ Πλουτάρχου. Τὸ παραδειγμα δὲ αὐτοῦ παρηκολούθησε, μετὰ τινα ἔτη, ὁ Ἰησουΐτης Ἱερόλαμος Γερμανὸς, ὁ Κερκυραῖος Ρουσᾶνος καὶ μετ' αὐτοὺς, ὁ ἐκ Κρήτης Σίμων Πόρτιος. Χάρις δὲ εἰς τὰς ἐργασίας τῶν ἀνδρῶν τούτων, ἡ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ λαλουμένη γλῶσσα δὲν ἄργησε νὰ κανονισθῇ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς φιλολογικὸν ὄργανον.

Καὶ πράγματι εὐθὺς μετ' αὐτοὺς, ἀναφαίνονται εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὰ ὠραιότερα τῆς Κρητικῆς Μούσης προϊόντα : Τὰ **ἀνδραγαθήματα τοῦ Μπούα**, ὑπὸ Τζάνη Κορωναίου, ἡ **ἑμμετρος μετάφρασις τῆς Θηβαΐδος τοῦ Βοκκακίου**, ὁ **Θρήνος τῆς Κρήτης** τοῦ Μποναλῆ, ὁ **Ἐρωτόκριτος** τοῦ Κορνάρου, καὶ τὸ λαμπρότερον ὅλων ἡ **Ἐρωφίλη** τοῦ Χορτάκη, εἰς τὰ ὁποῖα πράγματι, ἡ δημώδης τοῦ Ἑλλ. λαοῦ Γλῶσσα ἔδειξεν ὅλας αὐτῆς τὰς ἀρετὰς, ὅλα αὐτῆς τὰ θέλγητρα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα εἶναι πάντῃ ἄγνωστα εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς δημόσιον, μεταφέρομεν ἐνταῦθα στίχους τινὰς ἐκ αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ὁ ἀναγνώστης θὰ δυνηθῇ νὰ σχηματίσῃ

ιδέαν τινα περί τε τῆς ἀξίας τῶν ποιημάτων καὶ τῆς πλουσιότητος καὶ τῆς εὐκαμψίας τῆς Γλώσσης.

Μίαν φράσιν εὐρέθηκα καὶ ἤμουν μιν αὐτὸς μοι,
καὶ κάθουσαν καὶ λόγους τὰ πράγματα τοῦ κόσμου,
Στὴν κάμαρην καθήμενος μέσα στὴν Βαιετίαν,
καὶ νὰ εἰπῶ πῶς ἄρχισα καὶ τ' ἦτον ἡ αἰτία.
Εἰς τὸν καιρὸν τὸν παλαιὸν εἰς πᾶσαν μίαν σκόλα,
πολέμους καὶ καμώματα ἐγράφον τὰ ὅλα.
Τώρα τὰ βρίσκωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἔχουμέν τε γεγραμμένα,
καὶ ἔξορμέν τοῦ καινουργεῖν τί ἔχει καμωμένα.
Ἦξεύρωμεν τὸν Ἑκτορα καὶ αὐτὸν τὸν Ἀχιλλέα,
τὸν θαυμαστὸν Ἀλέξανδρον τὸν μέγαν βροχέα.
Τῆς Τροίας τε τὸν χαλαστὸν τοῦς Παλαζίνους ὅλου,
τῆς ἑσέως καὶ ἀνατολῆς τοῖς ἀνδρινομένοις ὅλου.

(Μποῖα ἀνδραγαθήματα. Πρόλογ.)

Ἐ, ὦ μισέ μου σύντροφε φίλε μου καὶ ἀδελφέ μου,
μ' ἀπολυμένα ρέπεινα εἰς τῆς τύχης μου τὸ θάρος.
καλλίωτερά τὴν φυλακὴν ἐτούτην μετ' ἐσένα
παρὰ τὴν τέτοιαν ἐλευθερίαν, νὰ ἦμαι ἑορισμένος.

Ὅσον ἡμῖν πλείτερον ἦτον βροχεῖς μεγάλες
καὶ ταρχαὶ εἰς τοὺς Οὐρανούς ἐγένετο καὶ σκότος,
βροντῆς μεγάλης καὶ ἀστραπῆς καθοῦρι καὶ χαλάσει.
Ἐκότεστιν ὁ ἥλιος ἐφύσησαν οἱ ἀνέμοι,
τὰ δένδρα ξεριζόνονταν καὶ τὰ ποτάμια τρέχαν...
τέτοια σκληριὰ πολλὰ τρικτὴ ἐγένετο ἐτότε.

(Μετάφρασις. Θητιχίδος Βοσκκκίου)

Γράφω σὺς ν' ἀγροικήσετε, ἄρχοντες τιμημένοι,
τὸν πᾶν οὐ καὶ τὴν σκληριὰ πρὸς πῖθον οἱ καυμένοι
τῆς Κρήτης, ὅλον τὸ νησί, χώραις, χωρίαι καὶ τόποι,
πρὸς πέφτανε σὰν τὰ πουλιὰ μὲ βόλιον οἱ ἄνθρωποι.
Κ' ἐρχομαι ἀπὸ τῆς Χανιά τὸν πόλεμον ν' ἀρχίσω,
καὶ νὰ τὴν πᾶν καταλεπτῶς τὸν κόσμον νὰ τ' ἀφήσω,
νὰ τὰ διαδίσκοις σὺν καὶ ὅλα νὰ τὰ θυμῶνται,
πρὸς τόσοι ἐχάθησαν νὰ κλαῖνε νὰ θρηνοῦνται.

Μέρκ' ἔτινε εὐμορότατη, γιαντζὶ δὲν θλίβεσ' ἡλιε;
 πούδαμεν τὸν Ἀγχρηνὸν, κ' ἔνας τὸν ἄλλον φίλιε!
 Ἐκάμανε τοῖς σύμβασε;, καὶ τῶν Ρωμιῶν χριζούν,
 νὰ πάρουσι τὰ σπίτια τους; τὸ πράγμα νὰ ὀρίζουν.
 Καὶ τοῦ Ρωμαίου τοῦ Παπᾶ δίδει τὴν ἐκκλησιὰ του,
 σπίτια, χωράφια, στάμενα νᾶνε εἰς τὴν λευτεριά του.
 Κ' οἱ Φράγκοι νὰ μισοῖουσι τίτε κ' οἱ Προεδρόροι
 Φραγκοπαπάδες κι' ἄρχοντες, κ' οἱ θεοὶ Γοβερνατόροι.
 Κι' ἂν θέλουν νὰ ἀπομείνουσι, νᾶνε κι' αὐτοὶ ραγιάδες,
 χοράτσει νὰ πληρώνουσι, ἄρχοντες καὶ παπάδες.

(Μπονικιλῆ Θρήνος τῆς Κρήτης)

Τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα ποῦ ἀνεδοκατεδαίνουν
 καὶ τοῦ τροχοῦ π' ὥραις ψηλά, κι' ὥραις εἰς τὰ βέθη πηαίνουν
 καὶ τοῦ καιροῦ τὰ πράγματα, ποῦ ἀναπαυμὸ δὲν ἔχουν,
 μὴ στὸ καλὸ, καὶ εἰς τὸ κακὸ περιτατοῦν καὶ τρέχουν,
 καὶ τῶν ἀρμάτων ἢ ταραχαῖς ἔχθρηταις καὶ τὰ βάρη,
 τοῦ ἔρωτος ἢ μπόρεςες καὶ τῆς φιλιᾶς ἢ χάρι,
 Αὐτάνα μ' ἐκινῆσαι τὴν σήμερον ἡμέραν
 ν' ἀναθεῶλω καὶ νὰ πῶ τὰ κάμαν καὶ τὰ φέραν
 Σ' μιὰ κόρη κι' ἕνα ἄγουρο, πόυ μπερδευτήκαν ὁμάδες
 σὲ μιὰν φιλιὰν ἀμάραγγι μὲ δίχως ἀσχημάδες.

(Πρόλογος Ἐρωτοκρίτου)

Μοῖρα κακὴ κι' ἀντίδικη, τυραννισμένη Μοῖρα!
 ποιά πάθη ἀπὸ τὸν ἔρωτα, πειρὲς πίκρες δὲν ἐπῆρα;
 πότε τῇ ἀναστεναγμοῦς γιὰ πότες τ' ὄχ οἰμένα
 τὰ χεῖλη μου ἐσκολάσασι τὰ πολυπικραμένα;
 πότες κ' ἐμὲ τὰ μάτια μου μιὰν ὥραν ἐστεγνώσιν
 πότες γλυκὰ τὰ σφάλισα κι' ἀνέπαυσι μοῦ δώσαν;

(Μενόλογος τῆς Ἐρωφίλης)

Ἢ ἄγριε κι' ἀνκλύπητη καὶ σκοτεινὴ θωριά μου
 καὶ τὸ ἔρχπᾶν' ὅπου βαστῶ καὶ ταῦτα τὰ γυμνά μου
 κόκκαλα, κ' ἢ πολλὰς βροντὰς καὶ ἀστραπὰς ὁμίδει
 ὅπου τὴν γῆν ἀνοίξαι κ' ἐβγῆκα ἀπὸ τὸν Ἄδη,
 ποῖός εἰμαι μοναχάτωνε δίχως μιλιὰ μποροῦσι
 νὰ φαנερῶσουν σήμερο σ' ὅσους μὲ συντηροῦσι.

(Πρόλογος τοῦ Χέρωνος)

Ὅχι ὀλιγώτερον εὐδοκίμησεν ἢ ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένη καὶ εἰς τὴν πεζογραφίαν. Ἰδοὺ πῶς ἐκφράζεται ὁ Σοφριανὸς εἰς τὸ προοίμιον τῆς Γραμματικῆς του.

« Πολλὰ ἔθνη ἐμεταγλώττισαν τὰ Ἑλληνικὰ μαθήματα εἰς τὴν
 » γλῶσσαν τὴν ἐδικήν τους καὶ ἔχουν ὅλαις τῆς ἐπιστήμας, καὶ αὐτὴν τὴν
 » φιλοσοφίαν, καὶ προκόπτουν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐσεῖς θαρρεῖτε καὶ μηδὲν
 » ἀμελεῖτε, ὅτι ὅλα εἶναι δυνατὰ εἰς τὸ γένος τῶν Ρωμαίων, μόνον νὰ
 » θέλῃ· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τοὺς ἐχάρισε νᾶχουν φύσιν ἐπιτηδειοτέραν ἀπ’
 » ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ ἂν θελήσουν νὰ τὰβάλουν εἰς ταῖς ἐπιστή-
 » μαις, μεγάλα προτερήματα θὰ καταρθώσουν. »

Πολὺ καλῆτερον ἐξεφράζετο πεντήκοντα ἔτη ἀργότερον Μελέτιος ὁ Πηγᾶς.

« Ἴδετε πάθος δαιμονικὸν καὶ μάθετε ἢ διαφορὰς, ἢ διχοστα-
 » σίες τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ πόθεν γεννῶνται. Βλέπετε σήμερον
 » Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν χωρισμέναις ὅπου πρῶτον ἦσαν ἓνα ; ἢ κενοδο-
 » ξία τὰς ἐχώρισε. Βλέπετε τὰς ἐκκλησίας τὴν Ἀνατολικὴν καὶ τὴν
 » Δυτικὴν διαχωρισμέναις μὲ τέτοιας λογῆς χωρισμὸν, ὅπου τοῦτος ὁ
 » χωρισμὸς εἶναι ὁ χαλασμὸς τῆς Οἰκουμενῆς!.. Ἄν ὁ χωρισμὸς τῆς
 » Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ὁ χαλασμὸς τῆς Οἰκουμένης ἄλλος ἢ ἀναβῇ
 » ἐδῶ (νὰ εἰπῶ κατὰ τὸν Δημοσθένη) καὶ ἄς τὸ ἀποδείξῃ καὶ ἐγὼ νὰ
 » σιωπήσω. »

Μελέτιος Πηγᾶς. Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν Κ)πόλει τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων τῇ 1586.

Καὶ ἔτι καλῆτερον ὁ ἐκ Κρήτης Σκοῦφος.

« Ἦτον γαληνόμορφος ὁ οὐρανὸς· ἐγέλα ἀνέφαλος ὁ ἀέρας·
 ἔπνεε πρῶτος καὶ φιλικὸς ὁ Ζέφυρος· κύμα δὲν ἐφούσκωνε, ἀφρὸς δὲν
 ἐφαίνετο καὶ τὸ πέλαγος ὅλον ταπεινὸν ἔδειχνε τὴν εὐλάβειαν ὅπου
 ἔφερεν πρὸς τὸν Ἅγιον (Νικόλαον εἰς τὴν Σμύρνην.) Καὶ ἂν καμμίαν
 φορὰν ὀλίγον φουσκωμένον ὑπερηφανεύετο, τὸ ἔκαμε μόνον διότι
 ἐβάσταε εἰς τοὺς ὤμους τοῦ τέτοιον Ἥρωα. »

(Σκοῦφος· περιγραφὴ τοῦ κλυδωνιζομένου πλοίου.)

Ἀναγινώσκων τις τὰ ποιήματα ταῦτα διακρίνει ἀμέσως, ὅτι ἡ
 Γλῶσσα αὐτῶν δὲν περιέχει τοὺς Γαλλισμούς τῶν ὁποίων γέμουσι τὰ

ἐπὶ τῆς Φραγκοκρατίας γραφέντα· εἰς αὐτὰ ὅμως ἅπαντ' αἱ τις ὄχι ὀλίγους ἰταλισμούς, ἐπίσης δυσαρέστους καὶ κακοήχους: **ρέτηνα, 'Εμίλια, 'Ιστορία, παλαιά, φουμιστή** κ. λ. Ἐπειτα παρατηρεῖ ὅτι οἱ στίχοι αὐτῶν εἶναι, ὡς οἱ τῶν Ἰταλῶν ποιητῶν, ὁμοιοκατάληκτοι, καὶ τὸ σπουδαιότερον ὅλων, ὅτι ὅλα των εἶναι γραμμένα εἰς τὴν τότε ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένην, ὄχι τὴν γραφομένην διάλεκτον, ὡς συμβαίνει εἰς τὰ ἐπὶ τῆς Φραγκοκρατίας γραφέντα· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον χωρίζει ὑπὸ Γλωσσικὴν ἔποσιν τὸν Μεσαιῶνα εἰς δύο διακεκριμένας περιόδους· τὴν καθ'αυτὸ Φραγκικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγινε χρῆσις τῆς τότε κοινῶς γραφομένης, καὶ τὴν Ἑνετικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν, διὰ πρώτην φοράν, ἐγράφη ἡ ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένη.

Συνέβη λοιπὸν εἰς τοὺς τότε γράψαντας ὅτι συνέβη καὶ εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὅταν κατέλαβον τὴν Αἴγυπτον. Ἐν ὅσῳ δηλ. οὗτοι ἐνθυμοῦντο ἀκόμη τὴν γλῶσσαν τὴν ὁποίαν εἶχον σπουδάσει εἰς τὸ Σχολεῖον, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν ὅλοι οἱ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Φραγκοκρατίας γράψαντες, ἔγραψαν εἰς τὴν Γλῶσσαν ταύτην. Ὅσοι ὅμως ἢ ποτὲ δὲν εἶχον σπουδάσει τὴν γλῶσσαν εἰς τὸ Σχολεῖον ἢ πρὸ πολλοῦ τὴν εἶχον λησμονήσει, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ πλείστοι ἐπὶ τῆς Ἑνετοκρατίας, ἔγραψαν κατ' ἀνάγκην τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν εἶχον μάθει κατὰ πρᾶξιν ἀπὸ τοὺς συμπατριώτας των ἢ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς των, καὶ τὴν ὁποίαν ἐτελειοποίησαν εἰς τὰ Ἑλλ. Γυμνάσια τῆς Ἰταλίας. Καὶ εἴτε διότι μαζὶ μὲ τὴν γραφομένην εἶχον λησμονήσει καὶ τὰ γράμματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐγράφετο, εἴτε διότι τὸ περισσότερον μέρος τοῦ κρητικῶ λαοῦ, διὰ τὸν ὁποῖον ἦσαν προσδιωρισμένα τὰ ποιήματα ταῦτα, δὲν ἐγνώριζε πλέον παρὰ τὰ ἰταλικά γράμματα, οἱ περισσότεροι τῶν κρητικῶν ποιητῶν ἔγραψαν τὰ ποιήματά των μὲ Ἰταλικούς χαρακτήρας. Καὶ τὸ σύστημα τοῦτο τόσον εἶχεν ἐπιτύχει εἰς τὰς Ἑνετικὰς κτήσεις, ὥστε ἂν μετ' ὀλίγον δὲν ἐπύρχετο ἡ Τουρκικὴ κατάκτησις, καὶ δὲν ἐπανελαμβάνετο ἡ διὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ ἐκπαίδευσις, ἡ Ἰταλικὴ γραφὴ θ' ἀντικατέστηνε ἴσως διὰ παντὸς τὴν Ἑλληνικὴν, διὰ τὴν λαλουμένην, ἢ θὰ ἐπεκράτει τὸ **φωνητικὸν σύστημα**. Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Εὐρώπης ὑπάρχουσι πλείστα ὅσα χειρόγραφα μαρτυροῦντα, ὅτι κατὰ τὸν 12. μ. χ. αἰῶνα εἰς τὰς Ἑνετικὰς κτήσεις, ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα ἐγράφετο κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο.

Περιεργείας χάριν αναφέρομεν τινὰ ἐξ αὐτῶν:

Κόπια εδγαλμένη ἀπὸ τοῦ λαμπροῦ τοῦ βραχίστου τοῦ κίριου τοῦ Φανερομένου
1651 μινιμαχίου στας 5.

Τὴν σήμερον εδχαρτίσθη ἐνα πεδὶ ἀσερνικοῦ τοῦ ἐνδομοστατοῦ ἀσενδὶ Τζίσανι Παπα-
δοπουλοῦ Νοταρίου, σεκρατάρου δρυκλῆ καὶ εδγαλανε το ὀνόμα τοῦ Νικίλα.

Ἔτι περιεργότερα εἶναι ἡ ἐξῆς ἐπιστολὴ Ἀντωνίου Ροδοκανάση
γραφεῖσα ἐν Χίῳ τὴν 16 Ἰανουαρίου 1643.

Σοφοτατε καὶ Λογιωτατε ἀνθέντε κ.λ.

Να ἱερεστεν το πορ ἐνεπαυτη ἀπεπολις ο μπαρμπι σου ο Μικες ο Αλατζης,
κις φισε τεσραχ πεδια τα ξιο, ἡ Ιωανα και Μπατεχα ευρισκοντε πανδρεμενα με την
χαριν του Θιου σωζουντε τάλα δυο, Ζόρζου κι Λεονη, ευρισκουνται με την μητερ ν
του; τιμιμενες με στεναχορια μεγαλι κε ινε μεγαλες κοπελες κε ανιως νε ινε
τιποτες προμιθια απυτου ινε τερισσοτερο φιχικο ις αυτες παρχ ι κινενα αλο κ.λ.

Ὅτε ὅταν τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ μακαρίτης Βηλαρᾶς ἐδημο-
σίευσεν τὸ περίφημον αὐτοῦ γραφικὸν σύστημα, δὲν ἐμάνθανε τοὺς
συμπατριώτας του τι νέον, ἀλλὰ τὸ πρὸ πολλοῦ ἐν χρήσει εἰς τὴν πατρίδα
τοῦ σύστημα.

Ἡ διαδοχικὴ ὁμως αὕτη ἐπικράτησις τῶν δύο ἰδιωμάτων κατὰ
τὸν Μεσαιῶνα, διέφυγε καθ' ὁλοκληρίαν τὴν προσοχὴν τῶν καθ'
ἡμᾶς Γλωσσολόγων καὶ ὥς ἐκ τούτου ἐπίστεψαν ὅλοι τῶν, ὅτι τὰ ἀπὸ
τῆς δεκάτης μέχρι τῆς δεκάτης ἑκτης μ. Χ. Ἑκατονταετηρίδος γραφέντα
πεζὰ τε καὶ ἔμμετρα ἑλληνικὰ συγγράμματα, εἶναι γραμμένα εἰς
Γλῶσσαν ἀνίμικτον ἐκ στοιχείων τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας καὶ εἰς
τὴν ὁποίαν, ὁ μὲν Κίριος Γ. Χατζιδάκις διαβλέπει τὴν τελευταίαν
μετατροπὴν τῆς **Κοινῆς** εἰς τὴν **Δημώδη**, ὁ δὲ Κύριος Ψυχάρις,
ιδιαιτέραν τῆς Κοινῆς φᾶσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν «μὲ ἕνα πῆδημα»,
ὥς λέγει, παληκαρίσιν, ὁ λαὸς ἀπέρασεν εἰς τὴν σήμερον λαλουμένην.

Ἀμφότεραι ὁμως αἱ δοξασαὶ αὗται εἶναι κατ' ἐμὴν ἰδέαν ἐξ
ἴσου ἐσφαλμένα. Εἶδομεν προηγουμένως, ὅτι ἡ σήμερον λαλουμένη
δὲν προήλθεν ἐκ μεταπλάσεως ἢ διαφθορᾶς τῆς Ἀττικῆς, ἀλλ' ἀπε-
σπάσθη, κατὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς Γραφῆς, ἀπὸ τὴν **Ἐπικὴν Διάλεκτον**,
καὶ ἐχρησίμευσεν ὥς τοιαύτη εἰς τὴν Μικρασίαν, πολλοὺς αἰῶνας
πρὶν ἢ διαμορφωθῇ ἡ **Ἀττικὴ Διάλεκτος** εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἄν δὲ αἱ
πλείότεραι τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας μετὰ ταῦτα παρέλαβεν ἀπὸ τὴν
Ἀττικὴν, ἐξεχυδαῖθησαν εἰς τοῦ λαοῦ τὸ στόμα, τοῦτο δὲν σημαίνει

ὅτι ἡ Δημώδης προῆλθεν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν, ὥς ὁ Κοσ Χατζιδάκις γνωματεύει, ἀλλ' ὅτι αἱ λέξεις αὗται, ἡ ἦσαν ἔξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας οἱ Σοφισταὶ ἀπὸ Ἑπικάς εἶχον μεταβάλλει εἰς Ἀττικάς, καὶ αἱ ὁποῖαι μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἀθηναϊκῆς κυριαρχίας, ἐπανῆλθον εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν μορφήν καὶ σημασίαν, ἡ ἦσαν ὅλως διόλου νέαι λέξεις αἱ ὁποῖαι κατ' ἀνάγκην ὑπέκυψαν εἰς τὰς μεταβολάς, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς συνηθίζει νὰ ὑποβάλλῃ ὅλας τὰς ξένας λέξεις, προτοῦ νὰ ἐγγράψῃ αὐτὰς εἰς τὸ λεξικόν του. Οὐδεὶς δὲ δύναται ν' ἀρνηθῇ, ὅτι οἱ εἰς τὴν λαλουμένην ἰδιαζόντες γραμματικοὶ τύποι ὁμοιάζουν τοὺς τύπους τῆς Ἑπικῆς καὶ οὐχὶ τῆς Ἀττικῆς Διαλέκτου.

Ὅχι ὀλιγώτερον ἐσφαλμένη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Κυρίου Ι. Ψυχάρι, θέλοντος νὰ παράξῃ τὴν σήμερον λαλουμένην ἀπὸ τὴν Γλῶσσαν τοῦ Μεσαιῶνος. Ὅσον καὶ ἂν ἀληθεύῃ ἡ γνώμη του, ὅτι πλεῖστοι τῆς λαλουμένης γραμματικοὶ τύποι προέρχονται ἀπὸ τὰς παραλλαγάς, τὰς ὁποίας ἔπαθεν ἡ γλῶσσα ἐπὶ τῆς Φραγκοκρατίας, δὲν εἶναι δίκαιον οὔτε ὀρθὸν νὰ ἐφαρμόσωμεν τὸν κανόνα τοῦτον ἐφ' ὅλης τῆς Γλώσσης, ἀφοῦ μάλιστα γνωρίζομεν, ὅτι τὰ 9)10 τῶν κατὰ τὸν Μεσαιῶνα εἰσαχθεισῶν εἰς αὐτὴν παραλλαγῶν εἶναι βαρβαρισμοὶ ἄξεστοι, τοὺς ὁποίους μόνος του ὁ Ἑλλ. λαὸς, μὲ τὴν διακρίνουσαν αὐτὸν καλαιοθησίαν, διαγράφει καθ' ἐκάστην, ἀπὸ τὸ λεξικόν του. Οὔτε εἰς τὴν Κρήτην, οὔτε εἰς τὴν Κύπρον ἀκούει τις σήμερον τὰς ἐκφράσεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν εἰς αὐτὰς ἐν χρήσει πρὸ ἑνὸς αἰῶνος. Αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Χίον, ὅπου καὶ αὐτοὶ οἱ Πυργῖται ἀποφεύγουν σήμερον πολλὰς λέξεις, ἔξ ἐκείνων τὰς ὁποίας μετεχειρίζοντο πρὸ εἰκοσαετίας, καὶ τὰς ὁποίας, πολὺ πιθανόν, δὲν θὰ ἐγνωρίζομεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἂν ὁ Κ. Ψυχάρις δὲν τὰς ἀνέγραφεν εἰς τὸ Ταξεῖδί του.

• Γραικο-Ρωμαϊκὴ καὶ Τουρκο-Ἑλληνικὴ Περίοδος

Εὐτυχῶς οἱ Φράγχοι δὲν ἔμειναν πολὺ, μόλις πενήκοντα ἔτη, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἡ Γλῶσσα αὐτῶν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ριζοβολήσῃ ὅπως εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Πελοπόννησον· οἱ δὲ μετ' αὐτοὺς ἐλθόντες Παλαιολόγοι κατώρθωσαν νὰ ἐπαναφέρουν· τόσον καλὰ τὰ πράγματα εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν κατάστασιν, ὥστε ἡ Κωνσταντινούπολις ἔγινεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν των, ἐκ νέου, κέντρον πάσης παιδεύσεως καὶ ἐπιστήμης. Λατῖνοι συγγραφεῖς μᾶς μανθάνουν ὅτι, τὸν καιρὸν ἐκεῖνον οὐδεὶς ἐδικαιοῦτο νὰ φέρῃ τὸν τίτλον λογίου ἢ ἐπιστήμονος εἰς τὴν Εὐρώπην, ἂν δὲν εἶχεν συμπληρώσει τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ τῷ ὄντι, εἶχον συνέλθῃ τότε εἰς τὴν Πρωτεύουσαν τόσοι λόγιοι καὶ ἐπιστήμονες, ὅσοι ποτὲ ἄλλοτε. Ἦσαν ἐκεῖ Λασκάρεις, Κατακουζηνοὶ καὶ Γρηγοριάδαι· ἦσαν Πλήθωνες, Βησσαρίωνες καὶ Ἀποστόλοι· ἦσαν Ἀργυρόπουλοι, Γαζήδες καὶ Χρυσολωράδες· ἦσαν ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅλοι ὅσοι τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἀντιπροσώπευον τὰ Γράμματα καὶ τὰς Ἐπιστήμας εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ ὅλοι των κατεῖχον θέσεις σημαντικὰς εἰς τὸ Κράτος. Ἀτυχῶς ὅμως, ἀντὶ νὰ ἐνώσουν τὰς δυνάμεις των καὶ τὰς ἐνεργείας των καὶ νὰ διευθύνουν αὐτὰς πρὸς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον, ἀντὶ νὰ δώσουν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς σπουδὰς ρόπην πρακτικωτέραν, μᾶλλον σύμφωνον μὲ τὰς τότε τοῦ ἔθνους ἀνάγκας, οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐπροτίμησαν ν' ἀκολουθήσουν τὸ σύστημα τῶν Ἀττικιστῶν καὶ τῶν Ἑλληνιστῶν τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, καὶ ὥς

ἐκεῖνοι ἐπεχειρίσθησαν ν' ἀναστήσουν ἐκ νεκρῶν, ὁ μὲν τὴν Ἀττικὴν, ὁ δὲ τὴν Ἰωνικὴν Διάλεκτον, καὶ οἱ τολμηρότεροι ὄλων ν' ἀντικαταστήσουν τὸν Χριστιανισμόν διὰ τῆς Εἰδωλολατρείας!! Ὅλοι των δὲ εἰργάσθησαν μὲ τόσον ζῆλον καὶ ἀφοσίωσιν, ὥστε ποτὲ ἡ ἱερὰ ἡμῶν θρησκεία καὶ ἡ μητρικὴ μας ἡ Γλῶσσα δὲν διέτρεξαν τόσον κίνδυνον, ὅσον μὲ τοὺς Ἀττικιστὰς καὶ Ἑλληνιστὰς τῶν χρόνων τῶν Παλαιολόγων.

Αἱ ἐξῆς σύντομοι περικοπαὶ τῶν περισωθέντων συγγραμμάτων των, ἀρκοῦν, νομίζω, νὰ δώσوين εἰς τὸν ἀναγνώστην εὐκρινῇ ιδέαν καὶ τῆς Γλώσσης αὐτῶν καὶ τοῦ Θρησκευματος, τὸ ὁποῖον οἱ Κύριοι οὗτοι ἐννοοῦσαν νὰ ἐπιβάλων εἰς τὸ πτωχόν μας τὸ ἔθνος.

Ἴδου πῶς προλογίζει ὁ Πλήθων, ὁ πρὶν Γεμιστὸς καλούμενος, ὁ αἵρεσιάρχης τοῦ νέου θρησκευήματος καὶ ιδιώματος.

« Τάδε συγγέγραπται περὶ νόμων καὶ Πολιτείας τῆς ἀρίστης, ἣ ἂν διανοοῦμενοι ἄνθρωποι καὶ ἅπ' ἂν καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ μετιόντες τε καὶ ἐπιτηδεύοντες, ὡς δυνατόν, ἀνθρώπων κάλλιστα τε καὶ ἄριστα βίβην καὶ οἷόν τε εὐδαιμονέστατα. » Ἴδου δὲ καὶ ὁ πῖναξ τῶν περιεχομένων τοῦ περιφήμου αὐτοῦ συγγράμματος, τὸ ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία δὲν ἄργησε νὰ παραδώσῃ εἰς τὰς φλόγας καὶ τὸ ἀνάθεμα.

« Ἡ βίβλος ἥδε περιέχει Θεολογίαν μὲν τὴν κατὰ Ζωροάστρεην τε καὶ
 » Ἠλάτωνα, ὀνομαζομένων τῶν διὰ φιλοσοφίας ἀναγνωριζομένων θεῶν
 » τοῖς πατρίοις τοῖς Ἑλλήσι θεῶν ὀνόμασιν, ἐλκομένοις ἐκάστοις ἐκ
 » τοῦ οὐ πάνυ τοι συνφδοῦ φιλοσοφίας, διὰ τὰς ὑπὸ τῶν ποιητῶν
 » διαστροφάς, ἐπὶ τὸ ὡς μάλιστα δὴ φιλοσοφίᾳ συνφδόν. »

Δὲν εἶναι κατωτέρα ἡ Γλῶσσα οὔτε διάφορα τὰ φρονήματα τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ Ἀποστόλη. Περιγράφων εἰς Ἰωάννην τὸν Ἀργυρόπουλον, ἄλλον ὁμόφρονά του, τὰ κατ' αὐτὸν, μετὰ τὴν ἐξ Ἰταλίας ἀναχώρησίν του λέγει :

« Ἐσπέρας, ὅτε δὴ συνεσκόταζεν, ἄραντες ἐκ Βυζαντίου, τὸ τῆς
 » Προποντίδος διαπλέομεν Πέλαγος, γαληνιαῖον ἡμῖν ἀνεμον τοῦ
 » Προσευδῶνος ἐμπνεύσαντος, ἅτε νέον αὐτὸν ἐγκωκῶσι, καὶ τὸν αὐτοῦ
 » γε πατέρα, μηδὲν τι τοιοῦτον, νῆ Δία, πρῶτον εἰδούσι, ὅτε τούτων
 » ἡμεν ἐν ἀγνωσίᾳ. Καὶ πρὶν τέτταρας ἡμέρας ἐκτελεσθῆναι μηδενὸς
 » τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ πειραθέντες δεινῶν, ἦν Μίνως, Διὸς παῖς, ἐκόςμει
 » τῇ εὐνομίᾳ, κατήρακαμεν, πάντ' ἄνω κάτω τὰ τῆς πόλεως εὐρηκότες

• πόλεμόν τε πακόν, καὶ ἀφροσίαν τῆς Δήμητρος. Ταῦτα δὴ τὰ γινόμενα, οἷς δὲ, καὶ οὐ ἔνεκεν ἐγεγόνειμεν, ἀπωλέσθαιμεν, κ. τ. λ. κ. τ. λ.

• Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν οὐκ ἄνευ θεῶν ἡμῖν ὁμαρτήξει, μὴ τινὸς τῶν θυραίων ἀγαθῶν ἀπολελυκότες, τάχιστα τε ἐντεῦθεν ἀπώμεν πρὶν τὸν ἱερὸν τοῦ Διὸς σηκὸν κτιθεῖν καὶ τῶν ἄλλων θεῶν ἀσπασασθαι τὰ ἀγάλματα » κ. λ.

Τοιαυτὴ ἦτον ἐπίσης ἡ Γλῶσσα καὶ τὰ φθνήματα καὶ τοῦ διασῆμου Ἑλληνος Καρδινάλιου Βηυστιζωνος, ὅστις ἐπερίμενέ φαίνεται, νὰ καθέξῃ τὸν θρόνον τοῦ Ἀγίου Πέτρου, διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ ἐθνολώτερον τὰς ιδέας του εἰς τὴν Δύσιν, ἐν ᾧ καιρῷ ὁ Παλαιολόγος θὰ ἔπραττε τὸ ἴδιον εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν. Γράφων πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Γεμιστοῦ ὁ μέγας οὗτος Ἱεράρχης « Πέπυσμαι, λέγει, τὸν κοινὸν πατέρα » τε καὶ καθηγημόνα τὸ γεῶδες πᾶν ἀποθήμενον, ἐς οὐράνιον καὶ τὸν ἀκρατηρὴν μεταστήναι χώρον, τὸν μυστικὸν τοῖς Ὀλυμπίοις » Θεοῖς συγχωρεῦσόντα Ἰακχον ».

Εὐτυχῶς ὅμως ἡ μεγαλητέρα μερὶς τοῦ ἔθνους καὶ τῶν λογίων δὲν ἐνθουσιάσθησαν οὔτε μὲ τὴν Γλῶσσαν, οὔτε μὲ τὰς θρησκευτικὰς ιδέας, τὸς ὁποίας οἱ μεγάλοι οὗτοι τῆς Ἑλλάδος ἀναμορφῶνται καὶ λάτρεις τῆς Ἀρχαιοφιλίας ἐπροσπάθουν νὰ ἐπιβάλουν εἰς τὸ ἔθνος· ἀλλ' ἐξηκολούθησαν λατρεύοντες τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων τῶν καὶ γράφοντες τὴν Γλῶσσαν τὴν ὁποίαν εἶχον· μάθῃ ὁ καθένας ἀπὸ τὸν διδύσκαλόν του. Καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ὀλίγους μῆνας πρὶν τῆς ἀλώσεως τῆς Πρωτεύουσας, οἱ θεομοὶ οὗτοι τῆς Πατρίδος κάλλοθεληται ἔφυγον ἐσπευσμένως διὰ τὴν Ἰταλίαν, ἀφίνοντες εἰς τοὺς Γρατικορῶμιτοὺς τὴν φροντίδα ν' ἀποκρούσουν τὰς ἐπρόδους τῶν Τσερκῶν, καὶ νὰ σώσουν τὰς ἐστίαις τῶν καὶ τὰ ἱερά τῶν πατέρων τῶν, τὰ τότε εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν μενάντα ἐν χρήσει γλῶσσικὰ ἰδιώματα, ἐκεῖνα σωσὰ, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν ὡς ἀφετηρίαν τῆς μετὰ ταῦτα Ἑλληνικῆς Γλώσσης καὶ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, δὲν ἦσαν βεβαίως τῆς πρώτης ποιότητος.

Ἡ Κοινὴ, τὴν ὁποίαν ἔγραφον τότε οἱ λόγιοι, ἦτον γεμάτη χυδαῖσμων καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐκφράσεων. Αὐτὸ τοῦτο συνέβαινε καὶ μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ λαοῦ γραφόμενον ἑλληνικὸν ἰδίωμα.

Ἰδρὺ σύντομα ἀποσπλάσματα τοῦ Δούκα, τοῦ Κάνανος καὶ τοῦ Φραντζῆ, τῶν ἐπισημοτέρων Ἱστοριογράφων τῶν χρόνων ἐκείνων.

« Μετὰ δὲ τὴν ἄλλωσιν τῆς πόλεως, λέγει ὁ Δούκας, (ὑπὸ τῶν
 » Λατίνων) ἐβασίλευσε Θεόδωρος Λάσκαρις ἐν Νικαίᾳ, ἔτη ιγ'.
 » Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάτζης καὶ γαμβρὸς Θεοδώρου τοῦ Λάσκαρι
 » ἐπὶ θυγατρὶ, ἐν τῇ Μιγνησίᾳ τῇ ἐν Σιπύλῳ, ἔτη γ'. Ἰωάννης ὁ
 » Λάσκαρις ὁ καὶ προτοῦ στεφθῆναι, τυφλωθεὶς παρὰ Μιχαὴλ Παλαιο-
 » λόγου καὶ ἐξωσθεὶς τῆς βασιλείας ἐν τῷ γ'. ἔτει. Ἐξώσθησαν δὲ
 » οἱ Λατῖνοι καὶ εἰσῆλθε βασιλεύσων ἐπὶ τῆς Ἀνατολῆς Μιχαὴλ ὁ
 » Παλαιολόγος ».

« Ἐν ἔτει τριακοστῷ δευτέρῳ τῆς ἡγεμονίας τῶν βασιλέων
 » Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου, λέγει ὁ
 » Κάνανος, ἐν τῷ ἑξακισχιλιοστῷ ἑννεακισιοστῷ τριακοστῷ ἔτει,
 » Ἰνδικτιῶνος πεντεκαίδεκάτης, δεκάτῃ μηνὸς Ἰουνίου, ἡμέρᾳ τρίτῃ,
 » τῆς ἡμέρας ὥρα δευτέρα, κατέδραμεν αὐθις ἄφνω στρατὸς καθ'
 » ἡμῶν Μουσουλμάνων κ.λ. ».

« Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους, λέγει ὁ Φραντζῆς, τῇ ὀγδόῃ τοῦ
 » Ἰουνίου τοῦ..... ἔτους, ἀποστείλας ὁ Ἀμονράτης διὰ τοῦ
 » Μιχαήλμπεη, ἀπέκλεισε τὴν Κωνσταντινούπολιν, πολιορκῶν αὐτὴν
 » καὶ τὴν δεκάτῃν ἔκτῃν τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἔφθασε καὶ αὐτὸς ὁ Ἀμηνῶς
 » μετὰ πλήθους στρατοῦ, ἔχων σὺν αὐτῷ καὶ τοὺς ἀποσταλέντας πρὸς
 » αὐτὸν πρέσβεις δεσμίους ».

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Γλῶσσα δὲν ἦτον πολὺ τῆς προηγουμένης
 καλητέρα. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι μεταξὺ τῶν τότε Ἱερωμένων ἦσαν
 ἀκόμη πολλοὶ, οἱ ὁποῖοι ἔγραφον αὐτὴν ἀρκετὰ καλὰ, λ. χ. Γεννάδιος
 ὁ πρῶτος ἐπὶ τῶν Τούρκων Πατριαρχεύσας, Ἰωσήφ ὁ σταλεὶς ἑξαρχος
 εἰς Θεσσαλονίκην κ.λ. ἀλλ' ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ὅλην ἀλληλογρα-
 φίαν τοῦ Γενναδίου, θὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι οἱ περισσότεροι ἐξ ἐκείνων
 μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Πρωθιεράρχης οὗτος εὗρίσκετο εἰς ἀνταπόκρισιν,
 δὲν ἦσαν εἰς κατάστασιν νὰ γράψουν, ἴσως δὲ οὐδὲ νὰ ἐννοήσουν τὴν
 Γλῶσσαν ταύτην.

Ἰδρὺ μία ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς Ἰωσήφ τὸν ἑξαρχον τῆς Θεσ-
 σαλονίκης :

« Ἐπαινοῦμέν σου τὴν περὶ τὰ βελτίω σπουδὴν ἀεὶ, ἣν αὐτός τε
 » οὐδενὸς τῶν ἐνόντων ὀλιγορῶν, καὶ ἄλλους συμβουλευόν ἐνδείκνυσαι.
 » Τῷ αὐτῷ δὲ χρώμενος τρόπῳ καὶ περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Γεμιστοῦ,
 » τοῦ ὑπομνήσαι δεῖν ἡμᾶς ᾤου. Ἦλθε γὰρ κ. λ. »

Ὁ αὐτὸς ὅμως Πρωθιεράρχης γράφων πρὸς Μάξιμον τὸν μοναχὸν
 τοῦ Ὁρους Σινᾶ μεταχειρίζεται Γλῶσσαν διάφορον :

« Ἐτι ἐρώτησαν οἱ μοναχοὶ ἂν ἐνὶ συγκεχωρημένον ἵνα διδῶτε
 » αὐτοῖς, τοῖς Ἀρμενίοις καὶ τοῖς Λατίνοις, τὴν Παναγίαν. Ἡμεῖς
 » λέγομεν ἵνα διδῶτε αὐτοῖς καὶ τὸ ἀντίδωρον. Χριστιανοὶ γὰρ εἰσὶ
 » καὶ διὰ τοῦτο ἔρχονται ἐκ τοιούτων διαστημάτων εἰς προσκύνησιν
 » τοῦ Δεσποτικοῦ Τάφου ».

Εἰς ἔτι χυδαιότεραν Γλῶσσαν εἶναι συντεταγμένη ἡ πρὸς τὸν λαὸν
 τῆς Κωνσταντινουπόλεως προκήρυξις του.

« Ἀθλιοὶ Ρωμαῖοι ! εἰς τί ἐπλανήθητε καὶ ἀπεμακρύνετε ἐκ τῆς
 » ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ καὶ ἠλπίσατε εἰς τὴν δύναμιν τῶν Φράγκων, καὶ
 » σὺν τῇ πόλει, ἐν ἣ μέλλετε φθαρῆναι, ἐσχάσατε καὶ τὴν εὐσέβειάν
 » σας. Ἦλεος Κύριε ! μαρτύρομαι ἐνώπιόν σου, ὅτι ἀθῶός εἰμι τοῦ
 » τοιούτου πταίσματος ».

Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον ἂν τὰ δύο ταῦτα ἰδιώματα, τὸ Ἐκκλη-
 σιαστικὸν καὶ τὸ Κοινὸν, συνεχωνεύθησαν μετ' ὀλίγον εἰς ἓν, τὸ ὁποῖον
 ἔχρησίμευεν εἰς τε τοὺς Κληρικοὺς καὶ εἰς τοὺς Λογίους.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἰδίωμα, τὸ ὁποῖον ἔγγραφεν ὁ λαὸς καὶ τὸ ὁποῖον
 καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ παραδεχθῶν, εἰς τὴν ἀρχὴν, ὡς
 Γλῶσσαν τῆς Διοικήσεώς των, δὲν εὗρίσκετο εἰς καλλιτέραν κατάστασιν.

Εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Λούκα καὶ τοῦ Κριτοπούλου σώζεται ἡ
 ἐπιστολὴ Μοχάμεθ τοῦ Β'. πρὸς τοὺς πρέσβεις τοῦ τελευταίου τῶν Πα-
 λαιολόγων.

« Ἐκ τῆς Πόλεως οὐδὲν λαμβάνω, διότι αὕτη δὲν ἔχει τι ἔξω τῆς
 » τάφρου ὥστε οὐδόλως δικαιουῖται νὰ με κωλύσῃ, ἐὰν ἤθελον νὰ
 » κτίσω φρούριον παρὰ τὸν Βόσπορον. Πάντα τὰ πρὸς Ἀνατολὰς
 » αὐτοῦ κείμενα εἶναι ἐμὰ ἀναμφισβητήτως, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ πρὸς
 » δυσμὰς ἀπέλθετε, εἶπατε τῷ βασιλεῖ : ὁ νῦν ἡγεμὼν δὲν ὁμοιάζει

- τοὺς πρόην. Ὅσα ἐκεῖνοι δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ἐκτελέσωσιν, οὗτος
- ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐκτελέσῃ, καὶ ὅσα ἐκεῖνοι δὲν ἤθελον οὗτος
- θέλει καὶ βούλεται. Ὅστις δὲ τολμήσῃ νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τοῦ νῦν ἔνεκα
- τῆς ὑποθέσεως ταύτης, θέλει ἐκδαρεῖ ζωντανός ».

Ἴδου δὲ καὶ ἡ τοῦ Κωνσταντίνου ἀπάντησις :

- Ἐπειδὴ ἀπεφάσις τὸν πόλεμον καὶ οὔτε δι' ὅρκων οὔτε διὰ
- περιποιήσεων πείθησαι νὰ μεταβάλῃς γνώμην, πράξον ὅ,τι θέλεις.
- Τὸ κατ' ἐμὲ καταφεύγω εἰς τὸν Θεόν ! Ἐάν ἡ θέλησις αὐτοῦ εἶναι
- νὰ παραδώσῃ εἰς χεῖράς σου καὶ ταύτην τὴν πόλιν, τίς ἀντεπεῖν
- δύναται; Ἐάν δὲ πάλιν ἐμφυτεύσῃ εἰρήνην εἰς τὴν καρδίαν σου,
- ἀσπασίως θέλω ἀποδεχθῇ αὐτήν. Κατὰ τὸ παρὸν, λάβε ὅπισω τὰς
- συνθήκας καὶ τοὺς ὅρκους. Ἐχὼν κλεισμένας τὰς θύρας τῆς πόλεως
- θέλω φυλάξῃ αὐτήν τὸ κατὰ δύναμιν· σὺ δὲ ἄρχου δυναστεύων ἕως
- οὗ ὃ Ὑψιστος κριτὴς ἐμός τε καὶ σὺς, ἀποδώσει ἐκάστω, τὴν δικαίαν
- ἀπόφασιν ».

Εἰς τὰ 1408 Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος ἔστειλε, διὰ Μανουὴλ τοῦ Χρυσολωρᾶ, εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Μονὴν τοῦ Ἀγ. Διονυσίου βιβλίον πλουσιώτατα δεμένον, ἐμπεριέχον δὲ τὰ εἰς τὸν Διονύσιον τὸν Ἀρειοπαγίτην ἀποδιδόμενα συγγράμματα, ὡς καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἱεράρχου τούτου, ὅπως τὴν ἐφαντάζοντο βεβαίως τότε οἱ ἐν Ἀθήναις. Εἰς τὸ τέλος τοῦ τόσον πλουσίου ὅσον καὶ περιέργου ταύτου βιβλίου, τὸ ὁποῖον ἔτι καὶ νῦν σώζεται εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς εἰρημένης Μονῆς, ὑπάρχει σημειώσεις ἰδιόγραφους τοῦ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶ, λίαν ἐνδιαφέρουσα διὰ τὴν Γλῶσσαν εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι γραμμένη. Ἴδου αὕτη :

- « Τὸ παρὸν βιβλίον ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Ὑψηλοτάτου Βασιλέως
- καὶ Αὐτοκράτορος Ρωμαίων Κυροῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου εἰς τὸ
- Μοναστήριον τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Παρυσίῳ τῆς Φρυγίας
- ἢ Γαλατίας, ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δι' ἐμοῦ, Μανουὴλ τοῦ
- Χρυσολωρᾶ, πεμφθέντος πρέσβεως παρὰ τοῦ εἰρημένου βασιλέως,
- ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἑξακισχλιοστῷ ἑννεακισιοστῷ ἑκατοστάτῳ
- ἀπὸ σαρκώσεως δὲ τοῦ Κυρίου, χιλιοστῷ τετρακισιοστῷ ὀγδόῳ
- ὅστις εἰρημένος Βασιλεὺς ἦλθε πρότερον εἰς τὸ Παρυσίον περὶ
- ἐτῶν τεσσαύρων ».

Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς.

Δὲν ὠμίλειτο λοιπὸν οὐδ' ἐγράφετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶ ἢ Γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Εὐριπίδου, ὡς ὁ ἐκ θυγατρὸς Γαμβρὸς αὐτοῦ, Φραγγίσκος Φίλελφος, ἐπιστρέφων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διέδωκεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀφοῦ ὁ Πενθερὸς αὐτοῦ, ὁ λογιώτερος τῆς Οἰκογενείας, ἔγραφεν αὐτὴν τοιουτοτρόπως.

Ἐθεωρήσωμεν ἀναγκαῖον νὰ σημειώσωμεν τοῦτο ἐνταῦθα, διότι ὅτε μακροτίης Βυζάντιος καὶ ὁ Ραγκαβῆς, ἐσχάτως δὲ καὶ ὁ Κ. Σάβας καὶ αὐτὸς ὁ Κος Χατζιδάκις, βασιζόμενοι εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Φιλέλφου, ἐπίστευσαν ἐν εἰλικρινείᾳ, καὶ εἰς τὰ συγγράμματά των τὸ ἐπανελάβον, ὅτι ἡ Ἀττικὴ Διάλεκτος δὲν ἔπαυσε νὰ λαλῇται καὶ νὰ γράφηται εἰς τὸ Βυζάντιον, τὸ ὅποῖον ἀτυχῶς δὲν ἔχεται ἀληθείας.

Μετὰ τὴν ἀθρόαν ἀναχώρησιν τῶν Λογίων διὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων γενομένην ἀντικατάστασιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων τοῦ Κράτους διὰ τῶν ἐνοριακῶν ἐκείνων διδασκαλείων, εἰς τὰ ὅποια τὰ Ἑλληναῖα δὲν ἐμάνθανον παρὰ τὴν Ὀκτάηχον καὶ τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ, καὶ ταῦτα ὅλως διόλου μηχανικῶς, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διατηρηθῇ πολὺ ἡ γνῶσις τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης εἰς τὸν τόπον. Ὅλα τὰ ἐν χερίκει ἰδιώματα ἀμέσως ἐξέπιασαν καὶ σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἐξεχρυσθησαν.

Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος, ὁ κατὰ τὸ 1480 ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχεύσας, ἔγραφε τὴν Ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν πολὺ χειρότερον τοῦ Γενναδίου. Εἰς τὰ Ἑνετικὰ ἀρχεῖα σώζονται δύο ἑλληνιστὶ γραμμένα Διακοινώσεις τοῦ Πατριάρχου τούτου, ἐξ ὧν δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ, πόσον εἶχεν ἤδη ἐκπέσει ἡ Γλῶσσα εἰς τὸ διάστημα τριάκοντα μόνων ἐτῶν.

Ἴδου ἀπόσπασμα τῆς μιᾶς τούτων.

« Ἡ Ὑψηλοτάτη καὶ λαμπροτάτη αὐθεντία τῶν Βενετῶν, τὰ ἄλλα
 » ἀρίστως καὶ ὡς οὐκ ἂν τις εἴπῃ, διοικοῦσα, εἰς τοῦτο συνεπάγεται
 » παρὰ τινων Ρωμαγεῶν, τῶν τῆς εἰρήνης ἐχθρῶν, καὶ συγγνώ τε
 » καὶ παρορᾷ διωγμοὺς παρὰ τινων γινομένους ἐν τοῖς τόποις οἷς
 » ἄρχεται, εἰς τοὺς ταπεινοὺς Ρωμαιοὺς, ὅσοι τῆς Ὑμετέρας γενεᾶς καὶ
 » τάξεώς εἰσιν κ.λ. »

Μὴ λησμονήσωμεν δὲ, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Γραμματέως ἢ τοῦ Μεγάλου Ρήτορος τῶν Πατριαρχείων. Ἡ Γλῶσσα τὴν ὁποίαν ἔγραφεν ὁ ἴδιος Πατριάρχης ἦτο πολὺ ταύτης κατωτέρα καὶ τῷ ὄντι, γράφων πρὸς τὸν αὐθέντην τῆς Βλαχίας Ράδουλον λέγει :

« Ράδουλε Ράδουλε ! οὔτε ἀνάγκην καμίαν ἔχω οὔτε τῶν χρη-
 » μάτων σου ἔχω χρεῖαν, οὔτε τὰ δῶρά σου με χρησιμεύουν, ἀλλ' οὔτε
 » καμίαν τιμὴν θέλω ἀπὸ σέ. Μὴ μοι γένοιτο Κύριε ! Ἐνθυμοῦ ὁμως
 » ὁποίους τρόπους μετῆλθες εἰς τὸ νὰ με φέρης ἐδῶ διὰ νὰ διδάξω
 » τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἄν ἐδίδαξα τὰ ἐναντία τῆς Πίστεως καὶ τοῦ
 » Νόμου, ἀπόδειξον ἂν κακῶς ὠδήγησα μαρτύρησον. Ἐγὼ παρὰ τοῦ
 » Θεοῦ διωρίσθην ν' ἀποφεύγω τὰ ἄνομα καὶ ἤδη νὰ ὑποπέσω εἰς
 » τὸ παράνομον ! μὴ γένοιτο ! »

Ἀξιωμακτικὸς εἶναι ἐπίσης ἡ Πατριαρχικὴ Διακοίνωσις ἡ
 γραφεῖσα τῷ 1583, παρ' Ἱερεμίου τοῦ Β'. εἰς τὴν Ἑνετικὴν Κυβέρνη-
 σιν. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην γίνεται λόγος περὶ τοῦ τότε προπολο-
 γηθέντος ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἡμερολογίου. « Ὁ ἐνταῦθα
 » περιφανέστατος Βαΐουλος, κύριος Ἰζουὰν Φραντζέσκος Μουρεζίης,
 » γράφει ὁ Πατριάρχης, ἐμφανισθεὶς σωματικῶς, ἠξίωσεν ἡμᾶς ὡς
 » ἀπὸ τῆς Σῆς Γαληνότητος καὶ πάσης τῆς μεγαλοπρεποῦς ἀριστο-
 » κρατίας, ἵνα πρόβλεψιν τινα οἰκονομήσωμεν, δι' ἧς τῆς νέας διορ-
 » θώσεως γεγονείας, δυνηθῇ ἡ Ἐκκλησία τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας
 » Ρώμης συνεορτάζειν, ἕνεκα τῆς ἐπομένης εἰρήνης τῶν Χριστιανῶν κλ. »

Ἀλλὰ καὶ ὁ περὶ τὴν δεκάτην ἕκτην μ. χ. ἑκατονταετηρίδα, μὲ
 τὸν περίφημον Μαρτῖνον Κρούσιον εἰς ἀνταπόκρισιν εὐρισκόμενος
 Θ. Ζυγομαλάς, ὁ τῆς Μ. Ἐκκλησίας Πρωτονοτάριος δὲν ἔγραφε καλὴ-
 τερα τὴν Κοινὴν του.

« Ἀργεῖοι ἀνέκαθεν ἡμεῖς, ἔγραφε τῷ Κρουσίῳ, καὶ μετὰ Ἰωάννην
 » Εὐστάθιος, ὁ ἐμὸς πάππος· εἶτα πατὴρ Ἰωάννης ὁ ἐμὸς, καὶ ἐγὼ
 » σὺν Θεῷ, ἔχων ἀδελφὸν ἓνα καὶ ἀδελφὰς δύο, μετοικήσαντες αὐθις
 » ἀπὸ Ναυπλίου πρὸ καί'. ἐτῶν ἐνταῦθα, αἰτίου ὄντος καὶ θξιώσαντος
 » τοῦ ἀγαθωτάτου Πατριάρχου κυροῦ Ἰωσαφὰτ κ. λ. »

Πολὺ καλῆτερα ἔγραψε βεβαίως Μελέτιος ὁ Πηγᾶς (1589—1600)
 τὴν Γλῶσσαν, ὡς ἐκ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς του φαίνεται :

« Τοῖς εὐγενεστάτοις καὶ σοφωτάτοις Κορέσῃ, Λεονάρδῳ Μινδα-
» σίῳ καὶ Γ. Σεβαστοπούλῳ, σὺν πᾶσι τοῖς κατὰ Χῖον παροικοῦσιν
» Ὁρθοδόξοις Χριστιανοῖς κ. λ.

« Μέλλουσιν ἡμῖν ὁσονούπω ἀπὸ Ἀλεξανδρείας εἰς Κωνσταντι-
» νούπολιν ἀπῆραι, τὸ τῆς Ὑμῶν συνέσεως προσεκομίσθη ποθητὸν
» γράμμα, τὴν Ὑμετέραν ἀγγέλλον χαρὰν ἐπὶ ταῖς ἡμῶν εὐπραγίαις
» Καὶ γὰρ εὖ πράττουσιν ὡς ἀληθὲς, οἷς θεὸς ἐπικονρὸς, ὃν ἡμεῖς τὰ
» δυνατὰ δοξαζόμεν κλ. »

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονοῦμεν, ὅτι ὁ Πηγᾶς, ὡς γέννημα
θρέμμα τῆς Κρήτης, ἣτις τότε εὗρισκετο ἀκόμῃ ὑπὸ τοὺς Ἑνετοὺς,
ὅχι μόνον εἰς τὴν πατρίδα του ἑλληνικώτερον ἐξεπαιδεύθη, ἀλλὰ καὶ
εἰς τὴν Ἰταλίαν, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του, πολλὰ ἔτη
διέμεινε.

Δὲν συνέβη τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὸν διαδεχθέντα αὐτὸν εἰς τὸν
Πατριαρχικὸν Θρόνον Κύριλλον τὸν Λούκαριν. Τὰ ἐκ τῆς πενίας δεινὰ,
ἐν τῇ μέσῳ τῶν ὁπαίων οὗτος διῆλθε τὴν πρώτην νεότητά του, δὲν
τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ λάβῃ εἰς τὴν πατρίδα του τὴν πρέπουσαν ἀνατροφὴν
καὶ ἐκπαίδευσιν· αἱ δὲ πολλαὶ κοσμικαὶ φροντίδες μὲ τὰς ὁποίας ὁ
θεὸς του τὸν εἶχεν ἐπιφορτίσει κατὰ τὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν διαμονήν
του, ἠλάττωσε κατ' ἀνάγκην σημαντικῶς τὸν καιρὸν, ὁ ὁποῖος ἔπρεπε
νὰ τοῦ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης. Ὡς
ἐκ τούτου ἡ ἀνάγκη τοῦ εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως δὲν ἐκαλητέρευσε οὐδ' εἰς τὸ παραμικρὸν τὴν τότε τῆς
Γλώσσης κατάστασιν.

Ἔχομεν ἀνὰ χεῖρας Ἐπιτίμιον ἐκδοθὲν ἐπὶ τῆς Πατριαρχίας
του, καθ' ἑνὸς τῶν Κληρικῶν τῆς Ἐπτανήσου, τὸ ὁποῖον εἶναι γραμ-
μένον εἰς τρία διάφορα ἰδιώματα. Ἡ ἐπὶ κεφαλῇς εὗρισκομένη πρὸς
τὸ ποιμνίον του προσφώνησις, ὡς ἀντιγραμμένη ἀπὸ τὸ ἐν τοῖς
Πατριαρχείοις Τυπικόν, εἶναι γραμμένη εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Γλῶσ-
σαν τοῦ Ε' αἰῶνος Ἐπεὶτα ἀρχίζει νὰ φαίνεται τὸ ὕφος τῆς ἐποχῆς
του, καὶ ἐπὶ τέλους ἡ αἰξουσα ἀδυναμία τοῦ γράφαντος νὰ διατηρήσῃ
ἕως τέλος ὅμοιον τὸ λεκτικόν του.

Ἰδοὺ ἀποσπάσματα τοῦ ἐν λόγῳ ἐγγράφου :

« Κύριλλος ἐλέφ Θεοῦ κ.λ.

» Ἡμεῖς μὲν θέλοντες τιμῆσαι τὴν ἐπαρχίαν ταύτην (Ζακύνθου
» καὶ Κεφαλληνίας) Ἐπισκοπὴν οὖσαν τὸ πρότερον, εἰς Ἀρχιεπισκοπὴν
» προεβιβάσαμεν, ἀποφύναντες διὰ Γρόσματος πατριαρχικοῦ καὶ Συ-
» νοδικεῦ ὀνομαζεσθαι αὐτὴν Ἀρχιεπισκοπὴν, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ
» ἑξῆς, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ χρηματίσαντα Ἀρχιερέα Ἱερώτατον Νικόδη-
» μον, τὸν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν κ.τ.λ.

» Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐμάθαμεν καὶ ἐπιστώθημεν, νῦν, ὁ ἐν Ζακύνθῳ
» εὐρισκόμενος πρωτοπαλᾶς, παρὰ τάξιν ἐκκλησιαστικὴν, τὰ τῷ ἀρχιερεῖ
» ἀνήκοντα πράγματα μετερχόμενος, ἐναντίος φαίνεται τῷ ἱερωτάτῳ
» Ὑμῶν Ἀρχιεπισκόπῳ σὺν ἄλλοις τισι τῶν ἀρχόντων, καὶ ἰδιοποιεῖται
» τὰ τοῦ Ἀρχιερέως προνόμια, διαζευγνύων ἀνδρόγυνα καὶ ἐπιδιδούς
» διαζύγια, παρέχων ἄδειαν πρὸς εὐλόγησιν συνοικεσίων καὶ ἐκφώ-
» νησιν ἀφορισμοῦ κ.λ. κ.λ.

» Αὐτός τε καὶ οἱ συναινοῦντες αὐτῷ Ἱερωμένοι καὶ μὴ, ἀφωρισμένοι
» ἔστωσαν παρὰ Θεοῦ κ.λ. κ.λ. »

Τὸν αὐτὸν δὲ καιρὸν Εὐγένιος Γιανούλης ὁ Αἰτωλὸς, γράφων
πρὸς τὸν τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβοντα Διονύσιον τὸν
Λαρίσσης, μᾶς μανθάνει, ὅτι ἡ ἀπαιδευσία ἦτο ἔτι μεγαλητέρα εἰς τὴν
πατρίδα του.

« Ἐν μέρεσι, λέγει, τῆς Αἰτωλίας, τῆς ἐμῆς ἀθλίας πατρίδος καὶ
» ἐπὶ πᾶσι σχεδὸν τοῖς πέριξ ἐκείνη κλίμασιν, ἐξέλειπε πρὸ πολλῶν
» ἤδη χρόνων ἅπαν καλὸν, μεθ' ὃ καὶ ἡ τῶν πρῶτων γραμμάτων γνῶσις,
» ἡ τροφή τῶν λογικῶν ψυχῶν, ἡ δυναμένη σοφίζειν εἰς σωτηρίαν τὸν
» ἄνθρωπον· καὶ οὕτω συνέβη τοῖς ἐκείσε πάντας ἀναλφαβήτους
» γενέσθαι καὶ ἄγαν τριςβαρβάρους... σπάνιόν τι χρῆμα ὁ ἱερεὺς
» ἐκεῖ ὁ ἀπλῶς γραμμάτων εἶδῃσιν ἔχων. Τούτου χάριν πολλὰ τῶν
» παιδιῶν ἄνευ τοῦ τῆς μετανοίας λουτροῦ ἀπῆλθον τοῦ βίου καὶ τῶν
» ἱερῶν ἀμέθεκτα μυστηρίων. »

Ἐάν δὲ πρέπει νὰ πιστεύσωμεν τὸν Κούμαν, δὲν ἦτο καλὴτέρα ἡ κατάστασις τῶν Γραμματίων εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Εἰς τὸν μέχρη 1750 φθάνοντα κώδικα τῆς Μητροπόλεως Λαοίσης εὐρίσκονται γράμματα μὲ βαρβαρίζουσιν σύνταξιν, μὲ ἀνορθογραφίαν ἀτίθλον καὶ εἰς αὐτὰς τῶν Μητροπολιτῶν τὰς ὑπογραφὰς, αἱ ὁποῖαι γεμίζουν τὸν εἰρημένον κώδικα. « Τώρα ἐρωτῶ, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ εἰρημένος λόγιος, ἐάν ὁ » πλούσια εἰσοδήματα ἔχων πάντοτε Μητροπολίτης Λαοίσης δὲν » εὔρισκε γραμματέα νὰ τοῦ γράψῃ τὰ πρακτικὰ τῆς Μητροπόλεως, » ἐάν οἱ συνυπογραφόμενοι εἰς πολλὰ συμφωνητικὰ γράμματα Πρό » κριτοὶ τῆς Ἐπαρχίας ἦσαν ἀγράμματοι, ποῦ εὐρίσκετο ἡ παιδεία » τοῦ ἔθνους ; »

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ λαὸς εἶχε παύσει ἤδη νὰ ἐννοῇ καὶ αὐτὴν τὴν Γλῶσσαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Πατριαρχαὶ εὐρίσκοντο πολλάκις εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκχυδαῖζον ἢ νὰ μεταφράζον τοὺς λόγους τῶν εἰς τὴν δημῳδῃ.

Περὶ τὰ τέλη ὅμως τοῦ ΙΣΤ'. καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος, οἱ Τοῦρκοι, ἡμερώτεροι γενόμενοι, ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὴν σύστασιν Ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ ἐνὸς Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου, καὶ τὰ γράμματα ἀρχισαν πάλιν ν' ἀναλαμβάνωσιν ὅχι μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλον τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος. Διεκρίθησαν δὲ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην αἱ Σχολαὶ τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Σμύρνης, τῆς Πάτμου, τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τοῦ Βουκουρεστίου κλ. Μεθ' ὅλας ὅμως τὰς προσπάθειάς τῶν ἐν αὐταῖς διδασκόντων, ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα, χωρὶς νὰ φθάσῃ εἰς βαθμὸν ἐπίζηλον, ἔμεινε κτῆμα τῶν Διδασκάλων καὶ τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Ρητόρων. Τὸ ἔθνος δὲν ἐννοοῦσε νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν.

Τοιαύτῃ ὅμως δὲν ἦτον καὶ ἡ θέλησις τῶν Διδασκάλων καὶ ἔπραξαν ὅ,τι ἠμπόρεσαν διὰ νὰ ἐπιβάλουν καὶ πάλιν τὴν Ἀττικὴν ὡς τὴν μόνην γραπτὴν Γλῶσσαν τοῦ ἔθνους. Δάμπρος ὁ Φωτιάδης ὁ κατὰ τὸ 1780 διευθύνων τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον ὑπῆρξεν εἰς τῶν πρώτων συνάμα δὲ καὶ τῶν γενναιοτέρων ὑπερμάχων τοῦ συστήματος τούτου, καὶ ὀλίγα ἔτη κατόπιν, Στέφανος ὁ Κομητᾶς ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ Γραμματικὴν εἰς ἀρχαῖζον ἰδίωμα, εἰς τὴν ὁποίαν ἰδοὺ τί ἐσύττεινε.

« Ἐὰν τὴν αἰσχίστην ἀποδυσάμενοι αἰδῶ ἐθίσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς
 » τῆς Ἑλλάδος φωνῆς ἐπαϊόντας, καὶ προῖεσθαι αὐτήν· πολλὴ γὰρ,
 » καὶ οὐκ ἂν εἶπη τις ὅση, ἐκ τούτου ἔψεται ἡ εὐχέρεια, καθάπερ καὶ
 » ἐν πάσῃ ἄλλῃ, ἣν προῖενται γλῶσσαν, τοῦτο συμβαῖνον ὁρῶμεν.
 » Τοῦτο δὲ γενήσεται, εἴγε ἐν ᾧτασι τοῖς Σχολείοις τοὺς διδασκάλους
 » ἀπαιτοῖεν, ὥσπερ τὸ διδάσκειν ἐπιμελῶς τοὺς μαθητὰς, οὕτω καὶ τὸ
 » προῖεσθαι τὴν Ἑλλάδα φωνὴν οἱ ἐπιστατοῦντες· μᾶλλον δὲ, ὅπερ
 » καὶ κάλλιστον, εἴγε αὐτοὶ διδάσκοντες τοῦτο ποιῆσαι φιλοτιμήσαιντο ».

Αἱ συμβουλαὶ ὅμως αὗται μόνον τὸν ἐν Κυδωνίοις Διδασκαλικὸν
 Σύλλογον ἐνθουσίασαν, ὅστις χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν προσέβη εἰς τὸ
 ἐξῆς ψήφισμα :

« Θεὸς ἡγείσθω παντὸς ἔργου καὶ λόγου.

» Ἐπὶ καθηγουμένου Γρηγορίου τε καὶ Εὐστρατίου τῶν ἐν τῷ
 » κατὰ Κυδωνίας Ἑλληνομουσεῖω σχολαρχούντων, Ἐλαφηβολιῶνος
 » ὀγδόῃ ἀπιόντος, οἱ ὑπογεγραμμένοι εἵπομεν.

» Ἐπειδὴ τὴν πατρίαν ἀναλαβέσθαι φωνὴν, τὴν δὲ χύδην καὶ
 » ἀγοραίαν, ὥς πάντῃ ἀνοίκειον ἡμῖν, τοῖς τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων
 » ἀπογόνους, παντὶ τῷ θυμῷ ἀπώσασθαι ἐφίεμεθα, δεδόχθαι πᾶσιν
 » ἡμῖν νόμον εἰσενεγκεῖν, ὥς ἡνίκ' ἂν συνῶμεν, Ἑλληνιστὶ πάντας
 » ἡμᾶς συνδιαλέγεσθαι καταναγκάζειν. Νόμος. Ἐπιμελεῖσθαι ἕκαστον
 » ἡμῶν Ἑλληνιστὶ ὅσον οἷόν τε συνδιαλέγεσθαι· ὅστις δ' ἂν μὴ ἐθέλῃ
 » τοῦτο, σελίδα Ὀμηρικὴν ἐνώπιον ἡμῶν ἱστάμενος ἀπαγγέλλειν ἀπο-
 » τισάτω τίμνημα ».

Ὡς νὰ μὴν ἔφθανε δὲ τοῦτο, οἱ ὑπογράψαντες τὸ ψήφισμα
 ἄλλαξαν ἐπὶ τὸ ἐλληνικώτερον καὶ τὰ ὀνόματά των· οὕτως ὁ Ἀγγελῆς
 ἔγινεν Ἀλκιβιάδης, ὁ Διδότος Ἀνάχαρσις, ὁ Ἰωαννίκιος Ἀριστείδης,
 ὁ Τζάνος Ἐπαμεινώνδας κλ.

Ἴδου μὲ ποῖα μέσα οἱ Λογάδες οὕτω ἐννόουν νὰ ἐπιβάλουν τὴν
 χοῇσιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς εἰς τὸ ἔθνος των !

Ἄλλος συνήγορος καὶ θιασώτης τῆς Ἑλληνίδος ὑπῆρξεν ὁ Νεό-
 φυτος Δούκας. Εἰς τὰ 1804 ἐξέδωκε Γραμματικὴν συντεταγμένην εἰς
 ἀρχαῖζον ἰδίωμα· συνεπέστερος ὅμως πρὸς ἑαυτὸν ἐννοοῦσε νὰ ἐπιβάλῃ
 εἰς τὸ ἔθνος του οὐχὶ τὴν Ἀττικὴν ἀλλὰ τὴν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις

ἐπιζομένην γλῶσσαν, ἤτοι τὴν Ἐκκλησιαστικὴν, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι αὕτη, καταλήλως καλλιεργουμένη, ἠδύνατο ν' ἀνέλθῃ εἰς μεγάλην περιωπὴν. Τόση ὅμως ἦτον τότε ἡ τάσις τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν Δημώδη, ὥστε μετὰ τὴν Ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἡ σπορὶδὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς **δι' αὐτὴν καὶ μόνην** δὲν εὗρε σχεδὸν κανένα ὁπαδόν, καὶ ὁ μόνος αὐτὴν εἰς τὰς Ἀθήνας γράψας ἦτον ὁ ἐκ Φιλιππουπόλεως Ἰατρὸς Ἀναστάσιος Λευκίας, ὡς καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἐχρημάτισεν εἰς τῶν ὀλίγων μαθητῶν, τοὺς ὁποίους ὁ μακαρίτης Γεννάδιος ἐγύμνασε περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του εἰς τὴν Ἑλληνικὴν θεματογραφίαν (1846—7). Ἐκτοτε τὸ μάθημα τοῦτο μετεφέρθη ἀπὸ τὸ Γυμνάσιον εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, εἰς τὸ τότε συστηθὲν « **Φιλολογικὸν Φροντιστήριον** », τὸ προσωρισμένον πρὸς τελειότερον καταρτισμὸν τῶν μελλόντων νὰ ἐπιδιοθῶσιν εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα. Δυστυχῶς ὅμως οὔτε ὁ Κουμανούδης, ὁ πρῶτος τοῦ Φροντιστηρίου τούτου διευθυντὴς, εὗρίσκεται πλέον μετὰ τῶν ζώντων, οὔτε ὁ τοῦτον διαδεχθεὶς Πανταζίδης, διὰ τὰς μᾶς εἰπωσιν ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διδασκαλίας ταύτης. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἔκτοτε ἔπαυσεν ἐν Ἑλλάδι ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, ὡς **Γλῶσσης μελλούσης μίαν ἡμέραν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς γρηγομένη**, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου οὐδεὶς τῶν Λογίων, καθ' ὅσον ἡμεῖς γνωρίζομεν, ἐδοκίμασε νὰ γράψῃ εἰς τὴν Γλῶσσαν ταύτην· ὥστε δὲν εἶναι παράδοξον ἂν ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα, ὅταν ἡ τοῦ Πανεπιστημίου Σύγκλητος ἐδέησε νὰ γράψῃ πρὸς τὴν Συνάδελφόν της, τὴν Σύγκλητον τῆς Βολωνίας, ἐορτάζουσιν τὴν πεντακοσιετηρίδα τῆς ιδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου αὐτῆς, ἐπιστολὴν συγχαρητήριον εἰς τὴν ἀρχαίαν Γλῶσσαν, δὲν εὗρέθη μετὰ τῶν Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου μας ὁ ἱκανὸς νὰ συντάξῃ ταύτην, καὶ ἐδέησε νὰ τὴν προμηθευθῶσιν ἐκ τοῦ ἑξωτερικοῦ.

Περὶ σσότερον ὅμως καὶ ἀπὸ τὴν Κοινὴν καὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἐξεχυδαῖσθη ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας, **ἡ ὑπὸ τοῦ λαοῦ Γραφομένη**, καὶ ἦλθε στιγμὴ καθ' ἣν αὕτη εἶχε συνταυτισθῇ ἐντελῶς μετὰ τὴν λαλουμένην· καὶ ἂν δὲν παρενέβαινον οἱ καθαρισταί, πρὸ πολλοῦ θὰ ἐξελείφετο ἀπὸ τὸ ἔθνος μας ἡ Λιγλωσσία.

Ἰδομεν ἂνωτέρω, ἀπὸ τὴν μετὰ Μωχάμεθ τοῦ Β' καὶ τοῦ τελευταίου τῶν Παλαιολόγων ἀνταλλαγεῖσαν ἐπιστολογραφίαν, ὅποια

ἦτον ἡ Γλῶσσα αὕτη, καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὸ Βυζάντιον. Μένει νὰ γνωρίσωμεν τὰς μεταβολὰς, τὰς ὁποίας ἔπαθεν ἕκτοτε μέχρι σήμερον. Θ' ἀκολουθήσωμεν δὲ καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν ταύτην τὸ σύστημα τὸ ὁποῖον ἀκολουθήσαμεν μέχρι τοῦδε, τοῦ τῆς παραθέσεως δηλ. τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα διατρέχων ὁ ἀναγνώστης θὰ ἡμπορέσῃ ν' ἀντιληφθῇ μόνος του τὸν προϋόντα ἐκχυδαϊσμόν τοῦ ιδιώματος τούτου.

Δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν ἔγραψεν ὁ ἐξ Ἀγράφων Διονύσιος τὴν **Ἑρμηνείαν τῶν Ζωγράφων**, εἰς τὴν τότε ἐν χρήσει εἰς τὴν πατρίδα του Γλῶσσαν. Ἰδοὺ ὁποία ἦτον αὕτη :

« Πῶς νὰ κατασκευάσῃς κάρβουνα διὰ νὰ σχεδιάσῃς :

» Ἐπαιρε ξύλον χονδρὸν, ἄσπερον ξηρὰς λεπτοκαρεᾶς ἢ μυρσίνης
» κόψον αὐτὸ εἰς κομμάτια μὲ πριόνι καὶ σχίσσον αὐτὰ μὲ σκεπάρονην
» εἰς λεπτά καὶ πελέκησέ τα μὲ τὸ μαχαιρίδιον, νὰ γένουν ὥσάν κονδύ-
» λια, καὶ βάλε ἀπ' αὐτὰ μέσα εἰς ζτουκάλι ἕως οὗ νὰ γεμίσῃ, καὶ
» ἐπάνωθεν βάλε πανὶ καὶ χρίσον αὐτὰ καλὰ μετὰ πηλοῦ κλ. »

Εἰς ἄλλο δὲ μέρος μεταφράζων ὁ ἴδιος τὴν ὑπὸ Ἱεροθέου τοῦ Θεσσαλονικέως εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γραφεῖσαν περὶ **Ἡλιο-
τυπίας** πραγματείαν λέγει : « Αὐτὴν τὴν ἐφεύρεσιν τὴν ἐπεννόησα
» οὕτω πως, ὥς θέλω διηγηθῇ. Μίαν τῶν ἡμερῶν εἶχον κοιμηθῇ ἕως
» τὸ μεσημέρι, ὅταν ἦμουν εἰς τὴν σκῆπτον τοῦ Ἀγ. Δημητρίου.
» Ἐξαφνα ἐξύπνησα ἀπὸ ἓνα τρομερὸν ὄνειρον καὶ βλέπω εἰς τὸν
» τοῖχον τῆς κάβριας μου διάφορα δένδρα, ζῶα, μοναχοὺς, καὶ ἄλλα
» τοιαῦτα, Ἐμεινα ἐκστατικὸς κατὰ πρώτην φορὰν καὶ ἐπαρατήρησα
» αὐτὰ μὲ προσοχὴν, ἕως μίαν ὥραν ἔπειτα ἔσβυσαν. Παρετήρησα
» ἔπειτα, ὅτι τὸ παράθυρον τῆς κάβριας μου εἶχε μίαν τρύπαν, ὥς ἓνα
» Κωνσταντινῆτον καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ τοῖχος μὲ παράθυρον, καὶ
» μεταξὺ τούτων γιὰ μὲν ὁποῖον εἶχεν ὁ Οἰκοκύρις διὰ
» χρῆσίν του ».

Ἐνα περίπου αἰῶνα ἀργότερον ἔγραψε Μανουὴλ ὁ Μαλαξὸς, ὁ Νοτάριος τῆς Μητροπόλεως Θηβῶν, τὸν Νομοκάνονα καὶ τὴν Πα-
τριαρχικὴν Ἱστορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν δημοσιευθεῖσαν
ἐν ἔτει 1575, παρὰ Μαρτίνου τοῦ Κρουσίου εἰς τὴν **Τουρκογραφικὴν**

καὶ ἐπ' ἐσχάτων μετατυπωθεῖσαν ὑπὸ Βεκκέρου εἰς τὴν Συλλογὴν τῶν Βυζαντινῶν Συγγραφέων τῆς Βόννης. Ἰδοὺ ὅποια ἡ Γλῶσσά του :

« Ἐπὶ τῆς Πατριαρχίας τούτου (1506) ἦτον καὶ ὁ παράνομος
 » Ἀρσένιος, τὸ γένος Ἀποστόλης, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸν Θρόνον τῆς
 » ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Μανεβασίας παρανόμως καὶ ἔξω τῶν
 » κανόνων. Τοῦτος λέγω ὁ Ἀρσένιος ἦτον διάκονος καὶ ἦλθεν ἀπὸ
 » τὴν Βενετίαν εἰς τὴν Μονεβασίαν μετὰ μεγάλης δυνάμεως τῶν Βε-
 » νετικῶν, δηλονότι τῆς αὐθεντίας, ἔστωντος ὅπου ὥριζαν αὐτὴν τότε,
 » καὶ εἶχε θέλημα παρ' αὐτῶν καὶ παρὰ τὸν Ληγάτον τοῦ Πάπα, ὅτι
 » ἀφοῦ γίνεαι ἀρχιερεὺς, νὰ ἔχη τὸν Θρόνον τῆς Μονεβασίας ἀνεμ-
 » ποδίστως κλ. »

Εἰς τὰ 1642 Νικόδημος ὁ Καβάσιλας ἔγραψεν ἀπὸ τὴν Βοσ-
 νοχώρην εἰς τοὺς Προκρίτους τῶν Σαλόνων, ἐνεργούντων νὰ προχει-
 ρισθῇ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης :

« Τὴν τιμίαν θέλησιν τῆς Ἀρχοντίας σας ἔμαθον καὶ σὰς παραγ-
 » γέλλω πῶς δὲν ἡμπορῶ ν' ἀκούσω τὴν ἰδέαν σας. Καλλίτεροί μου
 » ὑπάρχουν πάμπολλοι καὶ αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ περὶχώρα, καὶ κάμετε
 » τὸ πῶς φαίνεται καλὸν εἰς τὴν τιμιότητά σας. Ἐγὼ ἐλάχιστος ὢλων
 » δὲν αἰσθάνεμαι ἱκανὸς δι' ἓνα τόσον μεγάλο φόρτωμα. »

Ἔτι ἀπλούστερον καὶ κανονικώτερον ἔγραψε τὴν δημοτικὴν ὁ
 διάσημος Ἡλίας Μηνιάτης, ὁ εὐφραδέστερος ὢλων τῶν Ρητόρων τῆς
 Μ. Ἐκκλησίας.

Ἰδοὺ τὸ προοίμιόν του εἰς τὸν λόγον του εἰς τὴν Σταύρωσιν τοῦ
 Σωτῆρος :

« Πῶς ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ πῶς ἔκαμεν ὁ ἄνθρωπος
 » τὸν Θεόν ! Ὁ Θεὸς μέσα εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς ἔλαβε
 » χῶμα ἀπὸ τῆς γῆν, τὸ ἔπλασε μὲ τὰς χεῖράς του, τὸ ἐμψύχωσε μὲ
 » τὴν πνοὴν του, τὸ ἐτίμησε μὲ τὴν εἰκόνα του, καὶ ἐποίησε τὸν ἄν-
 » θρωπον κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν. Ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω
 » εἰς τὸ ὄρος τοῦ Γολγοθᾶ ἐκατάστησε τὸν Θεὸν χωρὶς μορφὴν, χωρὶς
 » πνοὴν, ὅλον αἷμα, ὅλον πληγὰς, προσηλωμένον εἰς τὸ ξύλον. Βλέπω
 » ἐκεῖ ἓνα Ἀδάμ, καθὼς τὸν ἔπλασεν ὁ Θεός, ἐμψυχον εἰκόνα τοῦ
 » Θεοῦ, ἐστεφανωμένον δόξῃ καὶ τιμῇ, αὐτεξούσιον βασιλέα
 » πάντων τῶν ὑπὸ τὴν σελήνην κτημάτων, εἰς τὴν ἀπόλαυσιν

» **δλης τῆς ἐπιγείου μακαριότητος.** Βλέπω ἐδῶ ἕναν Ἰησοῦν
» Χριστὸν καθὼς τὸν ἐκατέστησεν ὁ ἄνθρωπος, χωρὶς κάλλος, χωρὶς
» εἶδος ἀνθρώπου, ἐστεφανωμένον μὲ ἀκάνθας, κατὰδικον, ἄτιμον, ἐν
» μέσῳ δύο ληστῶν, εἰς τὴν ἀγωνίαν τοῦ πλέον ἐπωδύνου θανάτου κλ.»

Αὕτῃ ὁμως ἡ τόσον φυσικὴ τάσις τῆς Γλώσσης πρὸς ἀπλοποι-
ησιν καὶ καθολίκευσιν προσέκοιπεν εἰς δύο μεγάλα προσκόμματα :

1). Τὸ μεγάλον συμφέρον, τὸ ὁποῖον εἶχον καὶ ἔχουν οἱ διδάσκαλοι
νὰ διαιωνίσουν τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς εἰς τὰ
Σχολεῖα, καὶ

2). Τὴν ματαίαν ἐλπίδα, τὴν ὁποίαν κατώρθωσαν νὰ ἐμπνεύ-
σουν εἰς τὸν λαὸν, ὅτι μεταβαλλομένης ὁσημέραι τῆς Γλώσσης ἐπὶ τὸ
Ἑλληνικώτερον, θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἠμπορέσουν ὅλοι
νὰ ὁμιλήσουν καὶ νὰ γράψουν τὴν Γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ
Θουκυδίδου· καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ Λόγιοί μας διαιρέθησαν τότε εἰς τρεῖς
κατηγορίας. Οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι **ἡ σήμερον γραφομένη** ἔπρεπε νὰ
καταργηθῇ ἐντελῶς καὶ ν' ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς ἀρχαίας. Οἱ δὲ ὅτι
πρέπει νὰ ἐξελληνισθῇ διὰ τῆς κατὰ μικρὸν ἐπανόδου εἰς τοὺς
ἀρχαίους τύπους καὶ ὅρους, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἐζήτουν ν' ἀντικατασταθῇ
αὕτη ὑπὸ τοῦ σήμερον λαλουμένου ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἰδιώματος.

Εἶδομεν ἀνωτέρω ποῦ κατέληξαν αἱ προσπάθειαι ἐκείνων, οἵτινες
ἐθέεσπισαν διὰ νόμον, τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀρχαίας εἰς τὴν χρῆσιν.

Δὲν εὐτύχησαν περισσότερον οἱ ἐπιχειροῦντες τὴν κατὰ μικρὸν
ἐξελλήνισιν τῆς Δημώδους.

Ὁ ἐκ Λαρίσσης Ἑλλάδιος, ὅστις πρῶτος ἐπεδόθη εἰς τὸ ἔργον
τοῦτο, ἐγνώριζε τόσον ὀλίγον τὴν ἑλληνικὴν, ὥστε μόνον εἰς τοὺς μὴ
γινώσκοντας αὐτὴν ξένους ἠμπόρεσε νὰ ἐπιδείξῃ. Ἀρχεῖ νὰ συγκρίνῃ
τις τὴν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὴν ἀπλὴν μετάφρασίν του, μὲ τὴν μετά-
φρασιν Μαξίμου τοῦ Καλλιπολίτου, ἢ Ἀναστασίου τοῦ Μακεδόνο, διὰ
νὰ πεισθῇ περὶ τῶν λεγομένων. « Καὶ **γεννηθεῖς**, μεταφράζει οὗτος,
ὁ Ἰησοῦς ἐν Βιθλέμ τῆς Ἰουδαίας ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ
Βασιλέως, **εὐθύς ᾤλθαν** Μάγοι **ἀπὸ Ἀνατολῶν** εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα
λέγοντες : ποῦ εἶναι ὁ γεννηθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἑβραίων ».

Αὐτὸ τοῦτο ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ τις καὶ περὶ τοῦ Θεοτόκη. Τόση
ἦτον ἡ περὶ τὴν Γλῶσσαν ἐμπειρία τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε ἀντὶ νὰ διορ-

θώσῃ καὶ νὰ πλησιάσῃ αὐτὴν εἰς τὴν ἀρχαίαν, τὴν ἐφόρτωσεν ἕξ ἐνὸς μὲν μὲ ἀρχαῖσμοις ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τόσους Ἰταλισμοὺς καὶ σολοικισμοὺς, ὅσους ποτὲ τῆς δὲν εἶχε λάβει.

Ἰδοὺ μία ἀπὸ τὰς καλητέρας τοῦ Ὀμιλίας :

« Ἡ ἑξαφνος, λέγει, συμφορὰ (ἀντὶ ἑξαφνη) εἶνε μία (una) » ἀπαρηγόρητος θλίψις (ἀντὶ ἀπαρηγόρητη θλίψη). Ὅταν ἡ δυστυχία » ἀπὸ ὀλίγον κατ' ὀλίγον (ἀντὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον) ἔρχεται ἐπάνω » (sopra) εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἐτοιμάζεται καὶ » εἶναι σχεδὸν συνηθισμένη εἰς τὴν λύπην, ἡ συμφορὰν δὲ τῆς φαίνεται » (τῆς φύσεως ἢ τοῦ ἀνθρώπου ;) πρᾶγμα τόσον πικρὸν (non gli » pare cosa tanto amara) **ma** ὅταν ἡ συμφορὰ ὅλη ἀντάμα » (tutta di un tratto) σωρεύεται ἐπάνω εἰς τὸν ἄνθρωπον, τότε εἶναι » μία πληγὴ ὅπου βοτάνη δὲν δέχεται (ἐπεδέχεται), εἶναι ἓνα πάθος » ὅπου δὲν ἔχει καμίαν ἱατρείαν ».

Ἄλλος ἑξελληνιστὴς τῆς γραφομένης ἦτον Εὐγένιος ὁ Βουλγαρῆς. Ἰδοὺ ὅμως πῶς ἐννοοῦσε νὰ γράφεται αὕτη :

« Παναγιώτατε καὶ Οἰκουμενικὲ Πατριάρχα κ.λ. :

» Ἰδοὺ ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα αἴτια τῆς ἀναχωρήσεώς μου. » Ἐχετε ἐν αὐτοῖς τὸ διατὶ ἀποχρόντως. Ἄλλ' ἢ Ὑμετέρα Πανα- » γιώτης τὰ αἴτια ταῦτα εἰς τὸ μηδὲν λογιζόμενῃ, τοῦτο μόνον ἐν τοῖς » διαφόροις κατ' ἐμοῦ γράμμασιν ἀγωνίζεται νὰ παραστήσῃ, ὅτι τάχα » ἡ ἐμὴ ἀναχώρησις ἠκολούθησεν, διότι ἠθελήσατε νὰ διορθώσητε » τὰ τῆς Σχολῆς ἄτοπα καὶ νὰ ἐξώσητε τοὺς ἀτάκτους κ.λ. ».

Τρίτος ἑξελληνιστὴς τῆς γραφομένης ἦτον ὁ ἐκ Βουλγαρίας κατα- γόμενος Ἰωσήφ ὁ ἐπικληθεὶς Μοισιόδαξ, μαθητὴς χρηματίσας τοῦ Εὐγενίου τότε, ὅτε οἱ Βουλγαροὶ, ὡς κισσὸς περὶ τὴν Ἑλληνικὴν δρῶν ἀνελίσσοντο εἰς ὕψος ἀνθρωπισμοῦ διὰ τῶν γραμμάτων, καὶ οὐδ' ὠνειρεόντό ποτε ἔχθρας καθ' ἡμῶν. Γράψας τῷ 1785 Θεωρίαν τῆς Γεωγραφίας ἐν τῷ ἀπλῷ ἰδιώματι, ἐλαφρῶς ἑξελληνισμένῳ « διὰ λόγους » τοὺς ὁποίους ἀπιφέρω, λέγει, ἔκρινα, νὰ ἐξυφάνω τὴν παροῦσαν » συγγραφὴν ἐν τῷ ἀπλῷ ὕφει, σώζων ὅμως τοὺς ὠρισμένους » ὅρους τῶν πραγμάτων, οἵτινες ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις,

» καὶ μεθαρμοζὼν ἀπὸ τὸ ἀπλὸν ὕφος ἐπὶ τὸ σεμνότερον ἢ τὸ ἐλά-
» χιστον, ἐπὶ τὸ πρεπωδέστερον τῇ ἀνὰ χεῖρας πραγματευομένῃ ὕλῃ της·

Ὁ ἐπισημότερος ὅμως ὢλων, καὶ πλέον ἔνθερμος θιασώτης τῆς
εἰς τὸ ἀρχαῖον ἰδίωμα προσαρμογῆς τῆς Δημόδου, ὑπῆρξεν ὁ ἐξ
Ἀθηνῶν καταγόμενος Παναγιώτης Κωδρικᾶς, ὁ γνωστὸς τοῦ Κοραῆ
ἀντίπαλος.

« Ἡ μόνη προσφυῆς διόρθωσις, λέγει οὗτος, τὴν ὁποίαν ἡ καθ’
» ἡμᾶς κοινὴ Γλῶσσα ἐπιδέχεται, εἶναι ἡ προσαρμογὴ εἰς τὸ κοινὸν
» ὕφος τῶν γνησίων λέξεων καὶ φράσεων, ὅσαι ἐκ περιστάσεως ἀπὸ
» τὴν χρῆσιν ἔλειψαν ἢ ἐξ ἀμαθείας κατηγορήθησαν ». Ἀλλὰ πολὺ
πλέον μετριόφρων τῶν σημερινῶν μας Ἑλληνιστῶν, ὁ ἐν λόγῳ διορθωτῆς
τῆς Γλώσσης νομίζει, ὅτι αἱ μέλλουσai νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν Γλῶσσάν
μας ἀρχαῖαι λέξεις, πρέπει νὰ λαμβάνωνται ἀπὸ συγγραφεῖς τοῦ
κατωτάτου Ἑλληνισμοῦ: τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας δηλ. τοὺς
Βυζαντινοὺς καὶ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς Συγγραφεῖς· διότι πέραν αὐτῶν
τὸ σχῆμα τῆς Διαλέκτου καὶ ὁ ρυθμὸς τῆς φράσεως τόσον διαφέρουν,
ὥστε οἱ πέραν τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων γράψαντες δὲν ἠμποροῦν
νὰ χρησιμεύουν ὡς πρότυπον διορθώσεως τῆς σημερινῆς μας Γλώσσης.

« Αἱ πλείότεραι, λέγει, λέξεις καὶ ἀρμοδιώτεραι φράσεις πρὸς τὸ
» κοινὸν ὕφος τῆς ἐθνικῆς μας Διαλέκτου, καθ’ ὅσον ἡ κοινὴ χρῆσις
» πραγματικῶς τὸ ἀπέδειξεν, εἶναι ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας μετεχειρίσθησαν
» οἱ τῆς ἐσχάτης περιόδου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ πλησιέστεροι πρὸς
» ἡμᾶς σύγγραφαις δηλαδὴ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ Ἱστοριο-
» γράφοι τῆς Βυζαντίδος οἱ τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων διδάσκαλοι,
» τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ τέλος πάντων, ἀναβαίνοντες ἕως εἰς αὐτὸν
» τὸν Ἰσοκράτην. Περαιτέρω τούτου τὸ σχῆμα τῆς διαλέκτου διαφέρει
» καὶ ὁ ρυθμὸς τῆς φράσεως διόλου ἐξαλλοιοῦται ».

Μ’ ὅλας ὁμως αὐτὰς, τὰς κατὰ μέγα μέρος ὁρθοτάτας αὐτοῦ
ιδέας, ὁ ἐν λόγῳ Λόγιος ὑπῆρξεν ἀτυχέστατος εἰς τὴν εφαρμογὴν τῶν
Ἐπιφορτισθεὶς ὑπὸ τοῦ τότε Ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας Μιχαὴλ
Κωνσταντίνου Σούτσου νὰ μεταφράσῃ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τὰς περὶ
Πληθὺς κόσμων Ὀμιλίας τοῦ Φοντενέλ, προέταξε τὰς ἐξῆς περὶ τῆς
Ἑλλ. Γλώσσης σκέψεις του εἰς Γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν, οὐδεὶς, πιστεύου-
τῶν λογίων μας ἔλαβεν ἢ θὰ λάβῃ ποτὲ ὡς ὑπόδειγμά του.

« Δυσκολώτερον, λέγει, καὶ ἀργότερον πρᾶγμα δέν μοι φαίνεται
» νὰ εἶναι ἄλλο τόσον πολλὰ, ὅσον εἶναι τὸ νὰ ἐμβῇ εἰς τάξιν τὸ
» ἄτακτον, τὸ νὰ κανονισθῇ τὸ ἀκανόνιστον καὶ νὰ ἐπιστηριχθῇ εἰς
» γενικὰς καὶ κοινὰς ἀρχὰς τὸ μὴδ' ἀρχὴν μὴδὲ βίαις ἔχον ».

Ὅλως διόλου ἄλλου εἶδους διορθωτῆς τῆς γραφομένης ἦτον ὁ
μακαρίτης Κοραΐς. Κατ' αὐτὸν ἡ διορθωσις τῆς Γλώσσης δέν πρέπει
νὰ γίνῃ μόνον διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐν χρήσει χυδαίων λέξεων καὶ
φράσεων διὰ τῶν ἀντιστοίχων τῆς ἀρχαίας, ἀλλὰ μάλιστα καὶ πρὸ
πάντων, διὰ τῆς ἐξελληνίσεως τοῦ ὑπάρχοντος ὕλικου τῆς δημώδους,
καὶ τῆς ὑπαγωγῆς αὐτοῦ καὶ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας συντάξεως.

« Διορθωσιν ὀνομάζω τῆς Γλώσσης ὅχι μόνον τὸν μετασχημα-
» τισμόν διαφόρων βαρβαρομόρφων λέξεων καὶ συντάξεων, ἀλλὰ
» καὶ τὴν φυλακὴν πολλῶν ἄλλων, τὰς ὁποίας ὡς βαρβάρους, σπου-
» δάζουν νὰ ἐξορίσωσι ἀπὸ τὴν Γλῶσσαν, ὅσοι μετὰ προσοχῆς δέν
» ἐρευνήσαν τὴν φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης ».

Καὶ εἰς τοὺς περὶ Γλώσσης **Αὐτοσχεδίους Στοχασμοὺς**, τοὺς
ὁποίους ἐν εἵδει προλόγων εἰς τὰ διάφορα αὐτοῦ Συγγράμματα
προέταξε, διέγραψε τοὺς κανόνας καθ' οὓς πρέπει νὰ προβαίνει ὁ τὴν
διορθωσιν τῆς γλώσσης ἐπιχειρούμενος, μὲ τόσην ἀκριβείαν, ὥστε οἱ
στοχασμοὶ οὗτοι χρησιμεύουν ἔτι καὶ νῦν ὥς οἱ καλῆτεροι σύμβουλοι
καὶ ὁδηγοὶ ἐκείνων, οἵτινες καταγίνονται εἰς τοιοῦτον εἶδους μελέτας.

Ἄτυχῶς ὅμως εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν κανόνων τούτων εἰς τὴν
πρᾶξιν, ὁ μακαρίτης ἀπέτυχεν ὅσον καὶ ὁ ἀντίπαλός του. Αἱ ἀναρίθμητοι
νεολογίαι καὶ ἀρχαῖκα συντάξεις, μὲ τὰς ὁποίας ὁ σεβαστὸς Γέρον
ἠθέλησε νὰ προικίσῃ τὴν Γλῶσσαν, καὶ αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὸ
Κοραϊστικὸν λεγόμενον ὕφος· τὰ ἀποῦ, ἐντάμα, πρωνὸ, καν-
μία, κάνποιος· τὸ: ἡ ἀνοιξις ἀντὶ τὸ ἀνοιγμα, φυλακὴ ἀντὶ τοῦ
φύλαξις, τὰ ἐξεύρω, τὰ ἐμπορῶ, τὰ ἔχω εἰπεῖν, θέλω γράψειν,
ρευστοθῆν, γενῆν, ἀναβῆν κλ. μὲ τὰ ὁποῖα ἠθέλησε νὰ ἀναστήσῃ τοὺς
ἀρχαίους ἀπαρεμφατικούς τύπους κλ. δέν εὐχαρίστησαν οὔτε τὸν λαὸν
οὔτε τοὺς λογίους, καὶ τόσον ἐχλευάσθησαν καὶ διεκωμωδῆθησαν ἀπὸ
τοὺς ἀντιπάλους του, ὥστε ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὰ παραιτήσε
καὶ ἄρχισε νὰ γράφῃ τὴν Γλῶσσαν, ὁποίαν τὴν εἶχεν εὑρεῖ προτοῦ

ν' ἀρχίσῃ τὴν διόρθωσίν της. Ἡ πρὸς τὸν Πατρινὸν ἐπιστολή του δὲν ἀφίνει περὶ τοῦτου οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν.

Ἄμα ἐξεδόθη ἡ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης Μελέτη τοῦ Κοδρικᾶ, εἰς τὴν ὁποίαν κατ' ἀνάγκην ἐπεκρίνοντο αἱ περὶ Γλώσσης ἰδέαι αὐτοῦ, ὁ Κοραῆς ἔγραψεν εἰς τὸν Κ. Πατρινὸν, δαπάνη τοῦ ὁποίου εἶχε γείνει ἡ τῆς εἰρημένης Πραγματείας ἔκδοσις.

« Τιμώτατε Κύριε Πατρινέ !

» Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐξέδωκε μὲ ἔξοδά σου ὁ Κοδρικᾶς
» **Μελέτην περὶ τῆς Κοινῆς ἡμῶν Γλώσσης**, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπ'
» ἀρχῆς εἰς τέλος μὲ ὑβρίζει ἀναισχύντως, καὶ τὸ χειρότερον μὲ
» συκοφαντεῖ, πασχίζων νὰ δεῖξῃ μὲ ἀνήκουστον ἀναίδειαν, ὅτι ὅσα
» ἔγραψα καὶ γράφω ἀποβλέπουν εἰς τὸ νὰ ἀνατρέψω ὅλα τὰ ἐκ
» προγόνων παραδεδομένα ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ καθήκοντα.

» Ἐὰν προβλέπων, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐξεράσῃ κατ' ἐμοῦ τόσον
» φρικτὰς συκοφαντίας, τοῦ ἔδωκες τὰ χρειαζόμενα ὅπλα, διὰ νὰ
» σφάξῃ ἑβδομηκονταετὴ γέροντα, ἄλλο δὲν μένει εἰς ἐμὲ παρὰ νὰ
» κλαίω τὴν τύχην μου, ὅτι ἐσήκωσε κατὰ τῆς κεφαλῆς μου καὶ αὐτοὺς
» μου τοὺς φίλους, ἐπειδὴ εἰς τὸν κατάλογον τῶν φίλων σε εἶχα ἕως
» τώρα γραμμένον, οὐδ' ὑποφέρει ἡ ψυχὴ μου νὰ ἐξαλείψω ἀπ' αὐτὸν
» εἰς τὸ ἔξῃς τὸ ὄνομά σου.

» Ἐὰν ἔξ ἐναντίας σε ἠπάτησεν ὁ δόλιος συκοφάντης καὶ σ'
» ἔχαμε μὴ θέλοντα συνεργὸν τῆς ἀδικίας του, εἰς τοιαύτην περίστασιν
» ποῖον εἶναι τὸ χρέος σου, δὲν ἔχεις χρειάν νὰ τὸ μάθῃς ἀπ' ἐμέ.
» Ὁ συντομώτερος ὅμως τρόπος ν' ἀθωωθῇς ἀπὸ τὴν μετοχὴν τῆς
» συκοφαντίας, καὶ νὰ παρηγορήσῃς καὶ ἐμὲ τὸν συκοφαντούμενον,
» εἶναι ν' ἀναγγεῖλῃς εἰς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν (ὡς ἔπραξαν οἱ Ὅμο-
» γενεῖς σπουδασταὶ τῆς Πίσας), ὅτι μὲ ἀγανάκτησιν μεγάλην εἶδες
» τὸ ὄνομά σου εἰς κεφαλὴν τοῦ λιβέλλου. »

Κοραῆς

Ἰδοὺ καὶ ἡ ἀπάντησις γραμμένη εἰς Γλῶσσαν πολὺ πλέον ἀπλὴν καὶ ὁμοίωμορφον.

Τῷ Σοφολογιωτάτῳ Α. Κοραῇ.

« Ἐγὼ σοφολογιώτατε μήτε φιλόσοφος εἶμαι μήτε αἱ ἐμπορικαὶ
» μου ἀσχολίαι μοι συγχωροῦν νὰ ἔμβω εἰς ἑξατάσεις φιλοσοφικὰς.

» Μὲ τὸν ὀλίγον ὁμῶς νοῦν ὅπου ἔχω, κρίνω ἀπ' αὐτὰ νὰ γραφόμενά
 » σας, ὅτι δὲν ἀναγνώσατε τὸ σύγγραμμα τοῦ Κοδρικᾶ, διότι βλέπω,
 » ὅτι μῆτε τὴν ἐπιγραφὴν, μῆτε τὸ μέγεθος τοῦ βιβλίου γνωρίζετε, καὶ
 » διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὀνομάζετε Δίβελλον. Ὡς φαίνεται κανεὶς ὕπουλος
 » φίλος σᾶς διήγειρεν εἰς ἀγανάκτησιν, καὶ διὰ τοῦτο μὲ συμβουλεύετε
 » νὰ κάμω πρᾶγμα ἐναντίον τοῦ χαρακτηρὸς μου καὶ τοῦ ἐπαγγέλματός
 » μου Ἡ Σοφολογιότης σας ἡξεύρετε τὰ ὅσα ὑπέγραψαν οἱ
 » σπουδασταὶ τῆς Πίζης κατὰ Κοδρικᾶ, δὲν ἐδιαβάσατε ὁμῶς ὡς
 » φαίνεται, καὶ ὅσα ἄλλοι εἰς αὐτοὺς ἀπεκρίθησαν, καὶ σᾶς παρακαλῶ
 » νὰ στοχασθῆτε, τὶ ἔπρεπε νὰ εἰπῆτε σεῖς ὁ ἴδιος, ἂν κανεὶς ἄλλος
 » ἤθελε κάμει ἐν τέτοιον πρόβλημα εἰς τοὺς συνδρομητὰς τῆς ἐκδόσεως
 » τῶν συγγραμμάτων σας κ.λ. κ.λ.»

Πατρινὸς

Τοιαύτη ἦτον ἡ Γλῶσσα τὴν ὁποίαν οἱ ὁπωσοῦν γραμματισμένοι
 ἔγραφον εἰς τὰ 1820. Εἰς αὐτὴν ἔγραφαν καὶ ὁ Ρήγας τὰ ἐθνοεγερ-
 τήρια ἔσματά του, ὁ Ὑψηλάντης τὰς προκηρύξεις του. Εἰς αὐτὴν
 ἀνταποκρίνοντο οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἀγῶνος, αὐτὴν μετεχειρίσθη ἡ πρώτη
 ἐν Ἑλλάδι συστηθεῖσα Κυβέρνησις, καὶ τὸ οὐσιωδέστερον ὅλων, ἡ
 Γλῶσσα αὕτη ἦτον κοινὴ εἰς ὅλα τὰ μέρη τὰ ὁποῖα ἔλαβον μέρος εἰς
 τὸν ἀγῶνα, ὡς ἐκ τῶν ἑξῆς φαίνεται.

Ἐγκύκλιος Πέτρου Μαυρομιχάλη εἰς τὰς Εὐρωπαϊκάς Ἀρχάς.

« Ὁ ἀνυπόφορος ζυγὸς τῆς Ὁθ. Τυραννίας εἰς τὸ διάστημα ἐνὸς
 » καὶ ἐπέκεινα αἰῶνος κατήντησεν εἰς μίαν ἀκμὴν, ὥστε νὰ μὴ μείνῃ
 » ἄλλο εἰς τοὺς δυστυχεῖς Πελοποννησίους Ἑλληνας εἰμὴ μόνον πνοή,
 » καὶ αὐτὴ διὰ νὰ δίδῃ κυρίως τοὺς ἐγκαρδίους ἀναστεναγμούς των κλ.

Προκήρυξις τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος.

« Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος πολεμεῖ κατὰ τῆς τυραννίας αὐθόρμητον.
 » Τὰ δίκαιά του εἶναι γνωστὰ καὶ ἀναντίρρητα. Δὲν ζητεῖ ἄλλο εἰμὴ
 » νὰ παύσῃ τὴν ἀδικίαν μὲ μεγάλας θυσίας, νὰ ὠφεληθῇ χωρὶς νὰ
 » βλάβῃ καμμίαν κοινωνίαν ἀνθρώπων δικαίων. Καθὼς δὲ γνωρίζει
 » τὰ δικαιώματά του γνωρίζει καὶ τὰ χρέη του.

Ὁ πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ

Ἀ. Μαυροκορδάτος

Μῆλος τὴν 27 Αὐγούστου 1821.

« Τὸ περασμένον Σάββατον ἐμάθαμεν ὅτι ἐπέρασαν δώδεκα
» πλοῖα **σοτοθέντο** ἀπὸ Σαντορίνην, καὶ ἐκάμαμεν συμπερασμὸν, ὅτι
» νὰ ἦτον τὰ ἐχθρικά, πλὴν δὲν ἔχομεν βεβαίαν εἴδησιν. Εἰς τὰς 24
» τοῦ τρέχοντος ἔφυγεν ἐν βρίκιον Εὐρωπαϊκὸν βασιλικὸν ἀπὸ τὰ
» Χανία, τὸ ὁποῖον εἰς τὰς 25, Πέμπτη βράδυ, ἤυρε τὰ μεσάνυχτα δύο
» βρίκια καὶ μίαν φεργάτταν ἀπέξω ἀπὸ τὰ Χανιά κλ.

Ἡ Βουλὴ τῆς Σάμου, 9 Ἀπριλίου 1822.

« Σήμερον μισεῖται ἀπὸ τὸ πόρτον τῆς Κολλώνας ὁ Ἰωάννης
» Μίτσας, Σπετσιώτης. Τὸ φορτωμὰ του εἶναι κρασί μοσχάτο, ἔχει
» καὶ μερικὸν καπνὸν, ἔχει διὰ φύλαξίν του τουφέκια τρία, πιστόλας
» δύο, μαχαίρας δύο, ἔχει συντρόφους τέσσαρας καὶ αὐτὸς πέντε,
» ὑπάρχει διὰ Σπέτσας ἢ εἰς ἄλλον τόπον, ἂν τὸ καλέσῃ ὁ καιρὸς ἢ ἡ
» πραγματεία κλ.

Καὶ τὸ περιεργότερον ὅλων εἶναι, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι τῆς
Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἠπείρου ἔγραφον τὴν ἰδίαν Γλῶσσαν. Ἐκτὸς
τῶν ὀλίγων Τουρκικῶν λέξεων καὶ φράσεων, τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ τις
κατ' ἀνάγκην εἰς τὰς ἐπιστολάς των, τὸ Ἑλληνικὸν μέρος τοῦ κειμένου
εἶναι πολὺ ὁμοειδέστερα καὶ δημοτικώτερα γραμμένον παρὰ τὰ τῶν
Ἑλλήνων, καὶ ὁ λόγος τῷ φαινομένῳ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἦτον ἄλλος
παρ' ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔγραφον τὴν Γλῶσσαν τὴν ὁποίαν ἐμάνθανον
κατὰ πρᾶξιν ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὸ στόμα, καὶ ὅχι ὅπως ἐδιώρθοναν αὐτὴν
οἱ Διδάσκαλοι.

Τὴν 9 Μαρτίου 1821 ἔγραφεν ὁ Ὁθωμανικὸς ἀρχιστράτηγος τῆς
Χίου πρὸς τὴν ἐφορίαν τῆς νήσου ταύτης.

« Μανθάνω ὅτι τινὲς ἐδῶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ πλουσίους ἢ
» μελετοῦν ἢ ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν φαμελικῶς. Εἰς τὴν αἰτίαν ν' ἀπο-
» δώσω αὐτὸ τὸ κίνημα δὲν ἠξεύρω. Πλὴν προλαμβάνω νὰ σᾶς εἰπω,
» ὅτι ὅσον τάχιστα νὰ ἐμποδίσετε ὅχι νὰ φύγουν, ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ
» ἐστοχάσθησαν, νὰ μεταβληθοῦν καὶ νὰ μὴ ματάβγῃ πλέον ἀπὸ
» στόμα τους διότι κλ.

Καὶ ἡ Γλῶσσα αὕτη δὲν εἶναι οὔτε ἡ τοῦ Κοραῆ, οὔτε ἡ τοῦ Κοδρικᾶ, οὔτε ἡ τοῦ Εὐγενίου, ἀλλ' αὕτη ἡ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ λαλουμένη, γραμμένη μόνον κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς ἀρχαίας.

Ἡ μεγάλη ὅμως αὕτη ἀπλοποίησις τῆς Γραφομένης καὶ ἡ τότε ἐπικρατοῦσα ἰδέα, ὅτι οἱ δημῳδοὶ γραμματικοὶ τύποι ἦσαν βάρβαροι καὶ διεφθαρμένοι, ὑπῆρξαν τὰ αἷτια, διὰ τὰ ὁποῖα οἱ τύποι οὗτοι ἄργησαν τόσον νὰ χρησιμεύσουν εἰς τὸν γραπτὸν λόγον. Ὁ λαὸς δὲν ἀγαπᾷ ν' ἀλλιάσῃ σύστημα χωρὶς ἀνάγκην καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἕως τότε, οὐδεμίᾳ τῇ εἴχῃ δοθῇ ἀφορμὴ πρὸς τοῦτο. Ὅταν ὅμως περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ'. αἰῶνος, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶδον τὴν μεγάλην πρόοδον τὴν ὁποίαν εἶχον κάμει οἱ Κρητικοὶ εἰς τὴν Ρητορικὴν καὶ τὴν ποίησιν, ἀφ' ὅτου οἱ λόγοι τῶν, ἀποσκορακίσαντες τὴν κοινῶς γραφομένην Ἑλληνιστικὴν, ἄρχισαν νὰ γράφουν τὴν Γλῶσσαν τὴν ὁποίαν εἶχον μίθει ἀπὸ τοὺς Γονεῖς τῶν, καὶ ἀπαράλλακτα ὅπως νῆν ὠμιλοῦσαν ὅταν ἐννόησαν, ὅτι ἡ μεγάλη ἐπιτυχία τῶν Ἱεραποστόλων τῆς Δύσεως εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ὠφείλετο εἰς τὴν δημῳδὴν Γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν γραμμένα τὰ θρησκευτικὰ τῶν βιβλία ὅταν τέλος ἠτύχησαν ν' ἀκούσουν οἱ ἴδιοι τὸν Πηγᾶν καὶ τὸν Σκουῖφον καὶ τὸν Μαργούνιον, διδάσκοντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν ἄμβωνα, καὶ ἡσθάνθησαν τὴν δύναμιν, τὴν χάριν καὶ ὅλας τὰς ἀρετὰς τῆς δημῳδοῦς, ἄλλαξαν τότε καὶ αὐτοὶ ἰδέαν, καὶ παραιτήσαντες τὴν Γλῶσσαν τοῦ Σχολείου, ἄρχισαν νὰ γράφουν, ὡς οἱ Κρητεῖς, ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εἶχον μίθει εἰς τὴν πατρικὴν τῶν οἰκίαν. Τόσον δὲ ταχέως διεδόθη ὁ νεωτερισμὸς οὗτος εἰς τὸ ἔθνος ὥστε ἐντὸς ὀλίγου, ἡ Τουρκοκρατουμένη Ἑλλὰς ἐγέμισεν ἀπὸ βιβλία διαφορωτάτης φύσεως, γραμμένα εἰς τοῦ λαοῦ τὴν Γλῶσσαν, καὶ μάλιστα ἐλευθέραν ἀπὸ τοὺς Φραγκισμοὺς καὶ τοὺς βαρβαρισμοὺς, οἱ ὁποῖοι τόσον παραμειρώνουν τὴν Γλῶσσαν τῶν Κρητικῶν, τῶν Ροδιακῶν καὶ τῶν Κυπριωτικῶν ἁσμάτων.

Τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν Γλῶσσαν ταύτην γραφὲν σύγγραμμα εἶναι, καθ' ὅσον ἡμεῖς γνωρίζομεν, ὁ **Φυσιολόγος** τοῦ Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου, γραφείς περὶ τὰ 1530. Ἴδου ὁποία ἡ Γλῶσσά του :

« Ἡ Ἀράχνη εἶναι αὐτὸ τὸ ζῶον ὅπου κάμνει τὸ ὕφασμα εἰς τοὺς τοίχους. Εἶναι δὲ τεχνικὸν ζῶον, διότι εἰγάζει ἀπὸ τὴν κοιλίαν

» του λεπτόν ὕφασμα καὶ στένει το μὲ τέχνην εἰς τὸν ἀέρα ὥσάν
» κύκλον καὶ εἰς ταῖς ἀκραῖς τανίζει ἄλλα νήματα, διὰ νὰ στερεώσῃ
» καλὰ τὸ ὕφασμά του. Εἶτα κάθεται εἰς τὸ μέσον καὶ ἐκδέχεται πότε
» νὰ πιασθῇ μνῖα, ἢ ἄλλο μικρὸν ζωῦφιον πετάμενον, καὶ τότε ὑπάγει
» καὶ τυλίγει το μὲ τὸ ὕφασμά της, διὰ μὴ δύναται νὰ φύγῃ, καὶ
» οὕτως τὸ τρώγει. Πλὴν ὅταν γεννήσῃ ἀποθνήσκει διότι τὴν τρώγουν
» τὰ παιδιὰ της. Γεννᾷ δὲ ἡ ἀράχνη δύο, καὶ τὸ μικρότερον κάθεται
» εἰς τὴν μέσῃν τοῦ κύκλου καὶ κυνηγᾷ ζωῦφια, ὅτι εἶναι μικρὸν καὶ
» δὲν φαίνεται τὸ δὲ ἄλλο, τὸ μεγαλειότερον, κάθεται εἰς τὴν ἀκρὴν τοῦ
» ὕφασματος, διὰ νὰ μὴν τὸ βλέπουν τὰ ζωῦφια καὶ γεύγουν ».

Πολὺ λαϊκώτερον ἔγραψε τὴν Γλῶσσαν ταύτην ὁ ἐκ Μονεβασίας Δωρόθεος.

« Καὶ φέρουσὶ τον (τὸν Παχώμιον) μὲ τὸ θέλημα τοῦ Βασιλέως
» εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τζακίζουσι τὰ κελλία καὶ βάνουσί τον μέσα
» καὶ ἐλεηλάτησαν τὰ ὑπάρχοντα τοῦ κυρ Ἱερεμίου καὶ τῶν ἄλλων. . .
» καὶ ὁ Παχώμιος ἐκάθησεν, χωρὶς θέλημα τινος, Πατριάρχης καὶ
» ἐξουσιαστής, καὶ συναθροίζει τοὺς Ἀρχιερεῖς νὰ τὸν χειροτονήσουν, κλ.

Εἰς τὰ 1586 ὁμῶς προσεκλήθη ἀπὸ τὸν τότε Πατριάρχην Σὺλβε-
στρον, Μελέτιος ὁ Πηγᾶς καὶ ὀνομάσθη πρῶτος τῆς Μ. Ἐκκλησίας
Ἱεροκλήρυξ. Τόσον δὲ ἤρεσαν αἱ διδασκαί του, τόσον ἡ γλῶσσά του
ἔθελξε τὸ δημόσιον ὥστε αἱ ὀμιλίαι του ἐχρησίμευσαν ὡς ὑπόδειγμα
εἰς ὅλους ὅσοι μετὰ τοῦτον ἔγραψαν εἰς τὸ δημῶδες ἰδιῶμα (ἴδε σελ 109).

Μιμηταὶ τοῦ Πηγᾶ ὑπῆρξαν ὁ Ἀθηναῖος Ναθαναὴλ Χύχας, Μάξιμος
ὁ Πελοποννήσιος καὶ ἄλλοι. Χάριν περιεργείας ἀναγράφομεν ἐνταῦθα
περικοπὰς τινὰς τῶν ὀμιλιῶν τούτων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἀναγνώστης θὰ
ἠμπορέσῃ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν πρόοδον τοῦ νέου γραπτοῦ ἰδιώματος.

« Λέγεις ὦ Ρωμάνε, ὅτι διὰ τοῦτο δὲν ἐδιαδέχθησαν ἄλλοι ἀπὸ
» ἐκείνους ὅπου ἐχειροτονήθησαν ἀπὸ τὸν Πέτρον, τοῦ Θρόνου τὰ
» πρωτεῖα, παρὰ μόνον ὁ Κλήμης καὶ οἱ διάδοχοί του, οἱ ἐπίσκοποι
» δηλαδὴ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, διότι ὁ μακάριος Πέτρος εἰς τὴν
» Ρώμην ἔχυσε τὸ αἷμά του διὰ τὸν Δεσπότην Χριστόν. Διὰ τοῦτο
» ἦτον πρέπον καὶ δίκαιον νὰ τὴν διαδεχθῇ ὁ Ρώμης καὶ νὰ ἦναι

» κεφαλὴ τῶν ἄλλων, καὶ ὄχι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς χειροτονημένους ὑπ' αὐτοῦ.
 » Καὶ πρὸς τοῦτό σε ἐρωτῶ, ὦ Ρωμάνε, ποῖος λογιάζεις νὰ ᾦναι
 » μεγαλείτερος καὶ πρῶτος Ἀρχιερεὺς τῶν Ἀρχιερέων, ὁ Χριστὸς ἢ ὁ
 » Πέτρος; Φανερόν πῶς εἶναι ὁ Χριστὸς, διὰ τὸν ὁποῖον τιμοῦμεν
 » τὸν Πέτρον καὶ τὸν μεγαλύνομεν ὡσάν Ἀπόστολον, ἓνα ἀπὸ
 » τοὺς κορυφαίους. Διατὶ ἂν αὐτὸς δὲν ἦτον τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς
 » ἡμεῖς θὰ τὸν εἶχαμε διὰ ψαῶν καὶ τὸν χειρότερον ἄνθρωπον, ὅπου
 » νὰ ἦτον εἰς τὸν κόσμον κ.λ. »

« Πρέπον καὶ δίκαιον κατὰ τὴν ἀλήθειαν ἦτον, ἀδελφοὶ καὶ
 » τέκνα τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, νὰ μὴν ἔλθῃ τὸ γένος μας τὸ
 » ἐπαινετὸν εἰς τόσῃν ἀμάθειαν καὶ στερήσειν τῆς σοφίας, ὅτι νὰ χάσῃ
 » σχεδὸν τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν, μὲ τὴν ὁποίαν εἶχε πάντοτε εἰς
 » ὅλα τὰ γένη σιμὰ μέγα καύχημα, μὲ τὸ νὰ εἶχεν ὁμοῦ μὲ ταῖς
 » ἄλλαις ἐπιστήμαις, πολλὰ θαυμαστά. Ἀμὴ ἐπειδὴ μέσα εἰς ὅλα
 » ὅπου ἔχασε, ἔχασε καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.... κάμνει χρεῖα καὶ
 » μὲ τὴν ἀπλὴν ἐτούτην, τὴν ὁποίαν ὅλοι γροικοῦν, νὰ βοηθήσωμεν,
 » ὅσον εἶναι δυνατόν τοῦ γένους καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κ.λ. »

Εἰς τὸ 1638 ἐξεδόθη ἐν Γενεύῃ ἡ τοῦ ἱεροῦ Εὐγγελίου εἰς τὸ
 ἀπλοελληνικὸν Μετάφρασις Μαξίμου τοῦ Καλλιπολίτου, καὶ εἰς τὰ
 1710, ἡ τοῦ Ἀναστασίου Μακεδόνο, εἰς γλῶσσαν πολὺ ἀπλουστέραν
 καὶ καθαρωτέραν.

• Καὶ ὡσάν ἐγεννήθη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας,
 » εἰς ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, νὰ καὶ ἦλθον μάγοι ἀπὸ
 » τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα λέγοντες: Ποῦ εἶναι ὁ βασιλεὺς
 » τῶν Ἰουδαίων ὅπου ἐγεννήθη, διότι ἡμεῖς ἴδωμεν τὸν ἀστέρα του
 » εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἦλθαμεν νὰ τὸν προσκυνήσωμεν, κ.λ. »

• Καὶ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, ὡσάν τὸ ἄκουσεν, ἐσυγχίσθη, καὶ
 » ὅλα τὰ Ἱεροσόλυμα μαζὺ μὲ ταυτὸν. Καὶ μαζώνοντας ὅλους τοὺς
 » Ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς Γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, τοὺς ἐρώτα, ποῦ γεννᾶται
 » ὁ Χριστός. Καὶ ἐκεῖνοι τοῦ εἶπαν, εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας
 » διατὶ ἔτσι ἐγράφη διὰ μέσον τοῦ προφήτου κ.λ. »

Πολὺ φυσικώτερα ὅμως ὅλων ἔγραψε τὴν λαλουμένην εἰς τὰ 1760 ὁ ἐκ Κεφαλληνίας Βικέντιος ὁ Δαμφοδός, ὁ τοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως χρηματίσας διδάσκαλος, ὡς παράδειγμα τοῦ ὕφους αὐτοῦ ἀναφέρω ἐκ τῆς Ρητορικῆς του τὴν ἑξῆς περικοπὴν :

« Εἶναι πολλαῖς καὶ διάφοραις ἢ τέχναις ἀπὸ ταῖς ὁποῖαις
 » γίνονται πολλὰ θαυμαστά ἔργα εἰς τὸν κόσμον. Ὅμως δὲν εἶναι
 » θαυμαστότερη τέχνη ἀπὸ τὴν Ρητορικὴν. Διατὶ μοναχὴ αὐτὴ ἔχει
 » ἔξουσίαν ἀπάνω εἰς ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων. Μόνῃς ἐτούτης
 » ἐδόθη ὅλη ἡ δύναμις, νὰ κρατῇ τὸ βασίλειον εἰς τὰ πάθη τῆς ψυχῆς,
 » καὶ νὰ τὴν βιάζῃ νὰ δέχεται ἐκείνην τὴν κίνησιν, εἰς τὴν ὁποίαν
 » τὴν εἶχεν παρακινήσει αὐτὴ εἶναι ὅπου εἰς τὰ δικαστήρια κλ. »

Εἰς τὰ 1740 τέλος ὁ ἐκ Ζακύνθου Δ. Ζήνος μετέφρασεν εἰς ὀκταμέτρους στίχους τὴν Βατραχομουμαχίαν τοῦ Ὅμηρου εἰς τὴν λαλουμένην. Ἴδου ὀλίγοι ἐξ αὐτῆς στίχοι :

Ἐναν καιρὸν ὁ ποντικὸς εὐρέθηκε ἰδρωμένος
 γιατί τῆς γάτας ἔφυγε, κ' ἦτανε διψασμένος,
 κ' εἰς λίμνην ἐκατήντησε τὴν δίψαν του νὰ βγάλῃ
 καὶ τὸ πηγοῦνι τ' ἔβρεξε μὲ ὄρεξιν μεγάλην.
 Ὁ Βαρθακὸς τὸν ἐρωτᾷ· ξένε μου ποῖος εἶσαι ;
 καὶ πόθεν ἦλθες ἐδαπᾷ ; μ' ἐμέν' φιλίαν ποῖσε
 καὶ πές με τὴν ἀλήθειαν τίς εἶναι ὁ γονειός σου,
 καὶ μὴ μου κρύψῃς τίποτε κλ. κλ.

Ἔως τὴν ὥραν ὅμως οἱ ἐν Τουρκίᾳ Ἕλληνες ἔγραφαν τὴν δημώδη οἱ μὲν κατὰ μίμησιν τοῦ Πηγά ἢ τοῦ Μαργονίου ἢ τοῦ Σκούφου, οἱ δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Γραμματικῆς τοῦ Σοφιανοῦ ἢ τοῦ Περκίου, καὶ οἱ περισσότεροι κατὰ τὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν ὁ καθένας των εἶχε σχηματισμένην περὶ τῆς μητρικῆς του Γλώσσης, καὶ καθ' ὅσον εἶχε φοιτήσῃ ἢ ὅχι εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα. Ὡς ἐκ τούτου τὰ ὑπ' αὐτῶν γραφέντα δὲν εἶναι ἑντελῶς ἀπηλλαγμένα Ἑλληνικῶν ἢ χυδαίων καὶ ἐν γένει ξενικῶν ἐκφράσεων. Καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἄλλως τὸ πρᾶγμα, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε Γραμματικὴ περιλαμβάνουσα τοὺς κανόνας

τῆς Γλώσσης τὴν ὁποίαν ἐπεχειρίσθησαν τότε νὰ γράψωσι, καὶ ὁ καθένας ἔγραφε αὐτὴν ὅπως τὴν ἐννοοῦσε.

Τὸ κενὸν τοῦτο ἠθέλησε νὰ γεμίσῃ κατὰ τὸ 1790, ὁ ἐκ Βουκορεστίου Λόγιος Δημήτριος Φωτιάδης, ὁ ἐπικαλούμενος Καταρτζῆς. Ἄλλ' ἀντὶ εὐχαριστίας, τὴν χολὴν μόνον διέγειρεν ἐναντίον του τῶν Λογίων. Καὶ δὲν γνωρίζομεν μὲν τί ἀπέγεινε ἡ Γραμματικὴ του, διὰ τὴν ὁποίαν ἑπτὰ ὅλα ἔτη ἐμόχθησε εἴμεθα ὅμως πλέον παρὰ βέβαιοι περὶ τῆς τύχης τῶν ἄλλων του συγγραμμάτων. Εἰς τῶν τότε φανατικῶν ἐραστῶν τῆς ἀρχαϊζούσης, ὁ Κωνσταντινουπολίτης Νικόλαος Λογάδης, εὐρὼν κατὰ κακὴν τύχην τὴν χειρόγραφον τοῦ Καταρτζῆ καὶ ἰδὼν ὅτι τὰ εἰς αὐτὰ περιεχόμενα ἦτον σπουδῆς καὶ μελέτης ἄξια, μετέτρεψεν αὐτὰ εἰς ἀρχαῖζον ὕφος, καὶ ἐξέδωκε μετὰ προοιμίου, εἰς τὸ ὁποῖον πικρότατα σατυρίζει τὰς περὶ Γλώσσης τοῦ ἀνδρὸς πεποιθήσεις.

« Τὴν δὲ φράσιν τι τις ἂν εἴποι ! (λέγει ὁ ἐν λόγῳ Λογιώτατος)
» ἦν γάρ, ὡς ἔοικεν, ἐκ Προνοίας οὕτω ἐξεργασμένον εἰς τὸ ἀκο-
» σμότατον, ὡς οὐδ' ἂν τοὺς ἐκ τριόδων ἀνθρώπους ἀνέχεσθαι ἀναγι-
» νωσκόμενον. Χάσμας τε γὰρ πολλὰς ἐν τῷ λόγῳ καὶ συμπλεκτισμοὺς
» καὶ συγκρούσεις, ἀμουσώτατα ἀπληγήματα, οὐκ ἀνεκτὰ Ἑλληνικῇ
» ἀκοῇ κλ. κλ. Μετέβαλον οὖν ἀτантаχοῦ, ἢ ἐξετόπισι καὶ μετεθέμην
» γε τὰς λέξεις καὶ φράσεις, ἃς καὶ ἀντεκατέστησα ἄλλαις, καὶ ἰδιω-
» τισμοὺς εἰσηγαγόμεν ἐγνωσμένας τοῖς πᾶσιν, ἢ τοῖς γε πλείστοις
» τῶν ἡμετέρων, προσέθηκα ὅπου δέον, ἰδέας τινὰς βελτίονας καὶ λόγους
» ολοκλήρους ἢ ἀφειλόμην τὰ μὴ δοκοῦντα εὖ ἔχειν, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ,
» μετεσκευασάμην ὅλον τὸ πόνημα !!! »

Χάρις ὅμως εἰς δύο ἐπιστολάς τοῦ ἐπικρινομένου πρὸς Λάμπρον τὸν Φωτιάδην, ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας μᾶς διέσωσεν ὁ μακαρίτης Δούκας καὶ τῶν ὁποίων περικοπὰς δίδομεν κατωτέρω, ὁ ἀναγνώστης ἡμπορεῖ εὐκόλως νὰ ἐννοήσῃ, πόσον ἄδικον εἶχεν ὁ κυρ. Λογάδης ἐπιτιθέμενος τόσον ἱταμῶς κατὰ ἀνδρὸς σεβαστοῦ καὶ κατὰ πολλὰ αὐτοῦ ὑπερτέρου καὶ ὁποίας ζημίας ἔγινε πρόξενος εἰς τὰ γράμματα, ἐπιβαλὼν χεῖρας ἱεροσύλους ἐπὶ τῶν χειρογράφων του καὶ καταστήσας αὐτὰ εἰς τοὺς ἄλλους ἀγνώριστα.

Ἰδοὺ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ ἐν λόγῳ Λογίου :

Δημήτριος Καταρτῆς Λάμπρῳ τῷ Φωτιάδῃ εὖ πράττειν

« Εὐχαριστῶ γὰρ τὸν Ἀπολλώνιο, ποῦ σ' ἐγύρεψα καὶ μὲ τὸν
» δίδεις· ὑπερευχαριστῶ ὅμως γὰρ τὸ μεγαλείτερο, ποῦ δὲν τὸ γύρεψα
» καὶ προλαμβάνωντας μὲ τὸ δίδεις, δηλαδὴ, τὴν ἐξουσίαν σ' ὅλα σου
» τὰ βιβλία ».

Λαλῶν δὲ περὶ τῆς Γλώσσης λέγει :

« Βελτιοῦται πάλι μὲν γλῶσσα ἀκολουθώντας ἓνα ἔθνος νὰ
» καλλιεργῇ τὴν γλῶσσαν ποῦ λαλεῖ τὸ ἴδιο. Καὶ ἂν ἦναι αὕτη πρωτό-
» τυπος, πέρνει ἀπὸ λόγου τῆς καὶ κίμνει τὰ ὀνόματα ἢ τοὺς ὅρους
» ποῦ ἀνάγονται στῆς ἐπιστήμῃς καὶ τέχναις, καὶ οἱ ὅποιοι γίνονται μὲν
» ἰδιαίτερη σὲ κάθε ἐπιστήμη καὶ τέχνη διάλεκτος, καὶ τοὺς ἀγνοοῦν
» ὅλ' οἱ χυδαῖοι καὶ πολλοὶ σπουδαῖοι. Εἶδὲ καὶ εἶναι παράγωγος,
» πολλοὺς ἢ ὅλους τοὺς τέτοιους ὅρους θὰ τοὺς πάρῃ ἀπ' τὴν πρω-
» τότυπη ἢ ἀπ' ταῖς ἄλλαις ξέναις. Ταῖς πέρνει ὅμως μεταβάλλοντάς
» τοὺς εἰς τὸν τύπον, τὸ σχηματισμὸ καὶ τὴν προσφδία τῶν μερῶν
» τοῦ λόγου τῆς, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον πληθαίνουν ἀνεπαισθή-
» τως ἢ ἰδέαις καὶ λέξεις, καὶ βελτιοῦται κατὰ βαθμὸν καὶ τελειοῦται
» ἐπ' ἀπειρον ἢ γλῶσσα καὶ τὸ ἔθνος, ὥστε ὅπου μπορούμεν νὰ συ-
» νάξωμ' ὀρθώτατα, πῶς ἀπ' τὸ Σιάμ ὡς τὸ Μεξικὸ, ἀπ' ταῖς τωρι-
» ναῖς γλώσσαις, ποῦ ἔχουν συμβολικοὺς χαρακτηῆρας τῆς ἐνάρθρου
» φωνῆς, δὲν εἶναι πεπαιδευμένη καμιά ποῦ νὰ μὴν τὴν συντυχαῖν' ὁ
» λαὸς καὶ ποῦ δὲν εἶναι ἐν χρήσει στὰ βιβλία τῆς λέξι, ποῦ νὰ
» μὴν τὴν ἔχ' αὐτὸς φυσικὰ δική του. κλ. »

Ἀπὸ τὸν Καταρτῆν ἐμπνεόμενοι οἱ ἐκ Θεσσαλίας Γρηγόριος
Κωνσταντᾶς καὶ Δανιὴλ Φιλιππίδης ἐξέδωκαν κατὰ τὸ 1791 εἰς τὸ
δημῶδες ἰδιῶμα τὴν **Νεωτέρικην** αὐτῶν **Γεωγραφίαν**, εἰς τὸ προ-
οίμιόν τῆς ὁποίας, μετὰξὺ ἄλλων λέγουσι καὶ τὰ ἑξῆς, τὰ ὅποια ἡμπο-
ροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἐπανάληψις ἐκείνων τὰ ὅποια εἶχον διδαχθῇ
εἰς τὸ Βουκουρέστιον.

« Καλλιέπεια μιᾶς Γλώσσης εἶναι νὰ τὴν πλουτίσουν μὲ λέξεις,
 » μὲ φράσεις, μὲ τρόπους τοῦ λέγειν, μὲ τροπαῖς καὶ μεταφοραῖς, μὲ
 » παροιμίας, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι στερημένη ἡ πτωχὴ ἢ
 » γλῶσσα ἑνὸς ἔθνους, ὅπου δὲν εἶναι παιδευμένο. Ὅθεν διὰ νὰ
 » πλουτισθῇ καὶ νὰ ἡμπορῇ νὰ παραστήσῃ κάθε λογῆς ἰδέα τοῦ
 » ἔθνους ὅπου τὴν μεταχειρίζεται, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς κάθε
 » γλώσσης, ἡμπορεῖ νὰ τὰ δανεισθῇ ὅλα αὐτὰ ἀπὸ μίαν ἄλλη ὅπου
 » τᾶχει, ἐξαιρῶντας μόνο ταῖς λέξεις, ταῖς ὁποῖαις πρέπει ἄλλαις νὰ ταῖς
 » πάρῃ ἀπ' ἐκείνην ὅπου φαίνεται πῶς παράγεται, ἄλλαις νὰ ταῖς
 » φγκύσῃ κατ' ἀναλογίαν ἐκείνων ὅπου ἔχει. Μὰ ἂν δὲν ἡμπορέσῃ νὰ
 » κυβερνηθῇ καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς δύο τρόπους, συγχωρεῖται νὰ ταῖς
 » πάρῃ καὶ αὐταῖς ἀπὸ ὅπου ταῖς εὔρῃ· πλὴν ὅτι πάρει τόσο ἀπὸ τὴν
 » μητέρα της, ὅσο καὶ ἀπὸ ἄλλαις ξέναις γλώσσαις, διὰ νὰ τὰ οἰκειο-
 » ποιηθῇ καὶ νὰ τὰ κάμῃ ἐδικὰ της, πρέπει νὰ τὰ μεταμορφώσῃ ὅσο
 » τὸ δυνατό εἰς τὴν ἐδικήν της φύσιν, ἂν θέλῃ νὰ φανῇ καλλιερ-
 » γημένη, καὶ ὅχι μπαλωμένη μὲ λογῆς λογιῶν μπαλώματα. Αὐτὸ
 » ἔκαμαν καὶ κάμνουν ὅλον ἓνα οἱ Ἑγγλέζοι, οἱ Φραντζέζοι, οἱ Ἰταλοὶ,
 » οἱ Σπινιόλοι, καὶ ὅσοι ἔτυχαν νὰ εὔρουν τὴν γλῶσσάν τους ἀκαλλιέρ-
 » γητον. Αὐτὸ ἔκαμαν μιὰ φορὰ καὶ οἱ Λατῖνοι· αὐτὸ ἔκαμαν (ἀκούσετε)
 » καὶ οἱ προπάτορές μας οἱ Ἕλληνες. Ὅτι ἐπῆραν ἀπὸ ἄλλαις γλώσσαις
 » τὸ ἐμεταποίησαν εἰς τὴν φύσιν τῆς ἐδικῆς των τόσο, ὅπου καὶ οἱ
 » ἴδιοι ἴσως μετὰ καιρὸν ἐδυσκολεύονταν νὰ τὸ γνωρίσουν.

« Αὐτὸ ἃς κάμωμεν καὶ ἡμεῖς, οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων. Ἡ
 » Γλῶσσά μας ἔχει τύπους σχηματιστικoὺς, ἔχει κανόνας συντακτικoὺς.
 » Λοιπὸν ὅταν θὰ γράψωμεν εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν τοὺς
 » τύπους της, τὴν κλίσι της, τοὺς κανόνας της, ὅπου εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ
 » τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς κάθε γλώσσας, τὰ ὁποῖα τὰ εὐρίσκομεν ὅχι
 » εἰς τὸν ἀέρα θεωρῶντας, μήτε σὲ ἄλλη γραμματικὴ σκαλίζοντας, ἀλλὰ
 » μέσα εἰς τὴν ἴδια γλῶσσα, παρατηρῶντας τὴ φύσιν της, τουτέστι τὴν
 » κοινὴν χρῆσιν, ὅπου εἶναι δημιουργὸς καὶ γραμματικὴ κάθε γλώσσας.
 » Διὰ τὴν ἢ γραμματικὴ μιᾶς γλώσσης ὅποιαδήποτε, δὲν εἶναι ἄλλο
 » τίποτε, παρὰ μιὰ περιγραφὴ τῆς γλώσσας, ἢ ὁποία ζωγραφίζει τὴ
 » μορφήν, τοὺς χαρακτῆρας, τὰ ιδιώματά της, διὰ νὰ μὴ γράφουν
 » καθέννας κατὰ τὴν φαντασίαν του. Αὐτὴ εἶναι καλλιέργεια γλώσσης·
 » καὶ ἐκεῖνο ὅπου λέγουν, πῶς καλλιέργεια εἶναι νὰ τὴν ἐγγίξωμεν εἰς

» τὸ Ἑλληνικὸν, εἶναι κακοέργεια, ἂν συγχωρεῖται νὰ εἰπῶ ἔτι, καὶ
 » διαφθορά· διατὶ ὅσο γυρεύομεν νὰ τὴν πλησιάζωμεν εἰς τὸ Ἑλληνικόν,
 » τόσο τὴν μακραινοῦμεν ἀπὸ τὴ φύσιν της, τὸ ὅποιον βέβαια ἕνας
 » φρόνιμος δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὸ εἰπῇ καλλιέργεια ».

» Εἰς ἐκεῖνο ὅπου προβάλλουν ὅλοι σχεδὸν οἱ σπουδαῖοί μας, πῶς
 » μίητε ὁ Πλάτων, μίητε ὁ Ἀριστοτέλης, μίητε ἄλλος τινὰς ἔγραφε καθὼς
 » ἠμιλοῦσε τότε ὁ πολὺς ἄνθρωπος, διὰ νὰ στερεώσουν τὴ γνώμην τους,
 » πῶς πρέπει καὶ καλῶς, νὰ μὴ μιμούμαστε καὶ ἡμεῖς τὴν κοινὴν
 » ὁμιλίαν ὅταν γράφωμεν, ἀλλὰ νὰ κλίνωμεν εἰς τὸ Ἑλληνικόν, διὰ νὰ
 » διαφέρωμεν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ἀποκρίνομαι, πῶς ὁ Ἀριστοτέλης
 » καὶ ὁ Δημοσθένης ὅταν γράφουν, διαφέρουν πολλὰ ἀπὸ τὴν κοινὴν
 » ὁμιλίαν, πλὴν ὅχι εἰς ἐκεῖνο ὅπου λέγουν οἱ σπουδαῖοί μας νὰ
 » διαφέρωμεν ἡμεῖς, εἰς τὴν κλίσιν δηλαδὴ καὶ τὸν σχηματισμὸ τῶν
 » λέξεων καὶ τὰ πάθη, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν περιπλοκὴν τοῦ λόγου, εἰς τὸ
 » μακροσκέλισμα τῶν περιόδων καὶ σὲ κάποια παιγνίδια τῆς συντάξεως,
 » τὰ ὅποια τὰ ἐπενόησαν αὐτοὶ ἴσως διὰ στολισμὸν τῆς ὁμιλίας των,
 » καὶ εἰς αὐτὰ ἐδιέφερναν ὅταν ἔγραφαν, ὅχι μόνον ἀπὸ τὸν δημῶδη
 » ὅχλον ἀλλὰ καὶ ἀπὸ λόγου τους ».

Καὶ αἱ ιδέαι αὗται ἐνεκρίθησαν τότε ἀπὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς
 Λογίους, ὡς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς Κοραϊστὰς. Κρίνων τὴν μετάφρασιν
 ταύτην τοῦ Φιλίπιδου, ὁ Λόγιος Ἑρμῆς λέγει: « Τῆς μεταφράσεως
 ἡ γλῶσσα καὶ φράσις εἶναι δημώδης μὲν ἀλλ' ὅχι εὐκαταφρόνητος, καὶ ἡ
 ὀνοματοθεσία ὅχι ἀτυχής. Εἰς δὲ τὰ ἐπιλεγόμενα εὐρίσκει τις πολλὰς
 γνώμας καὶ ιδέας ὀρθὰς περὶ Γλώσσης καὶ παιδείας, καὶ παρακαλοῦμεν
 τὸν καθένα νὰ τ' ἀναγνώσῃ μὲ προσοχὴν καὶ ἀμεροληψίαν ».

Τὸ ἔργον τοῦ Διδασκάλου του θέλων νὰ συμπληρώσῃ ὁ ἔξ
 Ἀμπελακίων Ἀθανάσιος Χριστόπουλος ἐξέδωκε τῷ 1805 Γραμματικὴν
τῆς Αἰολοδωρικῆς, ἢ τῆς Ὁμιλουμένης τορινῆς τῶν Ἑλλήνων
γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπροσπάθησε ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ σήμερον
 λαλουμένη εἶναι **Αἰολοδωρικὴ**.

Εἰς τὴν Γραμματικὴν ταύτην, πολλάκις ἐκδοθεῖσαν καὶ γνωστὴν
 εἰς ὅλους, δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ἐνδιατρίψωμεν. Ἀντιγράφομεν ὁμῶς
 μικρὰν ἔξ αὐτῆς περικοπὴν μᾶλλον πρὸς ἐνδειξιν τοῦ ὕφους, παρὰ τῶν
 περὶ γλώσσης ιδεῶν τοῦ συγγραφέως.

« Ἀνίσως, λέγει, συγκρίνομεν ὅλαις τῆς Εὐρώπης ταῖς πρωτό-
» τυπαις καὶ παραγωγικαῖς γλώσσαις, εὐρίσκομεν ὅτι ἡ τορινὴ Ἑλλη-
» νικὴ Γλῶσσα, τὴν ὁποίαν κοινῶς λαλοῦμεν, εἶναι συντομώτερη
» ὅλων τῶν λοιπῶν, καὶ πρὸς τούτοις τόσον πλουσίας φύσεως, ὥστε ἂν
» μόνον δοθῇ ἡ ἰδέα τοῦ πράγματος εὐθὺς ἢ λέξεις τῆς σαφέστατα
» σχηματίζεται. Δὲν εἶναι ὅμως παρὰ ξενο ἂν τὸ πλῆθος ὀλίγας ἔχει λέξεις·
» αὐτὸ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔνδειαν καὶ στενότητα τῆς γλώσσης του,
» ἀλλὰ ἀπὸ ταῖς ὀλίγαις ἰδέαις τοῦ ἰδίου· διότι ὡς πρὸς ταῖς ἄλλαις
» ἔχει ἀνταρκέσταταις λέξεις ».

Πολὺ ἐπιτυχέστερον ὅμως μετεχειρίσθη τὴν λαλουμένην ὁ Χριστό-
πουλος εἰς τὰ ἀθάνατά του λυρικά ποιήματα, διὰ τὰ ὅποια δικαίως
ἐπωνομάσθη ὁ Νέος τῆς Ἑλλάδος Ἀνακρέων.

Στὸ βουνὸ ἐγὼ κι' ὁ Ἔρως
κι' ἡ Ἀγάπη μου μαζῇ,
κι' ὁ θεὸς Καιρὸς ὁ γέρος
ἀνεβαίναμε πεζοί.

Ἡ ἀγάπη μ' ἀποστοῦσε
εἰς τὸν δρόμο τὸν σκληρὸ
κι' ὁ Ἔρωτας περνεῦσε
βιαστικὰ μὲ τὸν Καιρό.

Στάσου λέγω, Ἔρωτά μου,
καὶ μὴ τρέχει' ἀμπροστά !
ἢ καλὴ συντροφισσά μου
ἡ Ἀγάπη δὲν βαστᾷ.

Τότ' ὁ Ἔρωτας γυρίζει
καὶ μὲ λέγει τὸ παρὸν:
πῶς ἀρχῆθεν συνηθίζει
νὰ πετᾷ μὲ τὸν καιρόν.

Ἡ Χάρης μὲ τὸν Ἑρωτα
ἐπῆγαν νὰ διαλέξουν
ς' τοὺς κήπους τριαντάφυλλα
κορώναις νὰ του πλέξουν.
Κι' ὁ Ἑρωτας χαρούμενος
ἔδω κι' ἐκεῖ πετοῦσε
καὶ μόνος του τὰ κλάδευε
καὶ ταῖς ὑπηρετοῦσε κλ.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Χριστοπούλου ἀκολούθησεν ἀμέσως ὁ Βηλαρᾶς, ἔνθερμον εὐρὼν εἰς τοῦτο συνεργὸν τὸν ἐν Ἰωαννίνοις τότε σχολαρχεύοντα Ψαλίδαν.

Εἰς τὰ 1814 ὁ Βηλαρᾶς ἐξέδωκεν ἐπίσης Γραμματικὴν τῆς **Ρομέϊκης Γλώσσας**, εἰς τὴν ὁποίαν πρὸς τοῖς ἄλλοις, προσπαθεῖ νὰ ἐφορμώσῃ εἰς τὴν γραφὴν τὸ ἀπλούστερον **φωνητικὸν σύστημα**.

Ἦκοση τρία ψηφία πρέπει νὰ εἶχον στο Ἀλφαβητο της γλώσσας
» οπου κρένομε· γιατί τόσα χρειάζονται σοστά για να παραστήσουμε
» όλες της στηχιακές της φονές κλ. »

Τοῦτο ὅμως δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ μεταχειρισθῇ ὁ ἴδιος τὸ τρόπον τοῦ γράφειν τῶν ἄλλων. Ἴδου μία ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Ψαλίδαν :

Σοφολογιώτατε!

« Καὶ πῶς γελοῦν τὸ ξέρω καὶ πῶς μὲ κατηγοροῦν οἱ γραμμα-
» τισμένοι καὶ σοφοὶ τῶν σχολιῶν μας. Ὅμως ἐμένα, νὰ σου πῶ τὴν
» ἀλήθεια, ὀλίγο με μέλλει, ἢ τὸ σωστότερο δέν με μέλλει ὀλότελα.
» Ἄς φωνάζουν ὅσο θέλουν καὶ ὅσο μποροῦν· ἐγὼ δὲ ξέρω παρὰ τὴν
» γλῶσσά μου καὶ σ' αὐτὴν ἀγαπῶ νὰ ξηγῶ τὰς ἰδέας μου. Γιατὶ
» μ' αὐτὴν μπορῶ νὰ τας συγκοινωνήσω καὶ σ' τοὺς ὁμογλώσσους μου
» καὶ νὰ καταλαμβάνουν καὶ αὐτοὶ τὶ τοὺς λαλῶ. Δὲ στοχάζομαι
» εὐγένειαν τῆς γλώσσας τὸ — ἰον καὶ — ιος, μὲν στοχάζομαι εὐγενικὴν
» τὴ γλῶσσα ὅπου παρασταίνει καὶ ξηγáει τὰς ἰδέας τοῦ ἀνθρώπου
» συντομώτερα, φανερώτερα καὶ νοστιμώτερα, γιὰ τὴ γλυκερὰ ἀρμονία
» τοῦ ρυθμοῦ της. Ὅσοι λέν πῶς ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει ὅλες ταῖς
» χάρες ὅπου μποροῦν νὰ στολίσουν μὴ γλῶσσα καλλιεργημένη, λέν

» τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ μ' ὅλον ὁποῦ αὐτὴ δὲν σώζεται πλεῖα παρὰ
» καθὼς μιὰ ἑκατοχρονίτις γρη῏α ζαρωμένη κ' ἄδεια ἀπὸ ὅλες τὲς
» χάρες καὶ τὰ θέληγτρα, ὅπου τὴν στόλιζαν νῦν, μένουιν ὅμως ἀκόμα
» σημάδια, γιὰ νὰ συμπεράνῃ κανεὶς τὶ πλάσμα ἐστάθη. Μὰ ὅσοι
» φλυαροῦν πῶς ἡ Γραικικὴ ἢ Γλῶσσα, ὅσο σημώνει εἰς τὴν ἑλληνικὴν
» τόσο καλὴτερη γίνεται, μὲν φαίνεται τὸ ἴδιον σὰν νὰ ἐπιμελιώνταν
» μιὰ νιὰ, φυσικὰ ὁμορφὴ καὶ χαριτωμένη, νὰ διορθώνῃ καὶ νὰ σιάξῃ
» τὸ πρόσωπό της σὰν τῆς γρη῏ας, γιὰ νὰ μοιάσῃ εἰς τὴν ὁμορφίᾳ,
» ὅπου ἐκείνη εἶχε εἰς τὰ νειάτα της καὶ πλεῖα δὲν τὴν ἔχει ».

Ἀκόμη καλὴτερα μετεχειρίσθη ὁ Βηλαρᾶς τὴν λαλουμένην εἰς τὰ
ποιήματά του.

Ἴδου μία ἐλευθέρα μετάφρασις τῆς Βατραχομουμαχίας.

Ὡ Μούσαις ποῦ κυττάξετε ψηλὰ π' τὸν Ἑλικῶνα
καὶ βλέπετε τὸν ἴδρωτα καὶ τὸν πολὺ μ' ἀγῶνα,
μιὰ ἀχτίνα ρίξετε σπλαχνικὴ νὰ με γιομόσῃ θάρρους
νὰ δυνηθῶ ν' ἀλαφρηθῶ ἀπ' τὸ πολὺ τὸ βάρος.

Δὲν ψάλλω ἐδῶ τῆς Ἀθηνᾶς τὰ ἔργα καὶ τὴ δόξα,
ἢ τοῦ πανούργου Ἑρώτα τὰ φλογισμένα τόξα
Δὲν τραγουδῶ τὸν ἄπονον τὸν ταραχώδη Ἄρη
ποῦ τὰ νεκρὰ κορμιά πατάει μὲ πρόθυμο ποδάρι.

Τῆς μάχαις πάντα ὀρέγεται τὸν κόσμ' ἀνακατώνει,
γιὰ νὰ πληθαίν' ὁ πόλεμος γιὰ ν' ἀβγατοῦν οἱ φρόνοι,
καὶ μ' ἀπερίγραπτ' ἀσπλαχνιὰ καὶ μ' ἄγρια σκληροσύνη
τῶν ζωντανῶν τὰ αἵματα ὥσάν ποτάμια χύνει.

Καλοθελῆτρες Μούσαις μου, σ' αὐτὴν τὴν Ἱστορίᾳ
ἀναθυμᾶστέ μιν καλὰ τῆς μάχης τὴν αἰτία. κλ.

Τὶς δὲν ἐθαύμασε τὸν Γέροντά του τὸν ἐπικαλούμενον, εἰς στιγμὴν
ἀγωνίας, τὸν θάνατον καὶ ἔπειτα μετανοοῦντα.

Ἕνας γέρος σὲ φτώχειας ἀνάγκη
 ἄλλο τρόπον νὰ ζήσῃ δὲν εἶχε,
 παρὰ ξύλα νὰ κόφτῃ σ' τὸ λόγγον
 μεταβιάς τὸ ψωμί του νὰ βγάλῃ.
 Μιὰν ἡμέραν βαρειά φορτωμένος
 περπατῶντας σ' ὁρθὸ μονοπάτι,
 ἀπ' τὸν κόπον καὶ κάμα τοῦ ἥλιου
 τὴν ἀνάσα νὰ πάρῃ δὲ φθάνει κλ. κλ.

Ἴδου εἰς ποίαν κατάστασιν ἦτον ἡ Γλῶσσα, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἑλλάς ἠυτύχησε ν' ἀποτεινᾷ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν ἀπὸ τὸν τράχηλόν της, καὶ νὰ συστηθῇ εἰς ἀνεξάρτητον βασίλειον. Ἄν παραβάλλῃ τις τὴν γλῶσσαν τοῦ Χριστοπούλου, τοῦ Βηλαρά ἢ τοῦ Φιλίππιδου, μ' ἐκείνην τοῦ Πατρινοῦ τοῦ Μηνιαίου ἢ τῶν Ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, θὰ εὔρῃ ὅτι, αὐτοὶ μετεχειρίζοντο μίαν καὶ τὴν αὐτὴν Γλῶσσαν, τὴν Γλῶσσαν τὴν ὁποίαν ὠμιλοῦσεν ὁ λαὸς, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι, οἱ μὲν τὴν ἔγραφον, ὡς εἶπομεν, κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς ἀρχαίας, οἱ δὲ κατ' ἐκεῖνο τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένης. Βεβαίως καθ' ὅσον οἱ γράφοντες ἦτον Ἡπειρώται, Κρητες, ἢ Κύπριοι παρατηρεῖ τις μερικοὺς ιδιοτισμοὺς εἰς τὰ γραφόμενά των, τοὺς ὁποίους δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὴν Γλῶσσαν τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν καὶ τῶν Μακεδόνων. Ἄλλ' ἰδιωτισμοὶ οὗτοι, λείψανα τῆς Φραγκοκρατίας, πρὸ πολλοῦ εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐκλείπουν ἀπὸ τὸν τόπον ἐκεῖνον, ἀφοῦ ἔλειψαν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τὰς εἶχον εἰσάξει, καὶ ἡ Γλῶσσα εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐξομοιοῦται εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Δὲν ἦτο λοιπὸν καμμία ἀνάγκη νὰ πλάσωμεν νέαν Γλῶσσαν, δυναμένην νὰ συνδέσῃ καλότερα τὰ στοιχεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὡς διατείνεται ὁ Κύρ. Χατζιδάκις. Διότι ἐπὶ τέλους ἦτον πολὺν εὐκολώτερον νὰ κάμουν τοὺς Ἡπειρώτας, τοὺς Κρητικούς, τοὺς Κυπριώτας, νὰ λησμονήσουν τοὺς ὀλίγους ξενικοὺς ἰδιωτισμοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀσχήμιζον τὰ ἰδιώματά των, παρὰ νὰ μάθουν μίαν ὅλως διόλου νέαν γλῶσσαν. Καὶ πρέπει νὰ τὸ ὁμολογῶμεν, οὔτε ἡ πρώτη Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος, οὔτε οἱ Λόγιοι τῶν χρόνων ἐκείνων ἐσκέφθησαν ποτὲ νὰ προικίσουν τὸ ἔθνος μας μὲ νέαν Γλῶσσαν. Ἡ Ἰδέα αὕτη ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔξωθεν· μᾶς τὴν ἔφεραν οἱ Φαναριῶται καὶ τὴν ἄρπαξαν μὲ ἀνοικτὸ στόμα οἱ Βαβαροὶ, οἱ

ὅποιοι ἀνέλαβον νὰ δώσουν τὴν πρώτην ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὸ ἔθνος.

Ὁ πρῶτος εἰς τὴν Ἑλλάδα διδάξας, ὅτι ἡ σήμερον λαλουμένη εἶναι συνέχεια τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἢ μᾶλλον τῆς Ἀττικῆς, καὶ ὅτι ἀφαιροῦντες ἀπ' αὐτὴν εἴκοσιν ἢ τριάκοντα μόρια καὶ ἄλλας τόσας διεφθαρμένας λέξεις, καὶ εἰσάγοντες τὸν μονολεκτικὸν μέλλοντα, τὸ Ἀπαρέμφατον καὶ τοὺς δύο παρῳχημένους, θὰ ἔχωμεν ἀμέσως ἐνώπιόν μας τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο τὸ τυπικὸν τῆς σημερινῆς μας γλώσσης πρέπει νὰ ρυθμίζεται κατὰ τὴν Γραμματικὴν τῆς ἀρχαίας, ἣτον ὁ μακαρίτης Σκαρλάτος ὁ Βυζάντιος. Αὐτὸς εἶναι ὁ τὸ πρῶτον γράψας τῷ 1834, **ὕαλὶ ἀντὶ γιαιλί, ιεράνκι ἀντὶ γεράκι, φκιασίδι ἀντὶ φκιασίδι, ἡ ράχης σου ἀντὶ ἡ ράχη σου, ὅποιος κὲν ἔλθοι, ἀντὶ ὁπορὸς καὶ ἂν ἔλθῃ**. αὐτὸς τέλος ὁ ἐφευρὼν τὴν γραφὴν: **τ' ομμάτι, τ' οδόντι, τὸ φαγεῖ, τ' οφάρι** κλ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἔλεγε, διεγείρεται ἡ περιέργεια τοῦ ἀναγινώσκοντος, καὶ ζητῶν τις τὴν αἰτίαν τῆς καινοφανοῦς ταύτης γραφῆς, εὐρίσκει τὴν ἀρχὴν καὶ παραγωγὴν τῆς λέξεως, καὶ μανθάνει τὸν καθ' αὐτὸ σχηματισμὸν καὶ τὸν ἀληθινὸν αὐτῆς τύπον, καὶ συνηθίζουσιν ἀνεπαίσθητως πρῶτον τὰ ὁμάτια, καὶ μετὰ τὸν καιρὸν καὶ τὰ ὠτά μας, τὴν ἀκριβῆ προφορὰν καὶ ὀρθογραφίαν τῆς Γλώσσης. Αὐτὸς ὁ τρόπος τοῦ γράφειν, λέγει ἐπὶ τέλους ὁ ἴδιος, καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ μονολεκτικοῦ μέλλοντος καὶ τοῦ ἀπαρεμφάτου, θὰ συντελέσουν τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ ἐνώσουν τὰς δύο διαλέκτους καὶ ν' ἀραιώσουν τὸ μεταξὺ θυγατρὸς καὶ μητρὸς πολυχρόνιον τοῦτο μεσότοιχον ».

Κατ' ἐμὴν ὅμως ἰδέαν καὶ κατὰ τὴν ἰδέαν ὅλων ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐβάθυναν καλῆτερον τὸ ζήτημα, αὐτὸς σωστὰ ὁ τρόπος, αὐτὴ σωστὰ ἡ μέθοδος, τὴν ὁποίαν ἀμέσως ὑπεστήριξαν κατόπιν οἱ Σούτσιδες, οἱ Ραγκαβῆδες, οἱ Παπαροηγόπουλοι, οἱ Φρεαρίται, ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅλοι οἱ τότε Φαναριῶται, καὶ ἡ ὁποία κατώρθωσε νὰ ριζοβολήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπέφερε τὸ μεγαλύτερον κακὸν εἰς τὴν πτωχὴν μας τὴν Γλῶσσαν. Διότι ἐνῶ ἐξ ἑνὸς περιώρισε τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαίας μόνον εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς νέας, ἐμπόδισε τὴν φυσικὴν ἀνάπτυξιν ταύτης, ὑποβαλοῦσα αὐτὴν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς Γραμματικῆς τῆς ἀρχαίας.

Εἰς μάτην ἔκραζον οἱ Ἀσώπιοι, οἱ Γεννάδιοι, οἱ Τρικοῦπαι : Μὴ δι' ὄνομα Θεοῦ, μὴ μᾶς χαλνᾶτε τὴ Γλῶσσα! Φθάνει πλέον !

φθάνουν αὐτὰ τὰ ὅποια τῆς ἐκάματε ἕως τώρα ! Εἰς μίτην ἀγωνίσθησαν οἱ Χρυσοβέργαι, οἱ Σερούιοι, οἱ Βερναρδάκαι ! Τῶν συνετῶν τούτων συμβούλων ὑπερίσχυσαν οἱ ὑποσχόμενοι εἰς τὸ πλῆθος, ὅτι μετὰ δέκα ἕως εἴκοσι τὸ πολὺ ἔτη, θ' ἂν κατορθώσουν νὰ δώσουν εἰς τὴν γραφωμένην τὸ ὕψος τοῦ Εὐαγγελίου, μετὰ τριάκοντα, τὸ ὕψος τοῦ Στράβωνος καὶ τοῦ Διοδώρου καὶ οὕτως ἐφεξῆς, ἕως νὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα εἰς τὴν ὁποίαν ὅλοι μας θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Περικλέους. Ἐδόθησαν λοιπὸν ὅλοι εἰς τὴν ἐξελληνίσιν τῆς κοινῆς, καὶ ἐπειδὴ πολὺ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἀρκοῦντως κάτοχοι τῆς ἀρχαίας, δὲν ἄρρησαν νὰ δώσωσιν εἰς τὴν νέαν Γλῶσσαν μορφὴν, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε εἶχε, καὶ ἡ ὁποία ἀφήρεσεν ἀπ' αὐτὴν πᾶν ὅ,τι χαρακτηρίζει μίαν ἀνθύπαρκτον Γλῶσσαν.

Σήμερον, καθὼς πολὺ καλὰ τὸ εἶπεν ὁ μακαρίτης Θερεσιανὸς, ἐλληνίζομεν γαλλίζοντες, ἰταλίζοντες ἢ γερμανίζοντες. Ἀνὰ πᾶσαν στήλην ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν γραμμὴν οἷας δ' ἴπατε ἐφημερίδος ἀπαντᾷ τις κατὰ κόρον λέξεις, φράσεις καὶ προτάσεις ἀκαταλήπτους καὶ παρεμφερεῖς πρὸς Τραγελάφους καὶ Κενταύρους.

« Ἡ τελικὴ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων τῆς νέας ὀργανικῆς τάξεως » γράφει τις τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων δημοσιογράφων, δύναται νὰ » συντελεσθῇ τόσον ταχέως, ὥστε ἡ ζῶσα γενεὰ μόλις νὰ δύναται » ν' ἀναπνεύσῃ ».

Διὰ νὰ νοήσῃ τις τὴν κακόζηλον ταύτην πρότασιν, δεόν νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτὴν κατὰ ρῆμα εἰς τὴν Γαλλικὴν ἢ τὴν Ἀγγλικήν.

« Ἡ Βοστώνη, γράφει ὁ αὐτὸς φιλόσοφος, εἶναι θαυμαστὴ » μεγαλοῦπολις, Ἐν τῇ Ἑστίᾳ ταύτῃ τοῦ ἀγνωστικισμοῦ καὶ τῆς » δισπιστίας ἐνεφανίσθη παράδοξος δοξασία, τῆς διὰ πίστεως θεω- » πείας »· κ' εὐθὺς κατόπιν :

« Ἡ ἀνθρωπίνη πρόοδος ἀναχωρεῖ ἐξ αὐθεντείας ἐν τῇ παρελ- » θόντι, χωρεῖ δι' ἀτομισμού ἐν τῇ παρόντι καὶ τείνει εἰς ἀδελφότητα » ἐν τῇ μέλλοντι ».

Πρὸς ἐξήγησιν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν οὕτως πῶς ἐξαγγελμένων, λέγει ὁ Θερεσιανὸς, ἀπαιτοῦνται ἀληθῶς Δῆλιοι κολυμβηταί. Βεβαίως

ἡ περικαλλής λέξις ἀγνωστικισμὸς καταμηνύει μεγάλην πλαστοουργικὴν δεινότητα· ἀλλὰ τὸ ἡ ἀνθρωπίνη πρόοδος ἀναχωρεῖ (ἀντὶ ὁρμάται) εἶναι νομίζομεν, ὅλως παράλογον· διότι ἐν μὲν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ: ἀναχωρεῖν ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ χωρεῖν πρὸς τὸ σημεῖον ὅθεν τις ὠρμήθη, δηλ. ἐπιστρέφειν, ἐπανακάμπτειν, ἐν δὲ τῇ συνηθείᾳ, πρὸς τὸ ἀπέρχεσθαι ».

Καὶ ὑπομονὴ ἂν τὸ κακὸν περιορίζετο εἰς μόνους τοὺς ἐφημεριδογράφους· αὐτὸ τοῦτο ὅμως ἐπαναλαμβάνεται καὶ πολλάκις πολὺ ἐντονώτερον, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ συγγράμματα τῶν Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου.

« Ἐχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν, λέγει ὁ αὐτὸς Κ. Θερεϊανὸς, ἀξιολογώτατον βιβλίον « **Τὰ κχτὰ τὴν ἐορτὴν τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου** », ἐκδιδόμενα ψήφῳ μὲν Ἀκαδημαϊκῇ τῆς Συγκλήτου, ἐπ.μελείᾳ δὲ Γεωργίου Καραμήτσα, πρυτάνεως, « **τετυπωμένον ἐν Ἀθήναις** » τῷ 1888. Αἱ αὐτόθι περιεχόμεναι πρωτότυποι διατριβαὶ εἶναι ἐμβριθέστατοι, ἂν καὶ δὲν φέρουσιν ὅλαι τὴν σφραγίδα τῆς πρωτοτυπίας. Ὁ καθηγητὴς ὁ γράψας τὴν περὶ οἰκονομικῆς ἐπιστήμης μελέτην ἄρχεται ὡδέ πως: « Ἡ ἐν τῷ ἡθικῷ » ἢ φυσικῷ κόσμῳ **ἐμφάνις φαινομένων** προκαλεῖ πάντοτε τὴν » γένεσιν καὶ προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης παρὰ τῷ λαῷ, ἐν τῷ πνεύματι » τοῦ ὁποίου ἐνυπάρχει ἐπιστημονικὴ διάθεσις ».

Ἡ πρότασις αὕτη εἶναι Γερμανικὴ ἢ Γαλλικὴ μᾶλλον παρὰ Ἑλληνικὴ. Ἀπόδειξις δὲ τὸ **ἐμφάνις φαινομένων** « Die Erscheinung der Phenomenen ». Ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ χεῖρον εἶναι τὸ λεκτικὸν τῆς τελευταίας μελέτης, ἔνθα ἀπαντῶσιν ἐν προοιμίῳ κακόζηλοι λέξεις, ξενικαὶ συντάξεις, συνεστραμμέναι προτάσεις, ἀδιανόητοι ἔννοιαι, ἀντάξια ἴσως κουφολόγου καὶ δαιμονιῶντος ἐφημεριδογράφου, οὐδεμίαν ὅμως περιποιούσαι δόξαν εἰς καθηγητὴν τοῦ ἀνωτάτου τῆς Ἑλλάδος Παιδευτηρίου !!

Τὰ σπουδιώτερα ὅμως διὰ τὸν σκοπὸν μας συγγράμματα εἶναι ἀναντιρρήτως αἱ Ἑλληνικαὶ Ἐκδόσεις τῶν ἀρχαίων Ποιητῶν, αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν **Ζωγράφειον Βιβλιοθήκην**. Εἰς μίαν ἑξ αὐτῶν, τὰς **Φοινίσσας τοῦ Εὐριπίδου**, περὶ τῆς ὁποίας ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ γράψω εὐθὺς μετὰ τὴν ἐμφάνισίν της, εὐρίσκει ὁ ἀναγνώστης, ὡς ἀπὸ

σκοποῦ συσσωρευμένας, ὅλας τὰς νεολογίας, διὰ τῶν ὁποίων οἱ ἀρχαῖ-
ζοντες ἐννοοῦν μὲ τὸν καιρὸν νὰ ἐξομολογήσονται τὴν σήμερον γραφομένην
μὲ τὴν Κοινήν τῶν ἀρχαίων. Ὅλαι σχεδὸν αἱ λέξεις τῆς Κοινῆς
παρουσιάζονται ἐνταῦθα μὲ τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν εἶχον εἰς τὴν
ἀρχαιότητα. Ὅλα τὰ **ισοσύλλαβα** μετεβλήθησαν εἰς **περιττοσύλλαβα**.
τὰ περισσότερα τῶν **τρικαταλήκτων ἐπιθέτων** ἔγιναν πάλιν **δικατά-**
ληκτα. τὰ εἰς—α λήγοντα ἐπιθετικά τῆς κοινῆς ἐπιρρήματα, καθ’
ὁλοκληρίαν ἐξέλειπον· καὶ ἀντὶ τῶν τόσον ἀπλῶν ρηματικῶν τύπων
τῆς δημώδους, ἐπλημύρηνσαν πάλιν οἱ μυριόμορφοι ἑκεῖνοι σχηματισμοὶ
τῶν ἀρχαίων, τοὺς ὁποίους ἀμφιβάλλομεν, ἂν πολλοὶ τῶν Λογίων μας
κατώρθωσαν νὰ κρατήσουν εἰς τὴν ἐνθύμησίν των.

Ὅχι ὀλιγώτεροι εἶναι αἱ παραλλαγαὶ αἱ εἰσαχθεῖσαι εἰς τὸ
Συντακτικὸν καὶ εἰς τὸ Λεξικὸν τῆς Γλώσσης. Αἱ ἐμπρόθετοι αἰτιατικά,
αἱ τόσον συνήθεις εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, πρηγκωνίσθησαν χάριν τῶν
ἐμπροθέτων γενικῶν καὶ δοτικῶν τῆς ἀρχαίας, αἱ ὁποῖαι τόσον ἀντί-
κεινται εἰς τὴν ἀπλότητα τῆς σημερινῆς γλώσσης. Αἱ ἀναφορικαὶ
ἀντωνυμίαι, ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τὸ ὁποῖον, ἀντεκατεστάθησαν παντοῦ
διὰ τοῦ ὅστις, ὅσπερ, ὅπερ· τὰ πᾶς, πᾶσα, πᾶν ἔλαβον τὴν θέσιν τοῦ
ὅλος, ὅλη, ὅλον· τὰ ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον· τὴν τοῦ ἄλλος, ἄλλη,
ἄλλο, καὶ τὰ λεγόμενα μ’ ἓνα λόγο, ἢ μελίγα λόγια μετεπλάσθησαν
ἐπὶ τὸ ἀττικώτερον ἐν **μιᾶ λέξει**, ἐν **δυσὶ λέξεσιν**, ἐν **ἄλλαις λέξεσιν**.

Ὅλίγαι εἶναι αἱ σελίδες τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου, αἱ ὁποῖαι δὲν
περιέχουν μίαν ἢ δύο λέξεις ἀρχαίας ἢ παναρχαίας, τὰς ὁποίας διὰ
νὰ ἐννοήσῃ ὁ ἀναγνώστης ἀναγκάζεται νὰ διακόψῃ τὴν ἀνάγνωσίν
του διὰ νὰ συμβουλευθῇ τὰ λεξικά του. Ὅλιγιστοι βέβαια εἶναι εἰς τὸ
ἔθνος μας ἑκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἡμποροῦν νὰ μαντεύσουν ἐκ πρώτης
ὄψεως τί σημαίνουν αἱ λέξεις, **ὁμυριμωμένος, συναναφέρω, συνε-**
κάττησαν, ἐκκύκλωμα, ὑπερκριτικὴ τεθρύματτα, ἀπόμοιρα,
θυμοφόρος, ἐπεισοδιώδης, καὶ τόσαι ἄλλαι, τὰς ὁποίας οὔτε καιρὸν,
οὔτε ὄρεξιν ἔχομεν, ν’ ἀντιγράψωμεν. Ἀπὸ κανενὸς δὲ τὸν νοῦν δὲν
πιστευόμεν ν’ ἀπέρασέ ποτε ὅτι, ὅταν ὁ τοῦ βιβλίου τούτου ἐκδότης
λέγῃ : **ἀπέχω**, ἐννοεῖ ὅχι τραβιοῦμαι ὀπίσω ἢ τραβῶ χεῖρι, ἀλλὰ
ἔχω τι λαθὼν παρ’ ἄλλου. Λέγων **ἐποχή**, ἐννοεῖ, ἀποχήν· λέγων
ἀνάληψις, ἐννοεῖ ἐπιχείρησιν ἢ ἐργολαβίαν· λέγων : **συντρέχω** ἐννοεῖ
ὅχι ὅτι ἐννοοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι· δηλ. **βοηθῶ τινα**, ἀλλὰ τρέχω μαζὶ μὲ

ἄλλους· λέγων **ἐκχωρῶ** καὶ **ἐκχώρησις** ἐννοεῖ ἀποχωρῶ καὶ ἀποχώρησις· λέγων **ἐκδίδω** καὶ **ἐκδοσις**, δὲν ἐννοεῖ ποσῶς τὴν ἐκδοσιν βιβλίου, ἀλλὰ τὴν ἐκδοσιν θυγατρὸς εἰς γάμον· καὶ ὅταν λέγῃ **ἐπίσκεψις**, ἐννοεῖ ὅχι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐννοεῖ ὅλος ὁ κόσμος, ἀλλὰ τὴν ἐξέτασιν κλ. Αὐτὸς δὲ ὁ τρόπος τῆς ἐξαπτικίσεως τῆς σημερινῆς μας γλώσσης, εἶναι χιλιάκις ἐπιβλαβέστερος παρὰ ἢ εἰς αὐτὴν εἰσαγωγή τῶν βαρβαροτέρων ἰδιωτισμῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Διότι οὗτοι μὲν κατ' ἐπιφάνειαν μόνον παραμορφώνουσι τὸ λεξικόν της, ἐν ᾧ οἱ πρῶτοι φέρουσιν εἰς αὐτὸ τελείαν σύγχυσιν, καὶ καταστρέφουν αὐτὸν τὸν σκοπὸν καὶ τὴν οὐσίαν τῆς Γλώσσης, τὸ δυνατόν τῆς μετ' ἄλλων συνεννοήσεως.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διατηρηθῇ πολὺ καὶ ἔτι ὀλιγώτερον νὰ προσδεύσῃ τὸ δημῶδες ὕφος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὅμως, ὅ,τι καλὸν ἔχομεν εἰς τὴν νέαν μας φιλολογίαν, ὁ **Ἐξόριστος** καὶ τὰ **Σατυρικά ποιήματα** τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, ὁ **κλέφτης** τοῦ Παγκαβῆ, τὸ **Βακχικὸν** τοῦ Τανταλίδου κλ. ἐγράφησαν πρὶν ἢ ἐγκατασταθῇ ἡ Φαναριωτικὴ μέθοδος εἰς τὰ Σχολεῖα, καὶ εἶναι ὅλα γραμμένα εἰς τὸ δημῶδες ἰδίωμα.

Τέρατα σημεία θέλεις, τοῦ πουλιοῦ ζητεῖς τὸ γάλα,
στὴν πρωτεύουσάν μας τρέξε, μ' ἔγραφε μιὰ φιλενάδα·
κι' ἀπ' τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα
Στὸ Ἀνάπλι σὰν πουλάκι, πέταξα εὐθὺς καβάλα.

Ἡ κοιλιά μας ἀπὸ τὴν πείνα ταμπουρά ἐνῶ θὰ παῖζι
θά με κάθιστε σεῖς ὅλοι θρονιασμένοι εἰς τὸ τραπέζι ;
Τί σηκώσατε τὴν μούρη ὑψηλὰ μιὰ πιθαμὴ ;
χαμηλῶστέ τὴν κομάτι, ἀφεντάδες, εἰδεμὴ :

Ταρατὰμ ταρατατὰ
χωρὶς φούντα εἰς τὸν ἀέρα ἢ φεσάρα σας πετᾷ.

Μαύρ' εἶν' ἡ νύκτα στὰ βουνὰ
στοὺς βράχους πέφτει χιόνι
Στὰ ἄγρια στὰ σκοτεινὰ
στὲς τραχὲς πέτρες στὰ στενὰ
ὁ κλέφτης ξεσπαθώνει

Στὸ δεξι χέρι του γυμνὸ
βαστᾷ ἀστροπελέκι·
παλάτι ἔχει τὸ βουνὸ
καὶ σκέπασμα τὸν οὐρανὸ
κ' ἐλπίδα τὸ τουφέκι.

Βαρειά, βαρειά βοῖς' ἡ γῆ . .
ἓνα τουφέκι πέφτει.
Παντοῦ τρομάρα καὶ σφαγὴ,
ἔδῳ φυγὴ ἐκεῖ πληγὴ,
ἔσκότωσαν τὸν κλέφτη.

Σύντροφοι ἄσκεποι πεζοὶ
τὸν φέρουν λυπημένοι
Καὶ τραγωδοῦν ὅλοι μαζὶ
ἐλεύθερος ὁ κλέφτης ζῇ
κ' ἐλεύθερ' ἀποθαίνει

Ξύπνα γλυκειά μ' ἀγάπη
Κ' ἡ νύχτα 'ναι βαθειά
Κοιμᾶται ὅλ' ἡ φύσι
ὅλα σιωπηλά.

Μόνο τ' ἀχνὸ φεγγάρι
ποῦ σὰν κ' ἐμ' ἀγρυπνᾷ
Μέσ' σ' τ' οὐρανοῦ ἀρμενίζει
τὴν ἥσυχ' ἐρημιά.

Ξύπτα γλυκειά μ' ἀγάπη,
Κι' ἡ νύχτα 'ναι βαθειά,
μᾶς κάρτερ' ἢ βαρκοῦλα
στὴν ἀκροθαλασιά,

Διὰ νὰ γράφουν αὐτοὶ οἱ δύο οἱ Φαναριῶται τόσον καλὰ τὴν
γλῶσσαν τοῦ Χριστοπούλου πρέπει ἔξ' ἀπαντος νὰ τὴν ἐγνώριζαν ἀπὸ
τὴν πατρίδα των, τὸ Βουκορέστιον, καὶ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτον, ἂν

ἐπέμειναν εἰς αὐτὴν καὶ εἰργάζοντο πρὸς ἐμπέδωσίν της εἰς τὴν Ἑλλάδα. Παρεσύρθησαν ὅμως μετ' ὀλίγον ἀπὸ τοὺς ἐν Ἀθήναις συμπατριώτας των, καὶ ἄλλαξαν τὸ λεκτικόν των κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Σχολῆς τοῦ Σκραλάτου. Εὐρόντες δὲ καὶ ἄλλους ὁμόφρονάς των ἐγέμισαν τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰς ἀνουσίας ἐκείνας εἰς τὴν δῆθεν καθαρεύουσαν μεταφράσεις τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ Πλουτάρχου καὶ μὲ τὰ ἄνοστα ἐκεῖνα διηγήματα, τὰ ὅποια ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη ἐχρησίμευσαν ὡς διδακτικὰ βιβλία εἰς τὰ Σχολεῖά μας, ὅχι βεβαίως πρὸς ὄφελος τῶν ἀναγνωστῶν των.

Τὴν πρώτην ὥθησιν πρὸς ἐπάνοδον τοῦ δημώδους ὕφους εἰς τὸν γραπτὸν λόγον τὸν ἔδωκεν αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐπεφόρτισε τὸν μακαρίτην Βαλνωρίτην νὰ προσφωνήσῃ, εἰς τ' ἀποκαλυπτῆρια τοῦ ἀνδριάντος του, τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον. Ἡ προσφωνήσις ἐγένετο, ὡς γνωστὸν, εἰς τὴν Δημοτικὴν Γλῶσσαν, καὶ τόσον συνεκίνησε τὸ πλῆθος, ὥστε ἐν ροπῇ ὀφθαλμοῦ ἐγενικεύθη ἡ ἰδέα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι μόνη αὐτὴ ἡ Γλῶσσα εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἐγγίξῃ τὸν ἀνθρωπὸν εἰς τὴν καρδίαν καὶ νὰ ἐξάψῃ τὸν πατριωτισμὸν του μέχρι παραφροσύνης. Καὶ ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὅλοι σχεδὸν οἱ στιχουργοὶ μας ἄλλαξαν γλῶσσαν, καὶ ἄρχισαν νὰ γράφουν τὴν Δημώδη, καὶ μάλιστα ὁσάκις ἐπρόκειτο ν' ἀποτανθῶσι πρὸς τὸν λαὸν καὶ νὰ παρορμήσωσιν αὐτὸν εἰς εὐγενῆ τινα πράξιν, εἰς μεγάλην τινα θυσίαν. Τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὴν ἐσπερίδα ἐκείνην τοῦ Παρνασσοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ μακαρίτης Παράσχος ἀνῆρπασε τὰς καρδίας ὅλων μὲ τὸ Ὅρφανὸ τῆς Κρήτης, τὸ ὅποῖον ἔγραψε παρὰ τὴν συνήθειάν του εἰς τὴν Δημώδη ;

Τὸ προτέρημα ὅμως τοῦτο τῆς Δημώδους καὶ ἡ μεγάλη εὐκολία τὴν ὁποίαν εὗρισκον οἱ ποιηταί μας ὅταν ἔγραφον εἰς Γλῶσσαν, ἡ ὁποία μὴ ἔχουσα ἀκόμη ὀρισμένους γραμματικούς κανόνας, συγχωρεῖ εἰς τὸν γράφοντα νὰ μεταχειρίζεται τύπους διαφορωτάτους, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ ἰδίους νὰ πλάττῃ· ὅλα ταῦτα αὖξισαν, ὡς ἦτον ἐπόμενον, τὸν ἀριθμὸν τῶν νέων μας ποιητῶν ἐπ' ἄπειρον, καὶ ἐντὸς ὀλίγου, ἡ Ἑλλὰς ὅλη ἐγέμισεν ἀπὸ ποιήματα δημοτικά, τὰ ὅποια ὅμως, ἀντὶ ν' αὖξίσουν ἐλάττωσαν τὸ γόητρον τῆς δημώδους, καὶ τόσον ὥστε ἐπὶ πολλὰ ἔτη, τὰ εἰς αὐτὴν γραφόμενα ποιήματα ἀπεκλείοντο συστηματικῶς ἀπὸ τοὺς

ποιητικούς Διαγωνισμούς τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἔκαμαν τὴν «**Ἑστία**» νὰ μεταβῇ πρόωρα εἰς τὸν ἄλλον κόσμον.

Νέαν ὅμως ὤθησιν πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ ιδιώματος τούτου εἰς τὸν γραπτὸν λόγον ἔδωκεν ὁ ἐν Παρισίοις τὴν Νεοελληνικὴν διδάσκων Κ. Ι. Ψυχάρις, ὅταν κατὰ τὸ 1888, μὲ τὸ περίφημόν του «**Ταξεῖδι**» ἀναστάτωσε τὸν κόσμον ὅλον καὶ ἀπέσυρεν ἐναντίον του τὴν κατακραυγὴν τοῦ Πανελληνίου. Εἰς τὰς Ἀθήνας μάλιστα, τὴν πατρίδα τῆς Καθαρευούσης, τόσον εἶχον ξεαφθῇ τὰ πνεύματα, ὥστε ἐπὶ ἓν ὅλον ἔτος, ὅλα τὰ ἄλλα ζητήματα εἶχον μείνει κατὰ μέρος, καὶ δὲν ἔμεινε κανεὶς νὰ μὴ λάβῃ μέρος εἰς τὴν συζήτησιν καὶ νὰ μὴν προστατεύσῃ τὴν ἀπὸ ἑνα ἐκφραγμισθέντα Ἑλληνα ἐπαπειλουμένην ἐθνικὴν τῶν Ἑλλήνων Διάλεκτον.

Ὅταν ὅμως μετὰ τινά καιρὸν τὰ πνεύματα καθυσέχασαν καὶ ἄρχισαν αἱ ἐπὶ τοῦ θέματος συζητήσεις νὰ γίνωνται ψυχρότεραι, εὗρέθη ὅτι ὄχι ὀλίγοι τῶν Λογίων μας καὶ οἱ πλειότεροι τῶν ἐν Εὐρώπῃ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Νεοελληνικῆς καταγινομένων, συνεμερίζοντο τὰς ιδέας τοῦ Κ. Ψυχάρου καὶ αἱ μετ' ὀλίγον ἐκδοθεῖσαι εἰς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν σπουδαῖαι περὶ τοῦ θέματος πραγματεῖαι, ἠΰξησαν τὸν ἀριθμὸν τῶν προσηλύτων εἰς βαθμὸν ἀνέλιπτον ὥστε σήμερον ἔχομεν ὄχι μόνον πλῆθος ποιημάτων πρωτοτύπων, καὶ μεταφρασμένων, ὄχι ὀλίγα ἱστορικά, φιλοσοφικά καὶ ἐπιστημονικά συγγράμματα γραμμένα εἰς τὴν Δημώδη, ἀλλὰ καὶ περιοδικὰ καὶ ἡμερηΐδας τακτικώτατα πρὸ χρόνων ἐκδιδομένας, καὶ τῶν ὁποίων ἡ κυκλοφορία καθ' ἑκάστην καταπληκτικῶς αὐξάνει. Καὶ ἂν ἡ κατάστασις αὕτη ἐξακολουθήσῃ ὀλίγα ἀκόμη ἔτη, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὸ δημῶδες ἰδίωμα θὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς Καθαρευούσης, ἀρκεῖ νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ ὅρια, τὰ ὅποια, διέγραφον εἰς αὐτὸ οἱ Κωνσταντάδες καὶ οἱ Φιλιππίδαι.

Ἀνυχῶς ὅμως, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον συνέβη εἰς τοὺς Καθαριολόγους ἐπανελήφθη καὶ εἰς τοὺς Δημοτικιστάς. Ὅπως ἐκεῖνοι ἐπεχειρίσθησαν νὰ ἐξελληνίσουν τὴν γραφομένην μὴ γνωρίζοντες ὅσα ἔπρεπεν Ἑλληνικά, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἀνέλαβον νὰ συμπληρώσουν τὴν λαλουμένην, ἔχοντες ὥς μόνον βοήθημα τὰ ὀλίγα δημοτικά τὰ ὅποια ὁ καθένας τῶν ἔμαθεν εἰς τὴν πατριὴν του οἰκίαν καὶ ἀργότερα, ἀπὸ τοὺς πρώτους συμμαθητάς του εἰς τὸ Σχολεῖον. Ὡς ἐκ τούτου ἔφθασαν καὶ αὐτοὶ

εἰς τὰ ἴδια μὲ τοὺς Καθαριολόγους ἀποτελέσματα. Ἀντὶ νὰ τακτοποιήσουν τὴν λαλουμένην, ἐφόρτωσαν αὐτὴν μὲ ἓνα πλῆθος χυδαῖσμων καὶ βαρβαρισμῶν, τοὺς ὁποίους ὁ ἀναγινώσκων, εἰς ὅποιανδήποτε τάξιν τῆς κοινωνίας καὶ ἂν ἀνήκῃ, ἀποστρέφεται ὅσον καὶ τῶν Λογιωτάτων **ταῖς Ἑλληνικούραις.**

Ἄρκεϊ νὰ ρίψῃ τις ἓνα βλέμμα εἰς τὰ μέχρις σήμερον γραφέντα εἰς τὴν Γλῶσσαν ταύτην διὰ νὰ πεισθῇ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων

« Κάποτες, γράφει πού ὁ Κ. Ψυχάρις εἰς τὸ **Ταξεῖδί του,**
» κάποτες μ' ἔρχεται νὰ φωνάξῃ δυνατὰ, ποῦ ὅλος ὁ κόσμος νὰ μ' ἀκούσῃ:
» Μὴ, μὴ, μὴ ! μὴ χαλνᾶτε τὴν γλῶσσαν ! καταστρέφετε τὴν ἀρχαίαν
» καὶ τὴν νέαν μαζί ! Θέλετε Γλῶσσα ποῦ νὰ μοιᾶξῃ τόντις τὴν
» ἀρχαίαν, ποῦ νὰ ἦναι ἡ ἴδια Γλῶσσα, πάρτε τὴν Γλῶσσιν τοῦ
» λαοῦ. Θέλετε ξένη γλῶσσα, πάρτε τὴν καθαρέβουσα. Θὰ δείξῃ σ' ὅλο
» τὸν κόσμον, ποῦ τόντις χάθηκε ἡ ἀρχαία

» Ἀφῆστε τὴν ψευτομάθησιν, τὴν ψευτοσοφίαν, **τοὺς συμδιδα-**
» **σμοὺς** (Sic) καὶ τοὺς Δασκάλους. Μὴ πιστέβετε ὅσα λέν, ποῦ
» βαθμηδὸν ἡ γλῶσσα θὰ καλητερέψῃ καὶ ποῦ θὰ γράφουμε μιὰ μέρα
» σὺν τὸν Ξενοφῶντα. Μόνο ποῦ σας λέει κανεὶς τέτοιο λόγο, σᾶς
» δείχνει ποῦ δὲν κατάλαβε ἀκόμη μήτε τι εἶναι Ξενοφώντας μήτε τὸ
» τι θὰ πῇ Γλῶσσα

» Τί μὲ μέλει ποῦ θυμώνετε τῶρα μ' ὅσους σᾶς μιλοῦν ἔτσι. Μιὰ
» μέρα θὰ καταλάβητε οἱ ἴδιοι τὸ κακὸ ποῦ μᾶς κάμετε ὅλους· καὶ θὰ
» κλαῖτε καὶ θὰ λυπᾶσθε καὶ δὲν θὰ μπορῇτε πιά νὰ διορθώσετε τὸ
» λάθος σας. Ἄχ ! τί βάσανο ποῦ εἶναι νὰ βλέπῃ κανεὶς τὴν ἀλήθειαν
» καὶ νὰ μὴ μπορῇ νὰ τὴν δείξῃ σ' τοὺς ἄλλους ! »

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Κ. Ψυχάρις ἐσπούδασεν ἀπὸ ὅλους καλῆτερα τὴν σήμερον ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένην, καὶ τὸ **Ταξεῖδί του** εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον καλογραμμένα συγγράμματά του. Καὶ ὅμως, ἡ Γλῶσσα εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι γραμμένο, διαφέρει σημαντικὰ ἀπὸ τὴν Δημοδὴν. Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀναγραφὲν ἀπόσπασμα τοῦ Συγγράμματος τούτου, ἀπαντῶμεν ἀμέσως τὰς λέξεις **ἀρχαία, νέα, καὶ καταστρέφω**

αἱ ὁποῖαι δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν Δημώδη. Ὅσακις ὁ λαὸς θέλει νὰ ἐκφράσῃ τὰς ἰδέας ταύτας, λέγει: ἡ παλιὰ Γλῶσσα ἢ καινούργια Γλῶσσα, μεταχειρίζεται τὰ ῥήματα: **χαλνῶ, φθέρνω, ἀφανίζω, ὄχι καταστρέφω**. Καὶ ἐπειδὴ γνωρίζομεν, ὅτι ὁ Κ. Ψυχάρις δὲν ἔρχεται εἰς συμβιβασμοὺς, ἀποροῦμεν πῶς εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ βιβλίου του, τοῦ διέφυγαν Ἑλληνισμοί, τοὺς ὁποίους ἀναμφιβόλως θὰ ἐπέκρινεν εἰς ἄλλους.

Ἐν ἄλλο τὸ ὁποῖον ἀπομακρύνει τὴν Γλῶσσαν τοῦ **Ταξειδίου** ἀπὸ τὴν λαλουμένην, εἶναι ἡ μέχρις ἀηδείας χρῆσις τῆς λέξεως **ποῦ**. Εἰς τὸ ἄνω ἀναγραφέν αὐτοῦ χωρίον ἀπαντᾶται ἡ λέξις **δεκάκις**, καὶ εἰς ὅλας τὰς σημασίας, τὰς ὁποίας τὴν ἔδωσαν οἱ δημιουργήσαντες αὐτὴν Ἱτατοί, διὰ νὰ τὴν ἐξισώσουν μὲ τὸ πολυσήμαντόν των **che**, καὶ τῶν ὁποίων τὰς περισσοτέρας μόνος του ὁ λαὸς πρὸ πολλοῦ τὰς παραίτησεν. Ἄν ἀκόμη λέγωμεν ὁ **ἄνθρωπος ποῦ, ἡ γυναῖκα ποῦ, τὸ παιδί ποῦ** κ.λ. δὲν λέγομεν ὅμως οὔτε **λὲν ποῦ** ἤλθε ἀλλὰ **λὲν πῶς** ἤλθε· οὔτε **φωνάζω δυνατὰ ποῦ** νὰ μ' ἀκούσῃ ὁ κόσμος, ἀλλ' ὥς **ποῦ** νὰ μ' ἀκούσῃ ὁ κόσμος ὅλος, ἢ καὶ παραλείπομεν ὅλως διόλου τὸ **ποῦ**: **φωνάζω δυνατὰ, νὰ μ' ἀκούσῃ ὁ κόσμος ὅλος**. Ἐπειτα αἱ λέξεις **τόντις, σήμερις, ὄντας, δείκτω, ἄντρας** κ.λ. τὰς ὁποίας τόσον συχνὰ ἀπαντᾷ τις εἰς τὰ γραφόμενα τοῦ Κ. Ψυχάρι, κανεῖς δὲν ἡμπορεῖ πλέον νὰ ἀρνηθῇ ὅτι προῆλθον, ὄχι ἐκ φυσικῆς μεταπλάσεως τῶν **τῶ ὄντι, σήμερον, ὅταν** κ.λ. ἀλλ' ἐκ ξενικῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπιδράσεως. Εἶναι λοιπὸν βαρβαρισμοὶ καὶ ὡς τοιοῦτους ἔπρεπεν οἱ ἀναλαβόντες τὴν διόρθωσιν τῆς λαλουμένης ν' ἀρχίσουν νὰ τοὺς ἀποφεύγουν.

Ἄλλ' ὁ Κ. Ψυχάρις δὲν περιορίζεται ἕως ἐδῶ. Γράφων ἐσχάτως πρὸς τὸν φίλον του Κον Ἐξαρχον, τὸν συγγραφέα τοῦ **Διηγήματος Στὴν Κερασσιὰ** λέγει:

« Ἐδῶ θὰ μὲ τζακώσης, ἢ θὰ μὲ ρωτήξῃς δηλαδὴ, γιατί σὲ
» μαλλώνω. Καὶ γὰρ, θὰ μοῦ πῆς, γράφω **ἀπ'** ἐδῶ, ἂν καὶ κανονικώτερον
» τὸ **ἀπὸ** ἔδῳ. Ἡ διαφορὰ, φίλε, εἶναι μεγάλη καὶ σπουδαία. Θαρρῶ
» μάλιστα πῶς σοῦ τὴν ἔχω κρύβας σημειώσει πρὸ πάνω ς' τὸ γράμμα
» μου, σὰ σοῦ ἔλεγα, αὖς δὲν τὰ χρειάζόμεστε τὰ τέτοια καὶ μᾶς
» **χαλνοῦν** τὴν Γλῶσσα!! »

Τὰ θὰ μὲ **τσακώσης, τὰ ρωτήξῃς, τὰ σὰν σοῦ ἔλεγα, τὰ τέτοια**, δὲν **χαλνοῦν** τὴν Γλῶσσα, καὶ τὰ **ἀπ'** ἐδῶ ἀντὶ τοῦ **ἀπὸ** ἔδῳ, τὴν **χαλνοῦν**!

Ὁ μακαρίτης Καμπύσης εἶναι καὶ αὐτὸς ἓνας ἀπ' ἐκείνους, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς δημοτικιστὰς ἔγραφε καλῆτερα τὴν λαλουμένην. Καὶ ὁμως ἡ ἐξῆς ἐπιστολή του πρὸς τὸν ἐν Βερολίῳ K. Dieterich, δέν μοι φαίνεται νὰ ἐπιβεβαιώη πολὺ τὴν ἰδέαν ταύτην.

« Ὁ Κλασικισμὸς, λέγει εἰς αὐτὴν, Βραχνάς μου κάθεται στὰ
» στήθια! Κάθε φορὰ ποῦ τὸν ἀκούω, ὅλο μου τὸ κορμὶ ταράζεται
» καὶ φρισονάρει. Δέν εἶναι γιὰ μᾶς μεγαλῆτερο ἄλλο κατὰμουντρα
» πέταμα τῆς μικρότητάς μας καὶ τῆς ἀδυναμίας μας, παρὰ νὰ μᾶς
» θυμίζουν τὸν Κλασικισμὸν, καὶ νὰ μᾶς δείχνουν μιὰ προστασία. ἢ νὰ
» μᾶς λέγουν ἓνα γλυκὸ λόγο σὰν ψύχαλο σὲ διακονίῳ, μόνο γιὰτὶ
» ζοῦμεν σ' τοὺς τόπους ποῦ ἔζησαν ἄλλοτες ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Φειδίας ».

Τὸ Βραχνᾶς ἀντὶ τοῦ Ἑριχλτῆς, εἶναι πολὺ παλαιὰ λέξις τῆς Δημῳδους. Τὴν ἀναφέρει Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς εἰς τὰ συγγράμματά του, ὥς ἔκφρασιν τοῦ χυδαῖσμοῦ τοῦ καιροῦ του. Ἄλλὰ τὸ φρισονάρει εἶναι λείψανον τῆς Φραγκοκρατίας τὸ ὁποῖον τόσον μᾶλλον ἔπρεπε νὰ τὸ ἀποφύγῃ ὁ μακαρίτης, καθ' ὅσον ὁ λαὸς ἀντ' αὐτοῦ μεταχειρίζεται τὸ ἀνατριχιάζω, τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ καλῆτερον καὶ πολὺ ἐκφραστικώτερον. Ἀπὸ τὸ φρισονάρι καὶ κάτω ἢ φράσις τῆς ἐπιστολῆς δέν εἶναι δημοτικὴ ἀλλὰ Δημοσθενικὴ μὲ λέξεις τῆς χυδαίας, καὶ ἀποροῦμεν πῶς ὁ μακαρίτης ἄφησεν ἀνέπαφα τὰ ὀνόματα τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Φειδία. Καὶ ὥς νὰ ἤθελε νὰ περιπαίξῃ τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς Γλώσσης εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ ἴδιος Δημοτικιστὴς λέγει κατόπιν :

« Τρεχάτε, Φιλέλληνες, εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ θὰ ἰδῇτε τὴν χλαμίδα!
» Θακοῦστε εἰς τὴν Ἀθῆνα τοὺς σοφιστὰς καὶ τοὺς ρήτορας σ' τὴν
» Πνύκα. Στὸ σαλόνι τῆς Ἀσπασίας θ' ἀντικρίστε τοὺς καλλιτέχνας καὶ
» τοὺς φιλοσόφους. Στὸ Θέατρο θ' ἀκοῦστε τοῦ Αἰσχύλου τοὺς Πέρσας,
» τοὺς Βατράχους τοῦ Ἀριστοφάνη. Τίς ραψῳδίες τοῦ Ὀμήρου ὅλοι
» των θάχουν στὰ χεῖλια, κ' οἱ νεανίαι θὰ τραγοῦδουν στὰ σωκάκια
» τοῦ Πίνταρου τοὺς ὕμνους καὶ τῆς Σαφῶς τὰ μινυρίσματα. Τρεχάτε
» φίλοι σ' τὴν Ἑλλάδα ».

Οἱ Νεανίαι καὶ τὰ μινυρίσματα δέν συμβιβάζονται μὲ τὰ σωκάκια καὶ τοὺς ὕμνους τοῦ Πίνταρου. Ὅταν δὲ εἰπῇ κανεὶς τὸν Αἰσχύλον Αἰσχύλο, δέν ἠξεύρω πῶς θὰ ὀνομάσῃ τὸν Chateaubriand ρωμαῖκα.

Ἄλλος περίφημος Δημοκιτιστὴς εἶναι ὁ Α. Πάλλης. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἡ Γλῶσσα διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένην.

Ἴδοῦ τὶ ἔγραφε πρὸ ὀλίγων μηνῶν εἰς τὸν «Νουμᾶν» :

« Ἐπειδὴς τελεφετέα συζητᾶτε βλέπω, ποιά ἢ καλήτερε μετα-
» φραστικὴ Γλῶσσα τῶν ἀρχαίων Δραμάτων, ἀπεφάσισα καὶ ἐγὼ νὰ
» πῶ τὴν γνώμην μου, ὅπως συνηθίζω, μ' ἓνα παράδειγμα, καὶ κατα-
» πιάστηκα τὴ μετάφραση τοῦ **Κύκλωπα τοῦ Ἑδριπίδῃ** ».

Ἄν δὲν ἐγνώριζα, ὅτι αἱ γραμμαὶ αὗται εἶναι τοῦ Κ. Πάλλη, θὰ ἔλεγον ὅτι ὁ γράψας αὐτὰς δὲν ἔχει τὴν παραμικρὰν ἰδέαν περὶ τῆς φύσεως τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσης. Ἄν ὁ σκοπὸς τοῦ ἦτον νὰ εἴπῃ **ποία εἶναι ἡ Γλῶσσα εἰς τὴν ὁποίαν ἡμποροῦν καλήτερον νὰ μεταφρασθοῦν τὰ ἀρχαῖα δράματα**, ἡ ἔκφρασις τὴν ὁποίαν πρὸς τοῦτο ἐξέλεξεν εἶναι ἀτυχεστάτη. Τὸ **μειαφραστικὴ Γλῶσσα** οὔτε εἰς τὴν Δημοτικὴν ἀνήκει, ἀλλ' οὔτε εἰς τὴν ἀρχαιότητα εἶχε ποτὲ τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν ὁ Κ. Πάλλης τὴν ἔδωσεν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην.

Ἀπ' ἐναντίας εὐρίσκομεν, ὅτι ὁ Κ. Πάλλης ἔπραξε κάλλιστα νὰ βάλῃ εἰς τὸ στόμα τῶν βοσκῶν τῆς Σικελίας τὴν Γλῶσσαν τῶν Βλαχοποιμένων τῆς Χιμάρας, τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι κατέχει ἀπὸ τοὺς ἄλλους καλήτερα :

Ἰστ! ἐκεῖ μὴν πᾶς!
Ἰστ! στή δροσερὴ πλαγιά!
Πέτρα ὁρὲ θὰ φᾶς!
Πρόγγα ὁρὲ κριάρι
τοῦ κοπαδιοῦ μουστάρι,
πρόγγα, νᾶχεις γιὰ κλ.

Τὶ Γλῶσσα ὅμως εἶναι ἐκεῖνη ὅπου ἔδωσεν εἰς τὸν Σιληνὸν, τὸν πατέρα τῶν προειρημένων βοσκῶν; Εἶναι ἡ Δημοτικὴ ἢ ἡ Γιαννιώτικη, ἢ τὴν ἐπλασεν ὁ ἴδιος κατὰ μίμησιν τῆς Γλώσσης, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀριστοφάνης ἔδωσεν εἰς τὸν Σκύθην του;

Παραθέτομεν μέρος τοῦ Προλόγου τοῦ μεταφρασθέντος δριύματος ὑπογράφοντες τὰ καθ' ἡμᾶς μᾶλλον ἐπιλήψιμα.

« Ἀχ! Βάχχε μου, γιὰ σένα τί τραβῶ καὶ τώρα καὶ ὅταν ἤμουν
 » νηὸς, **μ' ἴσο κορμὶ** σὰν κυπαρίσι. Πρῶτα θυμᾶσαι, τοτ' ἡ Ἥρα,
 » ποῦ σὲ λώλανε καὶ ξέκοψες ἀπ' τὴν Νεραΐδα, τὴν Νταντά σου **στερνὰ**
 » σὰν πολεμοῦσες τοὺς Γιγάντιους. . . . Καὶ τώρα νὰ χειρότερα
 » μοῦ βγήκαν στὸ κεφάλι· ἔστειλε (ἡ ἰδία) κλέφτες ἀπὸ τὴν Καλαβριὰ
 » καὶ σ' ἄρπαξε ὡς τὰ βουναί της. . . . Κ' ἐγὼ, ἅμα τ' ἄκουσα, καιρὸ δὲ
 » χάνω, παρὰ, πηδῶ μέσα στὸ καῖκι μὲ τὰ Σατυρόπουλα μου καὶ τρέχω
 » νὰ σέβρω. Ἐτσι στὴν πρύμνη καθισμένος ἐκυβερνοῦσα τὸ **διπλό-**
 » **λαμνο σκαφίδι** καὶ τὰ παιδιὰ μὲ τὰ κουπιά τους δώσ' του σήκωναν
 » ἀφροὺς κυτῶντες τὸ **γαλάζο κῦμα** !!

Ἄν ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ λέξεις **ἴσιο** καὶ **γαλάζιο** τῆς Δημοτικῆς διεστράφησαν εἰς **ἴσο** καὶ **γαλάζο** κατὰ μίμῃσιν τῆς Ἑλλήσεως τοῦ Σκύθου τοῦ Ἀριστοφάνους, μένει πάλιν εἰς τὸ παθητικὸν τῆς Γλώσσης τοῦ Κ. Πάλλη, ὅτι αἱ Σκυθικαὶ λέξεις τοῦ Ἀριστοφάνους ἐξακολουθοῦν νὰ ἦναι εἰς χρῆσιν εἰς τοὺς συμπατριώτας τοῦ Σκύθου, τοὺς Ἀλβανοὺς ἕως σήμερον, ἐνῶ τὸ **ἴσο** καὶ τὸ **γαλάζο** δὲν ἀκούονται εἰς κανέναν τόπον.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔκφρασις **ἴσο κορμὶ σὰν κυπαρίσι** δὲν εἶναι πλέον ἐπιτυχημένη. Εἰς τὰ Ἑπειρωτικὰ τραγούδια ἀπαντᾷ τις πολλάκις **κορμὶ λαμπάδα, ψηλὸ σὰ κυπαρίσι, ἀλλὰ κορμὶ ἴσο σὰ κυπαρίσι**, δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ τὸ ἀπῆντησα ποτέ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὸ **στερνὰ** ἐσχηματίσθη κατὰ συγκοπὴν ἀπὸ τὸ **ὑστερινά**. Εἰς τὴν Μακεδονίαν ὅμως, ὅπου ἀναντιρρήτως, ἡ Δημοτικὴ ὁμιλεῖται καλῆτερα παρ' εἰς ὅλα τὰ ἄλλα μέρη, ἡ λέξις αὕτη ἔχει ἄλλην σημασίαν· **καλὰ ὑστερινὰ**· ἀντὶ δὲ τοῦ χρονικοῦ ἐπιρρήματος **στερνὰ**, τὸ ὁποῖον φαίνεται νὰ ἰδιάξῃ εἰς τὴν Ἑπειρον, οἱ Μακεδόνες μεταχειρίζονται τὸ **ὑστερα** ἢ **ὑστερις**.

Τὸν σὰν πολεμοῦσες, εἶναι ἐπίσης ἐσφαλμένον. Τὸ σὰν εἰς τὴν Δημοτικὴν ἀπαιτεῖ ρῆμα ἐνεργοῦν ἀκαριαίως, ὅχι διαρκῶς **σὰν πᾶς, σὰν φᾶς, σὰν ξυπνήσης, κλ. ἀλλὰ ὅταν τρῶς, ὅταν ξυπνᾶς, ὅταν πολεμοῦσες κλ.**

Ἄν τὸ **λάμνω** σημαίνῃ ἐλαύνω, κωπηλατῶ, ὅπως τὸ θέλει ὁ τὰ πάντα ἐξελληνίζων Βυζάντιος, θὰ ἦτον κάπως δικαιολογημένον τὸ ἐπιθέτον **διπλόλαμνο καῖκι**.

Τὸ **Σκαφίδι** ὅμως, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἀναπληρώνει τὸ **καῖκι**, δὲν ἔχει διόλου τὸν τόπον του. Εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα δούλην τε καὶ ἐλευθέραν, ὁ λαὸς **σκαφίδι** ὀνομάζει τὴν **μικρὰν σκάφην**, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ γυναῖκες ζυμώνουν τὸ ψωμί, καὶ κανεὶς δὲν γνωρίζει ὅτι εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, ἡ ἰδία λέξις ἐσήμαινε τὸ **μικρὸ καῖκι**.

Ἴδου ὁποῖοι ὑπῆρξαν οἱ καρποὶ τοῦ περιφήμου διδακτικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον εὐθὺς μετὰ τὴν ἀναγέννησιν εἰσῆχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκεῖθεν διεδόθη εἰς ὅλον τὸν ἔξω Ἑλληνικὸν κόσμον. Μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτων αὐθυπαρξίαν καὶ ἄλλην τόσῃν Γυμνασιακὴν καὶ Πανεπιστημιακὴν ἐκπαίδευσιν οὔτε τὴν γραφομένην εἴμεθα εἰς κατὰ-στασιν νὰ γράφωμεν οὔτε τὴν λαλουμένην !

Καὶ ὅμως κάθε ὥρα καὶ λιγάκι ἐρχόμεθα εἰς λόγους, ὑβριζόμεθα, διαπληκτιζόμεθα, πόλλάκις δὲ καὶ νὰ αἵματοκυλιόμεθα διὰ τὸ **Γλωσσικὸν ζήτημα**, διὰ νὰ ὑποστηρίξωμεν δηλαδή οἱ μὲν τὴν Δημοτικὴν οἱ δὲ τὴν Καθαρεύουσαν ὡς τὴν μόνην ἐθνικὴν Γλῶσσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους !

Τὶ πρέπει λοιπὸν νὰ γίνῃ διὰ νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὴν δυσάρεστον ταύτην κατάστασιν, ἡ ὁποία ὅχι μόνον εἰς μεγάλας δαπάνας μᾶς ὑποβάλλει, ὅχι μόνον τὴν φιλογικὴν μας πρόοδον ἐμποδίζει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γλεύην τῶν Εὐρωπαίων συχνότατα μᾶς ἐκθέτει ; Πρέπει ἄρτι νὰ συνταχθῶμεν μὲ τοὺς περὶ τὸν Ψυχάριον, καὶ καταργοῦντες τὴν Καθαρεύουσαν νὰ εἰσαγάγωμεν τὴν Δημώδη καὶ εἰς τὸν Γραπτὸν λόγον, ἢ πρέπει νὰ προτιμήσωμεν τὸ σύστημα τοῦ Κ. Χατζιδάκι, καὶ παραιτήσαντες εἰς τὴν τύχην τῆς τὴν Δημώδη, νὰ προσπαθήσωμεν ὅλαις δυνάμεσι νὰ γενικεύσωμεν τὴν χρῆσιν τῆς Καθαρευούσης, μέχρις οὗ κατασταθῇ ἡ μόνη Γλῶσσα τοῦ Ἑλλ. Κράτους ;

Νομίζω, ὅτι οὔτε τὸ ἓν πρέπει νὰ γίνῃ οὔτε τὸ ἄλλο. Τὰ δύο ιδιώματα εἶναι τόσον σφικτὰ συνδεδεμένα μὲ τὴν παροῦσαν τοῦ ἔθνους κατάστασιν, ὥστε οὔτε δυνατόν εἶναι οὔτε συμφέρον νὰ θυσιάσῃ τὸ ἓν χάριν τοῦ ἄλλου.

Ὡς πατροπαράδοτος καὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας μηδέποτε παύσασα λαλουμένη, ἡ Δημοτικὴ μᾶς συνδέει, ὅσον οὐδὲν ἄλλο, μὲ τοὺς πρώτους εἰς τὴν Ἑλλάδα λαλήσαντας τὴν Γλῶσσαν

ταύτην, καὶ ἔχουν κάθε δίκαιον οἱ ὀνομάζοντες αὐτὴν **ἐθνικὴν τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων Γλῶσσαν!** Ἐνῷ ἡ Γραφομένη, οὕσα γέννημα θεῆμα τῆς ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων Ἑλληνοφώνου Ἀλεξανδρινῆς Πανεθριμίας, μόνον μ' ἐκείνην ἡμπορεῖ ἐθνικῶς νὰ μᾶς συνδέσῃ.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Γραφομένη δὲν ἔχει ὀλιγώτερα δικαιώματα ὑπάρξεως καὶ διατηρήσεως. Μ' ὅλην τὴν εὐτελεῖ αὐτῆς καταγωγὴν καὶ σύνθεσιν, ἡ Γλῶσσα αὕτη ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ἔτη, ὥς τὸ μόνον γραφικὸν μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου οὗτος ἀνεκοίνωνεν εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὰς ἰδέας του, τοὺς πόθους του, τὰ διανοήματά του καὶ εἰς τὸ διάστημα τοῦτο τόσον ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετεπλάσθη, τόσον μὲ τὴν ὑπ' αὐτοῦ λαλουμένην ἀνemίχθη, ὥστε πολλάκις μετ' αὐτῆς συνεταυτίσθη. Δὲν θὰ ἦτον λοιπὸν οὔτε ὀρθὸν, ἀλλ' οὔτε συμφέρον ν' ἀπομακρύνωμεν αὐτὴν σήμερον ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς, ὅπου ὁμολογουμένως ἐκτελεῖ ἀκόμη ἀρκετὰ καλὰ τὰ χρῆμα της, διὰ νὰ ἐνθρονίσωμεν ἀντ' αὐτῆς τὴν λαλουμένην, ἡ ὁποία μ' ὅλα της τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα, δὲν εἶναι ἀκόμη εἰς κατὰστάσιν νὰ ἐκφράσῃ ὅσα ὁ Ἑλλ. Λαὸς ἔχει σήμερον νὰ ἐκφράσῃ.

Πρέπει λοιπὸν νὰ μένουν τὰ πράγματα ὅπως εἶναι, καὶ οἱ Λόγιοί μας ἀντὶ νὰ λογοφέρωνται κάθε λίγο καὶ λιγάκι, ἀντὶ νὰ φορτώνουν τὴν Γλῶσσαν, οἱ μὲν μὲ βαρβαρισμοὺς ἀξέστοιχους, οἱ δὲ μὲ ἑλληνισμοὺς καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ἀκαταλήπτους, πρέπει νὰ προσπαθήσουν νὰ συμπλησιάσουν τὰ δύο ἰδιώματα ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον, ἀφαιροῦντες ἀπ' αὐτὰ πᾶν ὅ,τι **ξενικὸν ἢ ἀρχαῖκόν** τὰ χωρίζει, καὶ ἀντικαθιστῶντες τὰ ἐλλείποντα διὰ λέξεων λαμβανομένων κατὰ προτίμησιν, ἀπὸ τὴν ζῶσαν τοῦ Λαοῦ Γλῶσσαν ἐν ἀνάγκῃ ὅμως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ὥς καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς ξένας γλώσσας, ὡσάκις τὰ ὀνομαζόμενα πράγματα εἶναι ξένα. Οὕτω δὲ πράττοντες δὲν θ' ἀργήσουν νὰ ἐξομοιώσουν τὰ δύο ἰδιώματα καὶ νὰ παύσουν **τὴν λεκτικὴν Διγλωσσίαν**, τὸ ὁποῖον θὰ ἦναι τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν τελείαν τῆς λαλουμένης ἐπικράτησιν.

Ἄλλο βῆμα πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν θὰ ἦτον ἡ **εἰσαγωγὴ τῶν δημοτικῶν τύπων εἰς τὸν γραπτὸν λόγον.** Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι τόσον εὐκόλον ὅσον τὸ φαντάζονται οἱ Δημοτικισταί μας.

Τὸ ἐν χρῆσει ἀλφάβητον δὲν εἶναι Ἑλληνικόν. Διεμορφώθη ἀπὸ τοῦ Φοινικοῦ κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἰωνικῆς καὶ τῆς Ἀττικῆς Διαλέκτου.

καὶ ἀτυχῶς τόσον ἀτέχνως, ὥστε τὸ ὀρθογραφικὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς εἶναι τὸ δυσκολώτερον κεφάλαιον τῆς Γραμματικῆς τῆς. Ἐνῷ ἡ Δημοτικὴ μας Γλῶσσα ἀνέρχεται μέχρι τῶν προϊστορικῶν ἢ προδιαλεκτικῶν χρόνων καὶ διατηρεῖ ἀκόμη τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν εὐκαμψίαν τῆς Γλώσσης τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν Ἀττικὴν Διάλεκτον, ἡ Γλῶσσα αὕτη δὲν ἀναγνωρίζει οὔτε μακρὰ φωνήεντα οὔτε βραχέα, οὔτε τὴν ἀτελείωτον σειρὰν τῶν Διφθόγγων. Τὰ φωνήεντά της εἶναι πάντοτε τῆς ἰδίας ἀξίας καθ' ὅσον δὲ παρουσιάζονται εἰς τὸν λόγον τονισμένα ἢ ἄτονα, ὑπόκεινται εἰς ὀρισμένας μεταβολάς, ἀγνώστους εἰς τὴν ἀρχαίαν. Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ ἐπιβάλλωμεν εἰς τὴν Γλῶσσαν ταύτην τὸ γραφικὸν σύστημα τῶν ἀρχαίων, χωρὶς νὰ καταδικάσωμεν αὐτὴν ἐκ τῶν προτέρων εἰς τὸν δι' ἀσφυξίας θάνατον;

Οἱ Δημοτικιστὰὶ οἱ ὅποιοι ἔγραψαν ἤδη αὐτὴν τοιοῦτοτρόπως ἐννόησαν ἀμέσως τὴν δυσκολίαν καὶ ἐπροσπάθησαν ἄλλοι ἄλλως νὰ ὑπερνικήσουν αὐτήν. Ἀλλ' αἱ διορθώσεις αὗται εἶναι τόσον μονομερεῖς ὥστε χάνουν κάθε σημασίαν, προκειμένου λόγου περὶ ζητήματος τόσον μεγάλου.

Ἄς μὴν ἀπατώμεθα !

Διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ἡ Δημοτικὴ μας εἰς τὸν γραπτὸν λόγον, καὶ νὰ γίνῃ μίαν ἡμέραν ἡ φιλολογικὴ τῶν Ἑλλήνων Γλῶσσα, μία μόνη ὁδός, ἐν μόνον μέσον ὑπάρχει, καὶ τοῦτο εἶναι νὰ εὐρεθῇ τὸ εἰς αὐτὴν ἀναγκαιοῦν ἀλφάβητον. Ἀλφάβητον δυνάμενον νὰ σημάνῃ ὅλας τὰς εἰς αὐτὴν ἀκουόμενας φωνάς, ὅλους τοὺς εἰς αὐτὴν συνήθεις φωνητικούς συνδυασμούς, καὶ ἡ διασκευὴ τοῦ ἀλφαβήτου τούτου ἀπαιτεῖ μακρὰν σειρὰν σπουδῶν τὰς ὁποίας οὐδ' ἐφαντάσθησαν οἱ μέχρι τοῦδε περὶ τὸ Γλωσσικὸν ζήτημα ἀσχοληθέντες. Πρέπει πρὸ πάντων νὰ συναχθῶσιν αἱ ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐν χρήσει δημοτικαὶ λέξεις καὶ φράσεις, καὶ ἀφοῦ καθαρισθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀρχαϊσμούς καὶ τοὺς ἄλλους ξενισμούς, νὰ ἐξετασθῶσιν ὑπὸ φωνολογικὴν καὶ μορφολογικὴν ἔποψιν, καὶ ν' ἀναγραφῶσι μεθοδικῶς ὅλα αὐτῶν τὰ φωνολογικὰ φαινόμενα. Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὸν σκοπὸν μας. Κατὰ τὸν δρόμον ὅμως τὸν ὅποιον ἔλαβον αἱ γλωσσολογικαὶ σπουδαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μὲ τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὅλοι μας ζῶμεν καὶ κινούμεθα, δὲν εἶναι ἐλπίς νὰ φθάσωμεν γρήγορα εἰς τὸ ποθοῦμενον. Ἡ εἰσαγωγή

νέου ἀλφαβήτου καὶ νέας ὀρθογραφίας εἰς σήμερον πολὺ δυσκολώτερα παρ' ἢ ἐπειδὴ τὰ πάντα εἰς τὸν κόσμον τοῦ ἡμεῖς νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι μίαν ἡμέραν συντελεσθῶσι. Ἔως τότε ὅμως θὰ εἴμεν τὸ ἀλφάβητον καὶ τὴν ὀρθογραφίαν αὐτὴν πᾶν ὅ,τι ἰδιάζει εἰς τὴν ἀρχαίαν ὅπως ἔπραξαν οἱ Μηνιάται, οἱ Βηλοῦργοι, οἱ Ἀγῶνες. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονοῦμεν ὅτι σήμερον ἐπαρκῆ εἰς τὰς ἐκείνους, ὁ ὅποιος θὰ ἀνυψώσῃ μίαν Φιλολογικὴν Γλῶσσαν. Διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο ἡ νὰ ἐκχυδαῖσθῇ αὕτη καθ' ὅλον τὸν χρόνον δὲν εἶναι δυνατόν, τὸ δὲ δευτέρω τῶν τρόπων, θὰ μένωμεν κατ' ἀνάγκην θρηνηλογοῦντες, οἱ δὲ ὑπερηφανευόμενοι

καὶ ἀτυχῶς τόσον ἀτέχνως, ὥστε εἶναι τὸ δυσκολώτερον κεφάλαιον τῆς Γλῶσσης ἀνέρχεται μέχρι τῶν προϊστοῦ καὶ διατηρεῖ ἀκόμη τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν χρόνων ἐκείνων. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν αὕτη δὲν ἀναγνωρίζει οὔτε μακρὰ φωνι ἀτελείωτον σειρὰν τῶν Διφθόγγων. Τὰ ἰδίας ἀξίας καθ' ὅσον δὲ παρουσιάζει ἢ ἄτονα, ὑπόκεινται εἰς ὠρισμένας ἀρχαίαν. Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ ταύτην τὸ γραφικὸν σύστημα τῶν ἀρχαίων αὐτὴν ἐκ τῶν προτέρων εἰς τὸν δι' ἄσφ

Οἱ Δημοτικιστὰὶ οἱ ὅποιοι ἔγροι ἐννόησαν ἀμέσως τὴν δυσκολίαν καὶ ὑπερνικήσουν αὐτήν. Ἄλλ' αἱ διορθώσεις ὥστε χάνουν κάθε σημασίαν, προκειμέ μεγάλου.

Ἄς μὴν ἀπατώμεθα !

Διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ἡ Δημοτικὴ νὰ γίνῃ μία ἡμέραν ἡ φιλολογικὴ τῶν ἐν μόνον μέσον ὑπάρχει, καὶ τοῦτο ἐγκαιοῦν ἀλφάβητον. Ἀλφάβητον δυν αὐτὴν ἀκουομένας φωνάς, ὅλους τικούς συνδυασμούς, καὶ ἡ διασκε μακρὰν σειρὰν σπουδῶν τὰς ὁποίας περὶ τὸ Γλωσσικὸν ζήτημα ἀσχολι συναχθῶσιν αἱ ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλ δημοτικαὶ λέξεις καὶ φράσεις, καὶ Ἀρχαϊσμοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ξενισμ γικὴν καὶ μορφολογικὴν ἔποψιν, αὐτῶν τὰ φωνολογικὰ φαινόμενα. ἡμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὸν σ τὸν ὅποιον ἔλαβον αἱ γλωσσολογι με τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα, ἐντὸς τοῦ ὁ δὲν εἶναι ἐλπίς νὰ φθάσωμεν γρήγο